

ISSN 1452-1598

Linker

ČASOPIS RESURSNOG CENTRA ZA OSOBE SA INVALIDITETOM EKUMENSKE HUMANITARNE ORGANIZACIJE

Jul 2005, broj 1, godina 1, besplatan primerak

TEMA BROJA:

**Zapošljavanje osoba
sa invaliditetom**

Linker

Časopis *Linker* može se pronaći
i dobiti u štampanoj verziji,
na *CD* mediju u *Word* formatu
kao i u *PDF* formatu
na sledećim mestima:

**Resursni centar za osobe sa invaliditetom
Ekumenske humanitarne organizacije**
Bate Brkića 12, Novi Sad

**Sekretarijat za rad, zapošljavanje
i ravnopravnost polova AP Vojvodine**
Bulevar Mihajla Pupina 16, Novi Sad

**Sekretarijat za obrazovanje
i kulturu AP Vojvodine**
Bulevar Mihajla Pupina 16, Novi Sad

na vebsajtu
www.resursnicentar.ehons.org

Odgovarajuću verziju časopisa možete
potražiti i pozivom na brojeve:
021/400-204, 47-900-72, 47-900-73
ili putem imejl adrese infores@ehons.org.

Linker

Časopis Resursnog centra za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije

Izdavač:

Resursni centar za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije (EHO)

Za izdavača:

Karolj Bereš, direktor EHO

Adresa izdavača:

Direkcija: Cara Dušana 31, 21000 Novi Sad
Resursni centar: Bate Briča 12, 21000 Novi Sad
Tel/faks: 021/400-204, 47-900-72, 47-900-73
Imej: infores@ehons.org
Veb: www.resursnicentar.ehons.org

Glavni i odgovorni urednik:

Miodrag Počuć

Redakcija:

Tatjana Lazor
Maja Radojević
Alen Šajfar
Miroslav Petrik

Stručni konsultanti:

Tatjana Perić
Anika Dragin
Vladimir Počuć

Prevod tekstova sa engleskog i nemačkog jezika:

Tatjana Lazor
Božana Injac - Vereš

Saradnici:

Jasmina Stanić
Milica Mima Ružić
Božana Injac - Vereš
Marinela Šćepanović
Biljana Janić
Sanja Batić

Lektura i korektura tekstova:

Milica Brčić

Dizajn:

Srdan Gulin, Emil Otrupčak

Foto naslovne strane:

Srdan Doroški

Štampar:

NS PRESS, Novi Sad

Tiraž:

1000 primeraka

Godina 1, broj 1

Besplatan primerak!

Napomena:

Svi tekstovi i fotografije u ovom časopisu su autorski i potpuno su autentični. Nije dozvoljeno njihovo preuzimanje bez dozvole izdavača i autora teksta!

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad
172.16

LINKER : časopis Resursnog centra za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije / glavni i odgovorni urednik Miodrag Počuć. - God. 1, br. 1, (2005) : Novi Sad : Resursni centar za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije, 2005. - Ilustr. : 30 cm

Dva puta godišnje
Dostupno i na: <http://www.resursnicentar.ehons.org>

ISSN 1452-1598

C08ISSN: 205536751

REČ UREDNIKA

Poštovani čitaoci,

Ideja vodilja u periodu osmišljavanja i stvaranja časopisa oslikava se u samom njegovom nazivu. Engleski termin **link** predstavlja vezu, spoj, kariku, priključivanje ili povezivanje, iz čega proizilazi da **Linker** jeste onaj koji spaja i povezuje.

Rad na informisanju, umrežavanju i osnaživanju više od stotinu organizacija u Vojvodini, koje okupljaju osobe sa invaliditetom i/ili se bave njima, pokazao se kao nužnost, naročito u današnje vreme društvenih promena, kada su organizacije prinudene da se transformišu i time menjaju svoje dugogodišnje navike u radu.

Suštinski posmatrano, **Linker** promoviše socijalni model invalidnosti i zalaže se za poštovanje principa jednakih mogućnosti koje se pružaju osobama sa

invaliditetom. Stoga verujemo da putem **Linkera** možemo neposredno doprineti samom razvoju organizacija i podstaći pojedince na aktivnije delovanje u oblasti invalidnosti.

Stranice koje slede, upućuju Vas u aktuelna pitanja na polju zapošljavanja osoba sa invaliditetom, uzimajući u obzir da je period koji sledi posvećen programima podsticanja zapošljavanja.

Tema narednog broja **Linkera** biće pitanje formalnog i neformalnog obrazovanja osoba sa invaliditetom, te pozivamo zainteresovane čitaoce da svojim tekstovima i sugestijama doprinesu kvalitetu njegovog sadržaja i ciljeva za koje se zalaže.

Miodrag Počuć

Sadržaj broja:

Ukratko

EHO Resursni centar za osobe sa invaliditetom 04

U ŽIŽI

Inicijativa iz Sombora - Osniva se preduzeće za radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom 05

Jačanje kapaciteta organizacija - Pokrenut novi program za izgradnju kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom u Vojvodini 05

Subvencije za poslodavce - Konkurs nacionalne službe za zapošljavanje 06

Lokalna strategija - Organizacije iz Novog Sada potpisale memorandum o saradnji na planu podsticanja zapošljavanja osoba sa invaliditetom 07

Modernizacija na svim nivoima - profesionalno osposobljavanje osoba sa oštećenim sluhom 07

Medu nama rečeno

Povezati sve karike - Intervju sa Snežanom Lakičević Stojčić 08

Prioritet je promena svesti - Intervju sa Annom Bu 10

Terminologija

Jezik u funkciji nediskriminacije 12

Tema broja

Nevidljivi ljudi - Pregled istraživanja 13

Surova statistika - Prikaz stanja zaposlenosti u Vojvodini 14

Vidici

Procap - Poslovna integracija osoba sa invaliditetom u Švajcarskoj 17

Dijakonija Austrije - Koncept "normalizacije" i radionice za osobe sa invaliditetom u Austriji 19

Dogodilo se

Korak ka Evropi 2005. - Konferencija o politici u oblasti invalidnosti 21

Povodi

Tolerancija na različitost - Holistički pristup i pristup potpune inkluzije 24

Life Tool - Računarski centar 25

Hoću da ti kažem - Jedinstven metodološki pristup učenju gesta 26

Konkursi

Fond za otvoreno društvo 27

Soroš fondacija 28

Handicap International 28

Info strana

Projekti Ekumenske humanitarne organizacije 29

Organizacije koje okupljaju i/ili koje se bave osobama sa invaliditetom u Vojvodini 30

Prvi broj časopisa **Linker** finansijski su omogućili:

Sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine

Sekretarijat za obrazovanje i kulturu AP Vojvodine

Ekumenska humanitarna organizacija

O IZDAVAČU

Resursni centar

Resursni centar za osobe sa invaliditetom osnovan je u novembru 2002. godine u Novom Sadu, u okviru Ekumenske humanitarne organizacije, u saradnji sa Dijakonom Austrije.

Ciljevi Resursnog centra za osobe sa invaliditetom ogledaju se u radu na osnaživanju invalidskog pokreta u Vojvodini, kroz izgradnju kapaciteta i razvoj resursa organizacija osoba sa invaliditetom (OSI), kroz doprinos formiranju okruženja u kojem će se unaprediti pozicija organizacija osoba sa invaliditetom, putem povezivanja i umrežavanja. Takođe, značajan je i rad na polju podizanja svesti nevladinih organizacija i institucija u Vojvodini o pita-

njima invalidnosti kroz javno zastupanje i razvoj njihove saradnje sa invalidskim pokretom i unapređenje prava osoba sa invaliditetom, pre svega u pravcu njihove integracije u mesto stanovanja i povećanja mogućnosti zapošljavanja.

Resursni centar za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije danas predstavlja integrisani deo sistema podrške osobama sa invaliditetom u Novom Sadu i Vojvodini, i on je stalni izvor novih ideja i alternativnih oblika rada kada je u pitanju položaj osoba sa invaliditetom u našoj sredini.

Vrednosti i principi od kojih polazimo u našem radu jesu participacija, multidisciplinarnost i timski rad, socijalni model invalidnosti, javno zastupanje, poštovanje i promocija principa jednakih mogućnosti, te edukacija kroz čitav život. Ne polazimo sa stanovišta milosrđa, nego sa stanovišta da su ljudska prava urođena i da svako treba da učestvuje u društvu kao aktivan građanin u skladu sa svojim mogućnostima i afinitetima. Stoga osobe sa invaliditetom ne smatramo samo našim korisnicima, nego i ravnopravnim partnerima koji kreiraju našu budućnost.

Osnovne delatnosti Resursnog centra jesu pružanje resursa u vidu informacija, edukacije, psihosocijalna podrška i drugi vidovi podrške osobama sa invaliditetom, njihovim porodicama i organizacijama u Novom Sadu i Vojvodini. U Vojvodini sistematski radimo na zastupanju interesa osoba sa invaliditetom i rešavanju problema zapošljavanja, odnosno na poboljšanju, ekonomskog, pravnog i društvenog položaja osoba sa invaliditetom.

U okviru Centra, od samog početka rada, funkcioniše program obuke osoba sa invaliditetom za rad na računaru, uz pomoć dodatne kompjuterske opreme kojom Centar raspolaže. Ova pomoćna kompjuterska oprema osobama sa invaliditetom na posredan način omogućava lakše i jednostavnije rukovanje, a neposredno je omogućen nov način komunikacije, odnosno stvaranje novih mogućnosti za zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Do danas je više od 150 korisnika završilo ovu obuku za rad na računaru.

Od osnivanja Centra do danas, pruženo je više od 1500 usluga informisanja i konsultacija za pojedince i njihove porodice, finansirano je preko 45 malih projekata organizacija osoba sa invaliditetom sa teritorije Vojvodine, više 400 osoba prošlo je kroz različite vidove edukacije, dok je oko 70 organizacija osoba sa invaliditetom dobilo uslugu informisanja, pravnog savetovanja iz oblasti socijalne i

zdravstvene zaštite, pomoći pri apliciranju donatorima, edukacije i konkretne materijalne pomoći.

Planovi Resursnog centra za 2005-2007.

- Jačanje kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom u malim, nedovoljno razvijenim i multietničkim sredinama u Vojvodini (konsultativno - edukativni programi - seminari)
- Pokretanje preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i otvaranje digitalne štamparije u kojoj bi bile zaposlene 4 osobe sa invaliditetom
- Štampanje Vodiča za osobe sa invaliditetom sa pregledom organizacija, ustanova i institucija koje se bave pitanjima invalidnosti na teritoriji Novog Sada
- Festival nevladinih organizacija Jugoistočne Evrope koji se odvija u Novom Sadu od 1. do 5. decembra
- Publikovanje Časopisa za osobe sa invaliditetom i njihove organizacije na teritoriji Vojvodine, na temu zapošljavanja i neformalnog obrazovanja
- Povezivanje sa republičkim institucijama i organizacijama osoba sa invaliditetom u Srbiji, razmena iskustava
- Mobilizacija lokalne zajednice u ublažavanju problema nezaposlenosti osoba sa invaliditetom
- Produbljivanje saradnje sa organizacijama u inostranstvu
- Dalji rad na javnom zastupanju u oblasti zapošljavanja i rad sa mogućim poslodavcima
- Promovisanje prava na komunikaciju, pristupa informacijama i uloge visoke tehnologije u razvijanju samostalnosti osoba sa invaliditetom
- Otvaranje dnevnog edukativno-okupacionog centra za osobe sa smanjenim intelektualnim sposobnostima.

Tatjana Lazor, diplomirani defektolog,
koordinatorka EHO Resursnog centra
za osobe sa invaliditetom;
Bate Brkića 12, 21000 Novi Sad,
tel. 021/400-204; 47-900-72;
imejl: ehores@ehons.org

Realizovane aktivnosti

- Kursevi kompjutera na posebno prilagođenoj Life Tool opremi za osobe sa invaliditetom i kursevi stranih jezika
- Finansijska podrška malim projektima organizacija osoba sa invaliditetom u Vojvodini, koji imaju za cilj ekonomsko osnaživanje i zapošljavanje. Ona se odvijala iz Fonda za male projekte Ekumenske humanitarne organizacije, a sada je taj program zatvoren.
- Program grupe za samopomoć koja se bavi pitanjima nezaposlenosti osoba sa invaliditetom, njihovim osnaživanjem za aktivno traženje posla, razvijanjem znanja i veština, podizanjem samopouzdanja i nivoa socijalne kompetencije
- Pravno savetovanje korisnika
- Inicijator izrade lokalne strategije za podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom u Novom Sadu, u saradnji sa gradskim organizacijama osoba sa invaliditetom, Nacionalnom službom za zapošljavanje - filijala Novi Sad, Škola za osnovno i srednje obrazovanje (ŠOSO) "Milan Petrović" i preduzećem DES Novi Sad
- Povezivanje rada organizacija OSI u oblasti zapošljavanja u saradnji sa Pokrajinskim Sekretarijatom za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova
- Posredovanje i zastupanje korisnika, obezbeđivanje potrebnih informacija i podataka u vezi sa mogućnostima zaposlenja, u saradnji sa Nacionalnom službom za zapošljavanje
- Direktno posredovanje, tj. podrška u kontaktima sa poslodavcima (pratnja prilikom odlaska na intervju, savetodavni rad i sl.)
- Informativno-komunikacioni centar: redovno prikupljanje svih informacija u vezi sa zapošljavanjem i invalidnošću uopšte i prosledjivanje istih organizacijama i pojedincima na teritoriji Vojvodine

OSNIVA SE PREDUZEĆE ZA RADNO OSPOSOBLJAVANJE OSOBA SA INVALIDITETOM U SOMBORU

Inicijativa iz Sombora

Tokom decembra 2004. godine, 6 partnerskih organizacija koje okupljaju osobe sa invaliditetom (OSI) ili se njima bave pokrenule su inicijativu za osnivanje preduzeća za radno osposobljavanje i zapošljavanje OSI u Somboru.

Organizacije partneri su: Udruženje distrofičara Zapadnobackog okruga, Društvo za cerebralnu i dečju paralizu Sombor, Međuopštinska organizacija slepih i slabovidnih opština Sombor i Apatin, Udruženje obolelih od MS "Zapadna Bačka", Međuopštinsko udruženje paraplegičara Bačke, Društvo defektologa Sombor.

Prva ideja o osnivanju preduzeća javila se na okruglom stolu održanom povodom obeležavanja Međunarodnog dana OSI, 3. decembra 2004. godine.

U toku decembra i januara 2005. predstavnici partnera održali su četiri međusobna sastanka, četiri sastanka sa predsednikom opštine Sombor i niz susreta i konsultacija sa predstavnicima institucija, ustanova i agencija koje mogu doprieti realizaciji inicijative.

Takođe, u toku ta dva meseca, anketirani su članovi partnerskih organizacija OSI zainteresovani za rad u preduzeću, analizirane su njihove sposobnosti i potrebe, ispitano je tržište, analizirani primeri dobre prakse u ovoj oblasti i razmotrene zakonske osnove za osnivanje preduzeća.

Na osnovu trenutnih mogućnosti i uslova, partnerske organizacije postigle su dogovor o aktivnostima koje će zajednički preduzimati u cilju osnivanja preduzeća.

U toku februara i marta 2005. godine, nastojali smo da rešimo problem osnovnog uslova za osnivanje preduzeća - nepostojanje prostora. Razumevanju tog problema na nivou lokalne zajednice išla je u prilog i činjenica da na teritoriji Vojvodine jedino u Zapadnobackom okrugu (opštine Kula, Odžaci, Apatin i Sombor) ne postoji preduzeće ovakvog tipa. Osim toga, na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, filijala Sombor, na osnovu poslednjih podataka ima 1.553 nezaposlene osobe sa invaliditetom u okrugu. Ni postojeći stimulativni programi za zapošljavanje osoba sa invaliditetom na toj teritoriji nisu dali dobre rezultate.

U aktivnostima osnivanja preduzeća dobili smo široku podršku članova organizacija osoba sa invaliditetom, Sekretarijata za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine, Opštine Sombor, ADF-a, Agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništvo Sombor i Asocijacije za razvoj Opštine Sombor.

Prilikom posete zamenika i savetnika pokrajinskog sekretara za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova i predstavnika ADF-a Somboru, 8. aprila 2005. godine, Opština Sombor je objavila da je, za potrebe osnivanja preduzeća za osobe sa invaliditetom partnerskim organizacijama dodelila na trajno i besplatno korišćenje prostor u širem centru grada. Takođe, opština Sombor će deo prostora potreban za uspostavljanje rada preduzeća adaptirati na osnovu planirane de-

latnosti i potreba budućih zaposlenih u preduzeću.

Preduzeće nameravamo da osnujemo u grafičkoj delatnosti, kao mini digitalnu štampariju. Ponuda usluga tog tipa ne postoji u okrugu, a radne operacije odgovaraju mogućnostima osoba sa invaliditetom zainteresovanih za rad u preduzeću. Preduzeće bi zaposlilo pet osoba sa invaliditetom različitih vrsta invaliditeta (slepe i slabovide osobe, osobe sa smanjenim motornim sposobnostima, osobe sa multiplom sklerozom i osobe sa višestrukim invaliditetom).

Inicijativi za osnivanje preduzeća se ovih dana pridružila i Škola za osnovno i srednje obrazovanje sa domom "Vuk Karadžić" Sombor, ustanova koja vaspitava i obrazuje decu i omladinu sa smanjenim intelektualnim sposobnostima i višestrukim invaliditetom.

U sledeća dva meseca planiramo dalje kontakte sa donatorom USAID uz pomoć ADF-a, kome ćemo se obratiti u vezi sa nabavkom opreme neophodne preduzeću. Nadamo se da će pospešivanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom, što je i krajnji cilj naših sadašnjih aktivnosti, biti dobra i opravdana osnova za dodeljivanje donacije našim organizacijama.

Marinela Šćepanović, diplomirani defektolog - somatoped, predsednica Društva defektologa iz Sombora; Apatinski put 29, 25000 Sombor; tel. 064/28-38-240; imejl: mscepavovic@gmail.com

Jačanje kapaciteta organizacija

Resursni centar za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije ove godine pokreće program izgradnje kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom u Vojvodini. Dugoročni, globalni ciljevi tog programa jesu razvijanje civilnog društva u AP Vojvodini u kojem će se više poštovati ljudska prava osoba sa invaliditetom, te jačanje demokratske svesti i aktivizma na lokalnom nivou kroz održivi razvoj organizacija osoba sa invaliditetom u Vojvodini. Programom želimo da ojačamo organizacije OSI u Vojvodini, kroz izgradnju kapaciteta i razvijanje resursa.

Očekuje se da će, na kraju programa, 10 organizacija osoba sa invaliditetom ili onih koje se bave osobama sa invaliditetom iz Vojvodine biti edukovane za aktivniji i kompetentniji rad u lokalnoj zajednici i na regionalnom nivou i da će najmanje 190 učesnika i učesnica proći kroz dvodnevne seminare.

Dvodnevnim seminarom biće obuhvaćene teme o invalidnosti (jezik invalidnosti, ljudska prava osoba sa invaliditetom, diskriminacija osoba sa invaliditetom, socijalni, medicinski, biopsihosocijalni model invalidnosti) i o upravljanju organizacijom (strateško planiranje, upravljanje ljudskim resursima, upravljanje projektom, prikupljanje sredstava, odnosi sa javnošću, javno zaganjevanje i lobiranje, umrežavanje).

Resursni centar za osobe sa invaliditetom nastaviće i sa savetodavnim i konsultativnim radom za organizacije iz Vojvodine

putem vebajta, direktnih kontakata, telefona, elektronske i obične pošte. Kursevi rada na računaru i kursevi stranih jezika kontinuirano će se odvijati, kao i dosad.

S obzirom da je u fokusu programa upravo komponenta koja se odnosi na treninge, naglašavamo da je u toku proces ispitivanja potreba za obukom organizacija osoba sa invaliditetom u Vojvodini. U saradnji sa Sekretarijatom za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine, poslali smo upitnike na više od stotinu adresa. Rezultati ispitivanja trebalo bi da predstavljaju stanje u organizacijama koje se bave problematikom invalidnosti, nivo njihove razvijenosti, kvalitet rada i potrebe za učenjem. Takođe, rezultati istraživanja biće dragoceni, jer će dati sliku i o tome kakve vrste dodatne podrške su potrebne. Na osnovu toga mogu se i ubuduće kreirati programi podrške koji bi bili prilagođeni realnim potrebama ovih organizacija i njihovog članstva.

Popunjen upitnik možete poslati na sledeću adresu:

Resursni centar za osobe sa invaliditetom EHO, Bate Brkića 12, 21000 Novi Sad, tel: 021/400-204, ili na imejl adresu: infores@ehons.org

Upitnik je dostupan i na vebajtu Resursnog centra www.resursnicentar.ehons.org

Tim EHO Resursnog centra za osobe sa invaliditetom

Subvencije za poslodavce

I Opšti uslovi:

Podsticanje novog zapošljavanja lica sa invaliditetom ostvaruje se kroz realizaciju programa novog zapošljavanja, kojom se stvaraju uslovi za zapošljavanje nezaposlenih lica sa invaliditetom, koja se nalaze na evidenciji NSZ.

Podsticanje novog zapošljavanja lica sa invaliditetom ostvaruje se kroz opremanje radnog mesta u iznosu od 72.000,00 dinara i izbor jedne od sledeće dve mogućnosti:

- učešće u finansiranju zarada u trajanju od 12 meseci, u visini do 80% od prosečne mesečne zarade po zaposlenom ostvarene u Republici, odnosno u opštini ili gradu, ako je to za njih povoljnije, prema poslednjem objavljenom podatku republičkog organa nadležnog za poslove statistike za mesec koji prethodi mesecu za koji se vrši isplata, uvećane za iznos poreza i doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, koji se obračunavaju i plaćaju na zakonom propisani način ili
- subvencionisanja doprinosa za obavezno socijalno osiguranje na teret poslodavca u trajanju od 36 meseci.

Subvencija se odobrava poslodavcu koji zasnjuje radni odnos na neodređeno vreme sa punim radnim vremenom sa nezaposlenim licima sa invaliditetom sledećih kategorija:

- kategorisani invalidi, sa pravom na rad prema procenjenoj radnoj sposobnosti;
- ratni vojni invalidi, mirnodopski vojni invalidi, ostali kategorisani invalidi, civilne žrtve rata i kategorisana omladina, ostali nekategorisani invalidi.

Poslodavac ostvaruje subvenciju za svakog zaposlenog posebno.

II Uslovi za dodelu subvencije poslodavcu:

- da je poslodavac ekonomski i tržišno sposoban - osim za udruženja;
- da poslovni program obezbeđuje povećanje zaposlenosti;
- da prema poslodavcu nije pokrenut niti otvoren stečajni, odnosno likvidacioni postupak;
- da je nezaposleno lice sa invaliditetom prijavljeno na evidenciju NSZ;
- da je poslodavac realizovao ugovome obaveze prema NSZ po programima zapošljavanja iz ranijeg perioda.

III Dokumentacija koju poslodavac dostavlja prilikom podnošenja zahteva:

- popunjen obrazac zahteva za opremanje radnog mesta lica sa invaliditetom (obrazac NSZ);

- popunjen obrazac zahteva za subvencionisanje doprinosa obaveznog socijalnog osiguranja koje plaća poslodavac, ili za učešće u finansiranju zarade lica sa invaliditetom (obrazac);

- spisak nezaposlenih lica sa invaliditetom po zahtevu (obrazac NSZ);

- kopiju rešenja o registraciji i izvoda iz jedinstvene klasifikacije delatnosti za podnosioca zahteva;

- popunjen biznis plan;

- izveštaj o solventnosti korisnika sredstava od strane poslovne banke za poslednja 3 meseca;

- kopiju overenih OD obrazaca za poslednja tri meseca, koji prethode mesecu u kome je zahtev podnet;

- potvrdu (uverenje) Ministarstva finansija - Poreske uprave o izmirenim porezima i doprinosima, po osnovu javnih prihoda i

- dokumentacija za lica za koja se traži subvencija;

- izvod iz evidencije nezaposlenih za nezaposlena lica sa invaliditetom koja se zapošljavaju po programu;

- rešenje fonda PIO sa trajnom procenom radne sposobnosti ili diploma završene specijalne škole;

- za lica koja nemaju navedenu dokumentaciju u prethodnom stavu - nalaz i mišljenje nadležne zdravstvene ustanove - medicine rada o vrsti i stepenu smanjene radne sposobnosti sa procenjenom radnom sposobnošću za radno mesto koje je navedeno u biznis planu.

IV Obaveza poslodavca:

- da zasnjuje radni odnos sa nezaposlenim licem sa invaliditetom na neodređeno vreme sa punim radnim vremenom i obezbedi da radni odnos traje najmanje 2 godine počev od dana zasnivanja radnog odnosa, za programe kojima je odobrena subvencija u jednokratnom iznosu za opremanje radnog mesta;

- da dostavi dokaz o namenskom korišćenju sredstava NSZ u roku od 30 dana od dana prenosa sredstava, za programe kojima je odobrena subvencija u jednokratnom iznosu za opremanje radnog mesta;

- da redovno vrši isplatu zarade iz svojih sredstava, redovno uplaćuje doprinose za obavezno socijalno osiguranje i da istekom kalendarske godine dostavi dokaz o godišnjoj uplati doprinosa za lica iz ugovora (obrazac M4);

- ukoliko licu koje je obuhvaćeno programom subvencije prestane radni odnos njegovom voljom ili krivicom, korisnik sredstava dužan je da zasnjuje radni

НАЦИОНАЛНА СЛУЖБА
ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ

odnos sa drugim nezaposlenim licem sa invaliditetom za preostalo vreme utvrđeno ugovorom;

- ako korisnik sredstava licu koje je zasnovovalo radni odnos otkaže ugovor o radu bez krivice zaposlenog pre isteka ugovorenog roka, dužan je da vrati celokupan iznos subvencije uz pripadajuću zakonsku kamatu, u roku od 30 dana od dana otkaza i

- da obavesti NSZ o svakoj promeni koja je od uticaja na realizaciju ugovornih obaveza.

V Ostale informacije

Konkurs za podsticanje novog zapošljavanja lica sa invaliditetom otvoren je do 31. oktobra 2005. godine, odnosno, do ispunjenja planirane kvote za područje filijale, u skladu sa Programom rada za 2005. godinu.

Podnošenje zahteva vrši se u najbližoj organizacionoj jedinici NSZ prema sedištu poslodavca, odnosno, prema mestu rada lica koja se zapošljavaju.

Obrazac zahteva za opremanje radnog mesta lica sa invaliditetom, obrazac zahteva za subvencionisanje doprinosa obaveznog socijalnog osiguranja koje plaća poslodavac, ili za učešće u finansiranju zarade lica sa invaliditetom i obrazac biznis plana mogu se dobiti u najbližoj organizacionoj jedinici NSZ ili ih možete preuzeti u PDF formatu.

Nepotpuna i neblagovremeno dostavljena dokumentacija neće se uzimati u razmatranje.

Odluku o odobravanju subvencija donosi nadležni organ NSZ, u skladu sa dinamikom priliva sredstava za ovu vrstu programske aktivnosti.

Sve dodatne informacije mogu se dobiti u najbližoj organizacionoj jedinici Nacionalne službe za zapošljavanje!

Tekst konkursa za podsticanje novog zapošljavanja osoba sa invaliditetom preuzet je sa veb sajta Nacionalne službe za zapošljavanje www.rztr.co.yu; Filijala Novi Sad; Alberta Tome 2, 21000 Novi Sad; tel. 021/4890-816

POTPISAN MEMORANDUM O SARADNJI NA POLJU ZAPOSŁJAVANJA

Lokalna strategija

Tokom decembra 2004. godine, organizacije osoba sa invaliditetom i relevantne ustanove u Novom Sadu pokrenule su Inicijativu za izradu lokalne strategije za podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Svrha Inicijative jeste povećanje broja zaposlenih osoba sa invaliditetom u Novom Sadu kroz prilagođene strategije i programe podsticanja zapošljavanja.

Formirana je radna grupa koja radi na pisanju teksta zajedničke platforme/strategije, odnosno, dokumenta koji bi bio polazna osnova za zastupanje ideje povećanja zaposlenosti osoba sa invaliditetom u Novom Sadu, kao i rad na implementaciji te strategije.

Radnu grupu čine predstavnici Ekumenske humanitarne organizacije, ŠOSO "Milan Petrović", Nacionalne službe za zapošljavanje, Centra "Živeti uspravno", Društva za dečju i cerebralnu paralizu Južno-bačkog okruga, Gradske organizacije slepih i slabovidnih, DP "DES" i Gradske organizacije gluvi i nagluvi.

U kreiranju osnove ovog dokumenta učestvovali su organizacije osoba sa invaliditetom iz Novog Sada, kao i relevantne institucije u decembru 2004. godine, kada je održana jednodnevna konferencija. Tada su učesnici radili na analizi problema, njegovih uzroka i posledica neresavanja. Zaključeno je da pristup pitanju

nezaposlenosti mora biti sveobuhvatan i da sve organizacije i institucije u Novom Sadu moraju biti aktivnije uključene u traženje rešenja. Istaknuto je da se lokalna strategija mora uklapati u postojeće nacionalne i regionalne strategije koje se dotiču pitanja nezaposlenosti i statusa osoba sa invaliditetom.

Potpisivanju memoranduma prethodila je kratka prezentacija kojom su prisutni bili upoznati sa radom na izradi Strategije. Značaj dokumenta leži prvenstveno u njegovoj legitimnosti i relevantnosti, jer su u izradi učestvovali same osobe sa invaliditetom i njihove organizacije. Stoga smatramo da on može da bude dobar inicijalni materijal lokalnoj vlasti u izradi strategije zapošljavanja u Novom Sadu na kojem se trenutno, prema našim informacijama, radi.

Potpisivanjem Memoranduma o saradnji, potvrđen je dosadašnji zajednički rad i stimulirana je dalja aktivna uključenost i posvećenost na rešavanju problema nezaposlenosti osoba sa invaliditetom u Novom Sadu.

Za više informacija o tekstu strategije pogledajte sajt EHO - Resursnog centra za osobe sa invaliditetom www.resursnicentar.ehons.org

**Tim EHO Resursnog centra
za osobe sa invaliditetom**

Konkretni aktivnosti

Resursni centar za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije tokom novembra i decembra 2004. godine, obučio je četiri osobe sa invaliditetom koje su prošle kroz napredni računarski kurs, radi pripreme za početak rada u digitalnoj štampariji, u sklopu konkretnih aktivnosti Centra na radnom osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom.

Novo preduzeće, koje će se baviti digitalnom štampom, biće deo sistema za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Preduzeće će biti registrovano do kraja 2005. godine, uz pomoć USAID-a i ADF-a, koji će donirati sistem za digitalnu štampu i prvu nabavku potrošnog materijala.

Digitalna štamparija će za početak na puno radno vreme zaposliti četiri osobe sa invaliditetom, a sa proširenjem posla očekuje se i povećanje broja zaposlenih u preduzeću. Štamparija će imati mogućnost štampe probnih uzoraka, flajera, prospekata, kataloga, brošura, unikatnih kalendara, džepnih kalendara, preslikača za tekstil, drvo, keramiku digitalne reprodukcije, pozivnice, nalepnice, knjige grafičkih standarda, čestitke, razglednice, digitalne fotografije, vizit karte, identifikacione karte, omote za DVD, CD, VHS, časopise, plakate, karte pića, jelovnike, rezervacije, memorandume i sl.

PROFESIONALNO OSPOSOBLJAVANJE OSOBA SA OŠTEĆENIM SLUROM

Modernizacija na svim nivoima

DP "DES" je društveno preduzeće, nastalo 18. decembra 1948. godine, kao prva zanatska radnja u Srbiji za profesionalno osposobljavanje lica oštećenog sluha. Radnja je vođena pod imenom "1. fotografska radnja Udruženja defektnih sluhom", sa sedištem u Novom Sadu, Trg Slobode 2. Sledeće godine, je tadašnjem DES-u priključena je obučarska radionica. 1952. godine, Savez gluvonemih Jugoslavije registrovao je DES kao privredno preduzeće koje se bavi fotografskim i obučarskim uslugama. Uskoro su priključene knjigovodstvena, firmopisačka, elektro, mehanička i molersko-farbarska radionica.

Kako pokazuju tadašnja istraživanja rezultata rada preduzeće je dobro obavljalo stručno osposobljavanje i profesionalnu rehabilitaciju osoba oštećenog sluha i ostalih osoba sa invaliditetom. Od nastanka do danas, DES programira rehabilitaciju i osposobljavanje za praktičan rad osoba sa invaliditetom, jer je proizvodno-uslužna orijentacija osnova za edukativne programe škola za stručno osposobljavanje

osoba sa oštećenim sluhom.

Preduzeće DP "DES" organizovano je na jedinstvenom principu, sa sektorima koje obavljaju razne delatnosti. Sektoru su grupisani prema proizvodnom programu i tako čine tehnološko-ekonomske celine. U okviru DES-a nalaze se proizvodni sektori "Metal", "Dezen", "Reklam" i "Enterijer". Koordinaciju rada i zajedničke poslove obavlja sektor "Radna zajednica" koja sadrži komercijalni, ekonomsko-finansijski i pravni sektor.

DP "DES" u osnovi pripada društvenim delatnostima, grupi socijalne zaštite, iako isključivo stiče dohodak kao privredna organizacija. Zapošljava preko 200 radnika, od kojih polovinu čine osobe sa invaliditetom.

U toku je rehabilitacija samog DP "DES"-a, kroz obnovu, usavršavanje i unapređenje procesa i tehnologije rada i organizacije proizvodnje. Socijalizacija se obavlja u toku proizvodnje kroz adekvatnu podelu rada, praktično osposobljavanje osoba sa invaliditetom i koncipiranje odgovarajućih kadrovskih rešenja.

Uspešno se razvijaju odnosi sa brojnim partnerima, a planira se i uspostavljanje novih. Promovišući DES-ove proizvode promovisu se i osobe sa oštećenim sluhom kao vredni i kvalitetni radnici. O tome svedoči kvalitet DES-ovih proizvoda, koji odgovara kako domaćem, tako i inostranom tržištu.

Sadašnju praksu i razvojnu orijentaciju DES-a karakterišu izmene u cilju postizanja višeg stepena produktivnosti i maksimalno zalaganje na poslu svih zaposlenih. Danas ovo preduzeće ponovo stiče ugled u poslovnom svetu, posebno među partnerima s kojima sarađuje više od 40 godina. Jedno je od najstarijih i najuspešnijih preduzeća iz grupacije čiji proizvodi i usluge nose etiketu DP "DES". Ciljevi i pravci razvoja jesu intenzivno unapređenje, racionalizacija i specijalizacija u poslovanju, radi postizanja što višeg kvaliteta.

Sanja Batić, diplomirani psiholog,
DP DES; Bogdana Garabantina 3,
21000 Novi Sad, tel. 021/522-894;
imejl: desknljg@neobee.net

INTERVJU: SNEŽANA LAKIĆEVIĆ STOJAČIĆ

Povezati sve karike

Snežana Lakićević-Stojačić rođena je 1965. godine u Zrenjaninu. Diplomirala je na Pravnom fakultetu u Novom Sadu. Svojevremeno je bila zaposlena u Radio televiziji Srbije (RTS), odnosno u televiziji Novi Sad (TVNS), u redakciji Informativnog programa. Od 1993. godine radila je kao advokat.

Novembra 2000. godine izabrana je za člana Izvršnog veća AP Vojvodine, gde je obavljala funkciju pokrajinskog sekretara za sport i omladinu. Od 2003. godine ona je narodni poslanik u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Takođe, predsednica je gimnastičkog saveza Srbije i Crne Gore, međunarodni sudija u ženskoj sportskoj gimnastici i potpredsednica Olimpijskog komiteta Srbije i Crne Gore.

Razgovor sa gospođom Lakićević-Stojačić vodimo u trenutku kada, kao član Izvršnog veća AP Vojvodine, obavlja funkciju sekretara za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku pod čijom su ingerencijom i brojna pitanja od značaja za osobe sa invaliditetom.

Gospodo Lakićević, da li nam možete navesti dosadašnje aktivnosti Vašeg Sekretarijata u vezi sa zapošljavanjem osoba sa invaliditetom?

Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova se, odmah nakon preuzimanja nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine, suočio sa brojnim problemima u oblasti rada i zapošljavanja osoba sa invaliditetom. S obzirom na kompleksnost problema invalidnosti, kao i složenost organizovanja rada za ovaj deo populacije, naše prve aktivnosti bile su vezane za prikupljanje i analizu podataka koji su se odnosili na strukturalno i brojčano stanje nezaposlenih i zaposlenih osoba sa invaliditetom na teritoriji Vojvodine, zatim upoznavanje sa sadašnjim stanjem u preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom u Vojvodini, problemima u poslovanju sa kojima se sreću ova preduzeća sa predlogom mere i aktivnosti za unapređenje rada i poslovanja. U kreiranju svojih aktivnosti pošli smo od smemica, da sva nezaposlena lica sa invaliditetom, bez obzira na vrstu invaliditeta, moraju imati isti tretman i prava na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje kao i druga prava koja ih afirmacijom principa jednakih mogućnosti, dovode u ravnopravan položaj sa ostalim nezaposlenim licima.

U okviru svojih nadležnosti, pokrenuli smo brojne aktivnosti iz oblasti rada i zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Organizovali smo rasprave o predlogu Zakona o zapošljavanju osoba sa invaliditetom sa aktivnim učešćem predstavnika organizacija osoba sa invaliditetom.

Sekretarijat je inicijator osnivanja Saveta za praćenje položaja osoba sa invaliditetom pri Izvršnom veću Vojvodine, sa ciljem stvaranja efikasnijeg savezništva između organa vlasti, koji su nosioci odgovornosti u sprovođenju aktivnosti, i organizacija invalida kao inicijatora aktivnosti.

Zatim, aktivnosti sa ciljem upoznavanja i rešavanja problema sa kojima se sreću preduzeća za zapošljavanje invalida u uslovima tranzicije. Takvih preduzeća u Vojvodini ima 12 i trenutno su u vrlo teškoj situaciji.

Jedna od konkretnih aktivnosti u vezi sa preduzećima je angažovanje na pripremi formiranja interesne asocijacije preduzeća za zapošljavanje osoba sa invaliditetom u AP Vojvodini koja bi omogućila zajedničko nastupanje na tržištu i time lakše odgovorila zahtevima tržišta.

Povodom obeležavanja 3. decembra - Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, organizovana je promotivna izložba gotovih proizvoda kartonske galanterije za arhiviranje i čuvanje dokumentacije, proizvedene u saradnji dva preduzeća za osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom. ("Rehabit Komplex" iz Budimpešte i "DES"-a iz Novog Sada). Izložba je predstavljala promociju mogućnosti rada osoba sa invaliditetom, kao i prezentaciju savremenog, uspešnog modela međunarodne saradnje između dva preduzeća za zapošljavanje i osposobljavanje osoba sa invaliditetom. I ono na čemu smo posebno radili i u čemu smo uspešni jeste unapređenje komunikacije sa brojnim društvenim činiocima, bez kojih se pitanje radnog angažovanja i zapošljavanja osoba sa invaliditetom ne može zamisliti, a to su obrazovne ustanove, organizacije invalida, privredni subjekti, nevladin sektor i ostale institucije koje su na neki način tangirane ovom problematikom i zainteresovane su za njihovo rešavanje. Takođe smo inicirali brojne susrete na ovu temu sa međunarodnim institucijama u cilju razmene iskustava i pronalaženja najoptimalnijih rešenja za naše uslove iz ove oblasti.

Trenutno, Sekretarijat radi na pripremi realizacije nekoliko projekata u vezi sa podsticanjem profesionalnog osposobljavanja i zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Jedna od tih aktivnosti je i podrška

Snežana Lakićević-Stojačić

nastavku rada Resursnog centra, zatim zajedničke aktivnosti sa ADF-om u pripremi realizacije nekoliko projekata u vezi sa stvaranjem uslova za zapošljavanje marginalizovanih grupa u Vojvodini, konkretno podrška osnivanju novih zaštitnih radionica u saradnji sa lokalnim samoupravama koje će obezbediti prostor i biti logistička podrška radu ovim radionicama. U pripremi je projekat prekogranične saradnje sa Mađarskom, koji bi trebao da bude realizovan po etapama, a njegov krajnji rezultat bi trebao da bude 50 profesionalno osposobljenih osoba sa invaliditetom, pretežno mladih, koje planiramo da zaposlimo uz obezbeđen posao za poznato tržište.

Što se tiče Zakona o zapošljavanju osoba sa invaliditetom, koji očekujemo u ovoj godini trebalo bi da nam se otvore mogućnosti za nove aktivnosti i konkretnije rezultate iz oblasti osposobljavanja i zapošljavanja invalida.

Šta biste naveli kao osnovne probleme u ovoj oblasti?

Problemi u vezi sa zapošljavanjem osoba sa invaliditetom su brojni i vrlo složeni. O tome govori i podatak da ni u razvijenim evropskim zemljama nije postignut cilj o optimalnoj zaposlenosti kada su u pitanju osobe sa invaliditetom. U Evropi je približno 44% svih osoba sa invaliditetom zaposleno, a cilj Evrope jeste da to bude 70%. Kod nas su ti problemi dodatno komplikovani društveno-ekonomskim okolnostima, tehnološkim i organizacionim promenama koje tranziciona ekonomija nosi, stavom društvene sredine o mogućnostima osoba sa invaliditetom, arhitektonskim barijerama, nedostatkom pravnog okvira koji preciznije reguliše ovu oblast, niskom obrazovnom strukturom, nepostojanjem savremenih centara za praktično osposobljavanje, ali i niskom motivisanošću osoba sa invaliditetom da

se uključe u proces rada, oslanjajući se na socijalna davanja koja svakako nisu dovoljna ni za elementarne potrebe.

Šta mislite kako mogu da se reše ili ublaže ti problemi?

Pre svega, neophodno je imati strategiju, naročito u uslovima skromnih resursa, jer će ona omogućiti da se optimalno koriste postojeće mogućnosti.

Država je ključni faktor za stvaranje neophodnih uslova, a podrška zapošljavanju onima koji to ne mogu sami zbog objektivnih okolnosti nije samo ekonomski interes države, već i njen vrlo važan zadatak. Pravo koje bi moralo biti u samom središtu politike zapošljavanja osoba sa invaliditetom jeste pravo na jednake mogućnosti. Konkretno, kada je zapošljavanje u pitanju, to se odnosi na pravo na obrazovanje i osposobljavanje, koja moraju biti u skladu sa mogućnostima, ali i privrednim trendovima, kako bismo povećali mogućnost zapošljavanja. Nizak obrazovni nivo i skromni uslovi za profesionalnu rehabilitaciju su jedan od značajnih faktora koji otežavaju zapošljavanje. To potkrepljuje činjenica da je u Vojvodini 80 % evidentiranih nezaposlenih osoba sa invaliditetom niže stručne spretnosti, i da u Srbiji ne postoji ni jedan savremeni centar za profesionalnu rehabilitaciju, već se ona obavlja u postojećim preduzećima sa vrlo zastarelim programima. Zakon o zapošljavanju osoba sa invaliditetom koji je u pripremi trebao bi da ovu oblast uskladi sa evropskim zakonodavstvom, što će nam, nadam se, otvoriti mogućnosti za nove aktivnosti.

Po Vašem mišljenju, koja bi bila uloga organizacija osoba sa invaliditetom i drugih nevladinih organizacija, kao što je EHO, a koja uloga službe za zapošljavanje i lokalnih i pokrajinskih vlasti u radu na rešavanju pitanja zapošljavanja OSI?

Kao što sam već napomenula, država, bez obzira na svoju značajnu ulogu i odgovornost ne može biti nosilac čitavog procesa izjednačavanja mogućnosti kada su u pitanju osobe sa invaliditetom. Organizacije osoba sa invaliditetom i humanitarne organizacije moraju bolje sarađivati i koordinirati svoje aktivnosti. Stiče se utisak da su postojeće organizacije osoba sa invaliditetom vrlo malo zainteresovane za zapošljavanje svojih članova, a to je jedan od uslova za punu socijalnu integraciju osoba sa invaliditetom u zajednicu. Prema tome, organizacije osoba sa invaliditetom moraju postaviti prioritete u svojim aktivnostima. Na tom polju, takođe, primećujem da su novije nevladine organizacije koje se zalažu za poboljšanje života osoba sa invaliditetom mnogo aktivnije na tom planu. U prilog tome govori i ovaj časopis kao i brojne aktivnosti koje je vaš Centar sproveo u protekle dve godine.

Naročito cenimo i uvažavamo vaše aktivnosti na polju promovisanja savremenih vidova osposobljavanja osoba sa invaliditetom, kao što su specijalni kompjuterski kursevi, kursevi engleskog jezika, radionice za osnaživanje i mnoge druge aktivnosti koje su vrlo brzo prepoznate i od strane našeg sekretarijata, ali i od drugih institucija i organizacija. Upravo je to ono što nam treba, jer samo povezivanjem svih karika u lancu možemo očekivati značajnije rezultate.

Na koji način su organizacije osoba sa invaliditetom bile uključene u dosadašnji rad Sekretarijata?

Aktivna participacija Invalidskih organizacija počela je već na samom početku osnivanja našeg Sekretarijata i bila je u vezi sa Zakonom o zapošljavanju osoba sa invaliditetom koji je u pripremi. Suočeni sa brojnim poteškoćama kada je u pitanju zapošljavanje došli smo na ideju da osnujemo Savet za praćenje položaja osoba sa invaliditetom, kako bi se na nivou AP Vojvodine obrazovalo efikasno savezništvo između sekretarijata, koji se u okviru svojih nadležnosti susreće sa ovom problematikom i koji je nosilac odgovornosti u sprovođenju aktivnosti, i organizacija osoba sa invaliditetom kao inicijatora aktivnosti. Znači, hteli smo da se pitanja obrazovanja, arhitektonskih barijera, informisanja javnosti, socijalne politike i zapošljavanja rešavaju na jednom mestu, uz aktivno učešće predstavnika organizacija osoba sa invaliditetom.

Šta Sekretarijat nalazi kao osnovnu poteškoću kad je u pitanju rad organizacija osoba sa invaliditetom i njihovih aktivnosti na planu zapošljavanja?

Organizacije osoba sa invaliditetom, pre svega, moraju da se udruže u jedan Savez koji će zastupati zajedničke potrebe i interese, a oni se u većoj meri podudaraju, nego što se razlikuju. Razvijanje kulturne saradnje standard je moderne politike. Organizacije osoba sa invaliditetom treba da stimulišu i promovišu mogućnosti i sposobnosti svojih članova, a ne da ih predstavljaju kao zavisne i nesposobne. To je jedna od važnih načina borbe protiv njihove društvene izolacije.

Koje aktivnosti je preduzelo Republičko ministarstvo na planu zapošljavanja?

Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku formiralo je Odeljenje za zapošljavanje i profesionalnu rehabilitaciju, pripremio je Nacionalnu strategiju za zapošljavanje, gde je jedan od segmenata posvećen zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Aktuelan je rad na finalizaciji Zakona o zapošljavanju osoba sa invaliditetom, koji predviđa puno novina iz ove oblasti.

Kakvo mišljenje imate o novom nacrtu zakona o zapošljavanju osoba sa invaliditetom i da li smatrate da će on doprineti podsticanju zapošljavanja osoba sa invaliditetom u našoj zemlji?

Naš Sekretarijat posredno je uključen u izradu Zakona o zapošljavanju osoba sa invaliditetom. U vezi s tim organizovali smo dve tematske konferencije i spremamo se za treću, na kojoj ćemo analizirati poslednju verziju ovog Zakona nešto drugačiju od predhodnih. Poseban odeljak biće posvećen uređenju rada i poslovanja preduzeća za zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Naravno, za svaku pohvalu su naponi da se ova oblast uredi na način koji će zadovoljiti svrhu donošenja zakona, a to je da i omogući i stimuliše zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Institucija zaštitnih radionica još uvek postoji u razvijenim zemljama, ali one opstaju zahvaljujući većoj podršci i povlasticama države. Ovaj Zakon je prilično restriktivan na tom planu i mislim da ćemo tu imati ozbiljne primedbe. Zaštitne radionice, po predlogu zakona, treba da zapošljavaju osobe sa težim stepenom invaliditeta, a i od njih se očekuje da budu profitne. Pri tom plate zaposlenih osoba sa invaliditetom bile bi sufinansirane sa 30% - 50% prosečnog ličnog dohotka. Prema informacijama koje smo sakupili u drugim zemljama, država finansira i troškove upravljanja preduzeća, odnosno, tim ljudi koji predstavljaju podršku radu ovim preduzećima, ali daje i poreske olakšice, kako bi proizvodi i usluge bili konkurentni na tržištu rada. Sa druge strane, sistem kvotnog zapošljavanja, koji predviđa obaveznu poslodavca da zaposli određeni procenat osoba sa invaliditetom, sam je po sebi pozitivan, ali se u startu ne očekuju neki veliki pomaci u novom zapošljavanju. Novo je i osnivanje Nacionalnog centra za profesionalnu rehabilitaciju i Fonda za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao institucije za pružanje finansijske podrške profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju ovih lica, što predstavlja vrlo značajnu novinu.

Da li se poslodavci mogu stimulisati za zapošljavanje OSI, i ko treba da ima glavnu ulogu u tom procesu?

Trenutne podsticajne mere nisu dovoljan motiv poslodavcu da zaposli osobu sa invaliditetom. On želi obučenog radnika koji će moći da odgovori zahtevima radnog mesta. Mnogi poslodavci se plaše upravo organizacionih poteškoća, teškoća socijalizacije, čestih bolovanja, nefleksibilnosti u radu i zato neko spolja mora da mu pomogne da prevaziđe te probleme ili pronađe neko drugo rešenje. Znači, treba predvideti posebne službe podrške koje bi posredovale u rešavanju tekućih problema.

Kakvu saradnju ima Sekretarijat sa Nacionalnom službom za zapošljavanje i

da li su u toku neki konkretni programi u vezi sa zapošljavanjem osoba sa invaliditetom?

Mi direktno sarađujemo sa Pokrajinskom službom za tržište rada koja je pri Nacionalnoj službi za zapošljavanje. Pratimo sve programe u vezi sa podsticanjem zapošljavanja osoba sa invaliditetom i nastojimo da iniciramo neke zajedničke projekte koje bi doneli neke konkretne rezultate. Takođe, zalažemo se da sredstva, planirana za zapošljavanje osoba sa invaliditetom budu nisko profilisana i da se mogu dobiti u kraćem periodu.

Da li Sekretarijat sarađuje sa još nekim organizacijama, ustanovama ili institucijama kada je ova oblast u pitanju?

Da, upravo sam napomenula da smo na tome posebno radili u prethodnom periodu i da sad imamo jednu veliku mrežu različitih društvenih subjekata na teritoriji Vojvodine. Nju čine obrazovne institucije, lokalna samouprava, službe tržišta rada, organizacije invalida i nevladine organizacije, privredni subjekti, međunarodne institucije i strani donatori, zainteresovani da podrže programe namenjene zapošljavanju marginalizovanih kategorija. Pokušaćemo da koordiniramo naše aktivnosti, a rezultati će sigurno, uskoro, biti vidljivi.

Kakve aktivnosti Sekretarijat planira da pokrene na planu informisanja javnosti u vezi sa zapošljavanjem osoba sa invaliditetom?

Pored našeg sajta, na kome možete pronaći aktuelnosti iz ove oblasti, nastojaćemo da sve aktivnosti, koje se budu sprovodile na teritoriji Vojvodine, medijski pratimo. Takođe, nastojaćemo da kada Zakon o zapošljavanju osoba sa invaliditetom stupi na snagu, informišemo sve poslodavce i sve zainteresovane i da im pomognemo u sprovođenju novih zakonskih rešenja. Nastojaćemo da ta rešenja budu dovoljno stimulativna i kada je u pitanju otvorena privreda, ali i kada je u pitanju zapošljavanje pod posebnim uslovima.

Cilj promocije je da se podstakne cela javnost u Srbiji, posebno socijalni partneri i lokalne zajednice ka odgovornijem i aktivnijem rešavanju problema nezaposlenosti, što je naša zajednička odgovornost i izazov.

Razgovor vodio: **Miodrag Počuč**,
dipl.ing.; asistent koordinatora EHO Resursnog centra za osobe sa invaliditetom, Bate
Brkića 12, 21000 Novi Sad, tel.
021/400-204; 47-900-72;
imejl: infores@ehons.org

U koncipiranju pitanja učestvovali su članovi tima EHO Resursnog centra za osobe sa invaliditetom

INTERVJU: ANNA BU

Prioritet je

Anna Bu je koordinator programa u jednoj od najvećih nevladinih organizacija u Vojvodini - Ekumenskoj humanitarnoj organizaciji (EHO), u kojoj je od samog njenog osnivanja, tačnije od 1993. godine. Uvažavanje i poštovanje prema gospođi Bu, njenom velikom iskustvu u dvanaestogodišnjem radu u nevladinom sektoru, što kao trenera i edukatora, što kao "vođe" i angažovanja na velikom broju projekata različitih tema - između ostalog i na rešavanju pitanja osoba sa invaliditetom, podstaklo nas je da porazgovaramo sa njom, u nadi da će njeni odgovori biti od pomoći našim čitaocima i kolegama.

Gospođo Bu, možete li nam za početak reći u kojoj meri se Ekumenska humanitarna organizacija zalaže za rešavanje pitanja osoba sa invaliditetom, pored ionako širokog spektra svojih aktivnosti i u kojoj meri uspeva da ostvari ciljeve na tom planu imajući u vidu da organizacija već dugi niz godina postoji i radi na teritoriji Vojvodine?

U ostvarivanju strateškog cilja Ekumenske humanitarne organizacije, koji je definisan kao "Razvoj građanskog društva na zdravim osnovama, te povećanje kapaciteta Ekumenske humanitarne organizacije i lokalne zajednice, kako bi umela odgovoriti na osnovne socijalne i ekonomske probleme prvih godina tranzicije u Vojvodini", predviđene su i sledeće aktivnosti koje mogu doprineti rešanju pitanja OSI:

- Podržavanje razvoja građanskog društva, zapošljavanja i ekonomske nezavisnosti
- Pomoć marginalizovanim grupama
- Pokretanje malih inicijativa za razvoj građanskog društva u lokalnoj zajednici

Ovi strateški ciljevi nas vode i utiču na naše odluke, u koje spada i osnivanje Resursnog centra za osobe sa invaliditetom.

Svesni smo, naravno, toga da su naši resursi ograničeni i da smo još daleko od ostvarenja ciljeva, ali mi verujemo da naše aktivnosti "doprinosu ličnom razvoju, ekonomskoj nezavisnosti, poštovanju ljudskog dostojanstva i podizanju nivoa samopoštovanja među socijalno ugroženim stanovništvom Vojvodine" (Misija EHO).

Ekumenska humanitarna organizacija je znači već počela da radi na ostvarivanju tih strateških ciljeva - kao što ste rekli, pokretanjem projekta Resursnog centra za osobe sa invaliditetom! Zašto je to u stvari pokrenuto, kako funkcioniše i kakva je njegova koncepcija rada?

Ekumenska humanitarna organizacija od samog početka radi sa ranjivim grupama: sa starima, bolesnima, ženama, decom, izbeglicama, raseljenim licima, Romima. Naravno da smo bili svesni toga,

da unutar svake od ovih grupa imamo i osobama sa invaliditetom koje su više struko ugrožene.

Organizacije OSI u Novom Sadu i Vojvodini, Škola "Milan Petrović", Dom u Vetrniku i druge institucije koje pomažu osobe sa invaliditetom bili su stalno na listi naših korisnika humanitarne pomoći (besplatna kuhinja, hrana, higijena i sl.). Socijalni i razvojni projekti EHO (Fond za male projekte, Duga, Dijakonija) takođe su podržavali rad organizacija osoba sa invaliditetom. Što smo više znali o situaciji osoba sa invaliditetom i njihovih organizacija, to smo bili svesniji društvene nebrige i ravnodušnosti sa kojima se oni susreću.

Pitanja osoba sa invaliditetom su, stoga, postala naš prioritet. Imali smo sreću što je naša partnerska organizacija Austrijska Dijakonija imala iste prioritete i ona nam je pomogla da ostvarimo našu ideju Resursnog centra.

Šta je organizacijama koje okupljaju i/ili se bave osobama sa invaliditetom u našoj zemlji, prvenstveno u Vojvodini, potrebno, da bi uspešnije i efikasnije radile?

Jako mnogo toga, što se, ipak, najkraće može opisati kao promena unutrašnjeg i spoljnog okruženja. Ono što smatram najtežim i najdugotrajnijim jeste promena svesti kod svih koji su na neki

Trenutno je saradnja sa institucijama bolja na nivou projekata nego na nivou organizacije i mislim da bi Ekumenska humanitarna organizacija generalno trebala da teži što većem povezivanju sa institucijama

promena svesti

Anna Bu

način pogođeni ovim problemom, zainteresovani ili uključeni u njegovo rešavanje. Potreba za promenom svesti odnosi se na sve - počev od osoba sa invaliditetom i njihovih porodica, preko organizacija osoba sa invaliditetom i institucija koje se nekad suviše bave sobom, a premalo ljudima zbog kojih postoje, do društva, koje pokazuje premalo solidarnosti.

Tim organizacijama su, naravno, potrebni i resursi - ljudski i materijalni, kao i stabilno političko, društveno i ekonomsko okruženje, novi zakoni koji bi nam pomogli da dostignemo standarde EU.

Da li im EHO u tome može pomoći i šta sa druge strane EHO može da dobije kroz taj proces?

Izolovanim akcijama ne možemo ništa uraditi niti promeniti - zato mislim da je rad Resurnog centra na međusobnom povezivanju organizacija OSI i zastupanju njihovih interesa u institucijama sistema od ključnog značaja i da kroz taj proces svi mi zajedno dobijamo - pre svega svest o tome da se stvari mogu menjati, ako zaista radimo na tome.

Kakva je saradnja Ekumenske humanitarne organizacije sa gradskim, pokrajinskim i republičkim institucijama i da li organizacija može uticati na važnije odluke kada se radi o osobama sa invaliditetom?

Činjenica da smo ekumenska/crkvena organizacija je u prošlosti negativno uticala na razvoj saradnje sa institucijama.

Situacija se danas polako menja, ali se ponekad još uvek srećemo sa predrasudama i neznanjem. Trenutno je saradnja sa institucijama bolja na nivou projekata nego na nivou organizacije i mislim da bi Ekumenska humanitarna organizacija generalno trebala da teži što većem povezivanju sa institucijama, jer bez toga ništa ne možemo da promenimo kada je u pitanju položaj osoba sa invaliditetom.

Na osnovu dosadašnjih rezultata EHO bi mnogim organizacijama mogao da bude dobar uzor kada je u pitanju finansiranje odnosno pronalaženje sredstava za aktivnosti! Kako se Ekumenska humanitarna organizacija, ustvari, finansira i kako pronalazi donatore za svoje mnogobrojne aktivnosti?

Da, ako se osvrnemo na proteklih dvanaest godina, na broj i raznovrsnost izvedenih projekata, njihovo trajanje, količinu podeljene pomoći, broj korisnika, volontera i saradnika, gledajući te kvantitativne indikatore, zaista možemo da kažemo da smo bili uspešni u prikupljanju sredstava.

Ja, naravno, ne verujem da postoje recepti za stvaranje uspešne organizacije i smatram da je naš najveći uspeh upravo u tome, što smo bili i ostali autentična lokalna NVO - razvili smo organizaciju koristeći sopstveno znanje, radeći na način koji je bio prilagođen našoj situaciji.

Osim u prvih šest meseci svog rada, Ekumenska humanitarna organizacija nikada nije imala institucionalnu/opštu po-

Nominacija za Nobelovu nagradu za mir

Gospođa **Anna Bu**, nominovana je za Nobelovu nagradu za mir za 2005 godinu. Nominacija je rezultat projekta "1000 žena za Nobelovu nagradu za mir" koji je pokrenula švajcarska parlamentarka i članica Veća Evrope gospođa **Ruth-Gaby Vermot Mangold** sa ciljem obeležavanja stogodišnjice od dodele nagrade prvoj ženi, austrijskoj grofici **Berthi von Suttner**.

dršku i uvek je bio finansiran samo za svoje projekte. To znači da smo morali da budemo dobri - od pisanja projekta, preko realizacije, do izveštavanja i da tako pridobijamo i zadržimo donatore. Mislim da je taj stalni rad na jačanju kapaciteta organizacije jedini "recept" koji možemo da preporučimo svim organizacijama.

Inače, Ekumenska humanitarna organizacija 90% svojih sredstva obezbeđuje od crkvenih organizacija sa zapada i trenutno radimo na novoj strategiji prikupljanja sredstava, koja će nam omogućiti raznovrsnije izvore finansiranja i povećati naše mogućnosti za mobilizaciju lokalnih resursa.

Da li su projekti, koje Ekumenska humanitarna organizacija ima, održivi i kako se uopšte može postići održivost nekog projekta?

Održivost projekata zavisi od mnogo faktora, u koje spada relevantnost u odnosu na potrebe okruženja i ciljne grupe, uticaj na ciljne grupe i ostali faktori koji određuju kvalitet projekta. Kvalitet, međutim sam po sebi ne može da obezbedi održivost projekta - na to, ipak, najviše utiču podrška institucija i uspešnost organizacije u prikupljanju sredstava, što sam već napomenula. Ako želimo da lokalne institucije/donatori bar delimično učestvuju u finansiranju naših projekata/organizacija, potrebno je da osećaj "vlasništva i pripadanja projekta i njegovih rezultata" postepeno izmestimo iz nevaldinih organizacija u lokalnu zajednicu.

Razgovor vodio: **Miodrag Počuč**, dipl.ing.; asistent koordinatora EHO - Resurnog centra za osobe sa invaliditetom, Bate Brkića 12, 21000 Novi Sad, tel. 021/400-204; 47-900-72; imejl: infores@ehons.org

U koncipiranju pitanja učestvovali su članovi tima EHO Resurnog centra za osobe sa invaliditetom

Jezik u funkciji nediskriminacije

Nakon usvajanja Standardnih pravila za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom, od strane UN 1993. godine, na govornom području srpskog jezika počelo se raditi na usvajanju, širenju i proučavanju jezika i terminologije u skladu sa socijalnim modelom invalidnosti. U tekstu Standardnih pravila dosledno se koristi termin *persons with disability* (osobe sa invaliditetom) budući da je invaliditet (samo jedna) karakteristika i ne odnosi se na (celu) osobu.

Terminološka šarolikost prisutna je u svim domenima javne upotrebe jezika i odražava previranje između opšte svesti o nesposobnosti, onemogućenosti, surovom različitosti, potrebi za tuđim staranjem, poimanja invalidnosti kao društvene pojave i jedne od mogućih čovekovih osobina i nastojanja i straha da se (ne) imenuje ono što se (ne) sme.

Izbor termina, međutim, predstavlja samo jedan od koraka u procesu izjednačavanja osoba sa invaliditetom sa ostalim građanima u javnom govoru.

Analiza tekstova i razgovora o osobama sa invaliditetom i predstavnicima drugih manjinskih grupa objavljenih u medijima, udžbenicima, ili zabeleženim na javnim mestima u poslednjih nekoliko godina, pokazuje da nam predstoji:

1. Promena konteksta u kome se osobe sa invaliditetom pojavljuju i prikazuju u javnosti (specijalizovane ustanove, bolnice, humanitarna pomoć, povlastice...)

2. Promena načina na koji se o njima govori i piše izbegavanjem:

a) modalnih reči: / ometeni u razvoju *takođe / ipak / uprkos svemu* imaju pravo na život;

b) stilskih izražajnih sredstava i elemenata (para)književnog stvaralaštva: "Najmanje treba da se nasilje ispoljava prema osobama sa invaliditetom prema osobama koje bez tuđe dobronamjerne pomoći, teško da bi uopće opstali u surovom svakodnevici" ili npr. "Nesreća je tu oko nas, nepredvidiva i zlokožna, čeka i vrebala!"

3. Izbor termina po sledećim principima:

a) Značenje termina treba da bude neutralno i isto u različitim kontekstima. Prema tom principu, sferi javne upotrebe jezika ne pripadaju:

- zastareli i pokrajinski izrazi (*bogaljad, hromac / hromica*)
- opšti i stručni žargonizmi (*distrofičar, -ka, insult* (za osobu koja je imala moždani udar), *kvadri, kvadrić, retard, slepac, udaren/-a*)
- pejorativi (*grborja*)
- hipokoristici (*čopavko, čoravko, čorkan, šantavko, šepavko*)
- familijarizmi (*čopa, čora*)

b) Termin ne izražava stavove i procenu, već imenuje. U tom smislu nisu odgovarajući termini *bolesnik / bolesnica, hendikepirana osoba, nagrđen/-a nepokretna osoba, nesposoba/-bna, osoba sa hendikepom, osoba sa posebnim potrebama, oštećen/-a* i sl.

c) Invaliditet je karakteristika i ne odnosi se na (celu) osobu.

U skladu sa navedenim principima, u situacijama javne upotrebe jezika, preporučuju se termini *osoba / čovek / žena /*

dete sa invaliditetom, sa teškoćama u kretanju, sa oštećenjem, povredom oka, kičme, ruke, noge, sa amputiranim delom tela, poremećajem kičme, govornim poremećajem, sa autizmom, mišićnom distrofijom...

U poslednjih nekoliko godina u stručnoj literaturi, prvenstveno iz oblasti defektologije, sve češće se upotrebljavaju izrazi osoba sa (*mentalnom, fizičkom, motornom, senzornom, višestrukom*) invalidnošću i osoba sa (*mentalnom, fizičkom, motornom, senzornom, višestrukom*) ometenošću. *Invalidnost* je stanje u kome se osoba može naći nakon nastanka privremenog ili trajnog, nasleđenog, urođenog ili stečenog invaliditeta i ima svoju fizičku, odnosno organsku i socijalnu komponentu. *Invaliditet* nastaje kao posledica bolesti, starosti, oštećenja, poremećaja i povrede i postaje karakteristika osobe koja (može da) utiče na način funkcionisanja i vid i stepen njegovog / njenog učešća u životu zajednice. S obzirom da je invalidnost stanje, a invaliditet karakteristika, konstrukcija *osoba sa invalidnošću* je i formalno i značenjski irelevantna. Glagolski oblici *ometi, ometati* i imenice *smetnja, ometanje, ometenost* traže dopunu imenice koja označava proces u određenom padežnom obliku (*ometati rad, razvoj, ometati u radu, razvoju, ometanje rada, razvoja, ometenost u radu, razvoju*). Umesto njih treba upotrebljavati poznate termine *čovek / žena / dete / osoba sa smetnjama u mentalnom / psihičkom / fizičkom razvoju, čovek / žena / dete / osoba sa višestrukim smetnjama u razvoju, čovek / žena / dete / osoba ometena u mentalnom / psihičkom / fizičkom razvoju, čovek / žena / dete / osoba višestruko ometena u razvoju*. Mada, ako izađemo iz jezika struke, izbor termina može da se tumači kao rezultat procene, odnosno spekulisanja govornika o nastanku oštećenja, što ograničava opravdanost njihove upotrebe u drugim kontekstima. Umesto njih preporučuju se termini *osoba sa smanjenim mentalnim, intelektualnim, psihičkim, fizičkim sposobnostima, sa smanjenom sposobnošću sluha, vida, govora, kretanja ili osoba sa mentalnim / fizičkim (motornim i senzornim) / višestrukim invaliditetom*.

Milica Mima Ružičić, studentkinja magistarskih studija iz nauke o jeziku, predsednica Centra Živeti uspravno - Novi Sad; Ise Bajka 6a, 21000 Novi Sad; tel. 021/424-291; imejl: uspravns@eunet.yu; veb-sajt: www.czu.org.yu

Ka jednakosti u javnom govoru

Nevidljivi ljudi

Istraživanja koja se usko bave tematikom poslovne integracije osoba sa invaliditetom nije ni bilo. Informacije kojima raspolažemo u tom smislu vrlo su posredne i nedovoljne da opišu pravo stanje stvari, ali će nas možda podstaći da o tome razmišljamo na drugačiji način.

Opšte je prihvaćeno da su rad i mogućnost profesionalne afirmacije važan aspekt života svakog čoveka. Zašto bi osobe sa invaliditetom bile izuzetak? Nisu, barem ne po onom što su njihove želje. Prema nalazima istraživanja sprovedenog 2001. godine, na teritoriji Republike Srbije od strane Handicap International-a, čak 65% osoba sa invaliditetom smatra da njihovi radni potencijali nisu iskorišćeni, da bi mogli mnogo više da postignu kada bi im se za to pružila prilika. Iako davno datirani, uverena sam da ovi nalazi ni posle 4 godine ne izgledaju drugačije. Možemo podatak staviti i u kontekst dugogodišnje nepovoljne, na momente dramatično loše situacije u zemlji, u kojoj su šanse svih ljudi male, a nezaposlenost velika i nemeštiva. Ipak, da li ćemo biti dovoljno iskreni da priznamo da u startu neki imaju mnogo manje šanse, ili da ih uopšte nemaju? O tome svedoči i podatak već pomenutog istraživanja da je čak 87% anketiranih osoba sa invaliditetom nezaposleno, a svega 1% njih pronalazi svoj "dnevni hleb" u tzv. zaštitnim radionicama koje su tu upravo zbog njih.

Možda je tačno da izvestan deo osoba sa invaliditetom radije živi od minimalnih socijalnih davanja i da ne želi i ne može da radi. Možda je tačno da su kod izvesnih ljudi oštećenja u toj meri sveobuhvatna da preostale radne potencijale čine slabim i nedovoljnim. Ipak, moramo da se zapitamo šta je sa onom većinom čiji su radni potencijali očuvani? Kako je ta većina postala nevidljiva? Ne raspolažemo pouzdanim podacima koji bi pružili odgovor na ovo pitanje, ali neki putokazi, ipak,

65% osoba sa invaliditetom smatra da njihovi radni potencijali nisu iskorišćeni, da bi mogli mnogo više da postignu kada bi im se za to pružila prilika

Socijalna primanja ili plate?

postoje. Istraživanje Novosadskog udruženja studenata sa invaliditetom o dostupnosti literature za slepe i slabovide srednjoškolke i studente pokazalo je da 50% slepe i slabovide dece od osnovnoškolskog uzrasta biva izdvojeno u specijalizovne škole, da bi na srednjoškolskom nivou taj procenat rastao do 91%. Može se to i drugačije reći - samo 9% srednjoškolaca sa oštećenjem vida ide u srednje škole sa svojim vršnjacima koji vide. Problem je literatura, koje nema na Brajevom pismu ili u vidu zvučnih zapisa. Na fakultetima u celoj Republici Srbiji trenutno studira nešto više od dvadesetak slepih i slabovidnih studenata, od oko 15 000 ljudi koliko broje udruženja. Tako se postaje nevidljiv, bez sumnje. Tako se brišu šanse da se radi i bude zaposlen. Ovaj podatak odnosi se na slepe i slabovide srednjoškolke i studente, ali se može primeniti i na sve kategorije osoba sa invaliditetom. Podaci pokazuju da je bez škole 18%, sa nepotpunom osnovnom školom 13%, sa osnovnom školom 18%, sa specijalnom školom 10%.

Tu je, naravno, i okruženje. Svi oni koji su propustili da upoznaju svoje vršnjake sa invaliditetom, koji nisu naučili po kojem kriterijumu se meri čovekova jednakost. U istraživanju stavova i socijalne distance, sprovedenom 2003. godine od strane Centra "Živeti uspravno", 26% anketiranih novosadana starosti između 18 i 60 godi-

na odgovorilo je da ne bi želelo da radno mesto deli sa osobom sa invaliditetom. Kao što se, između brojnih drugih predrasuda iskristalisale i one da osobe sa invaliditetom nisu u stanju da privreduju i budu korisni članovi društva, da ne treba ulagati u školovanje osoba sa invaliditetom, te da one uvek očekuju pomoć i povlastice po osnovu invalidnosti. U uličnoj anketi, sprovedenoj 2004. godine povodom 3. decembra - Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, od strane Resursnog centra Ekumenske humanitarne organizacije, čak 50% prolaznika nije želelo da bude sagovornik na temu invalidnosti. Da li to znači da o ovim ljudima ne želimo niti da razmišljamo niti da razgovaramo? Da li je to zaista slika nas samih i okruženja u kome živimo?

Slika nikad nije jednostavna, a i uzroke je malo kad moguće jasno odrediti. Izvesno je da je proteklih godina, zahvaljujući, pre svega, angažovanju samih osoba sa invaliditetom i ostalih ljudi kojima je ova tematika bliska, došlo do izvesnih pomaka. No, još uvek smo daleko od ostvarenja cilja!

Božana Injac - Vereš, diplomirani psiholog, članica Savetovništva za psihosocijalnu podršku osobama sa invaliditetom Centar "Živeti uspravno" - Novi Sad; Ise Bajica 6, 21000 Novi Sad; tel. 021/424-291; imejt: bozana@neobee.net

PRIKAZ STANJA ZAPOSLENOSTI U VOJVODINI

Surova statistika

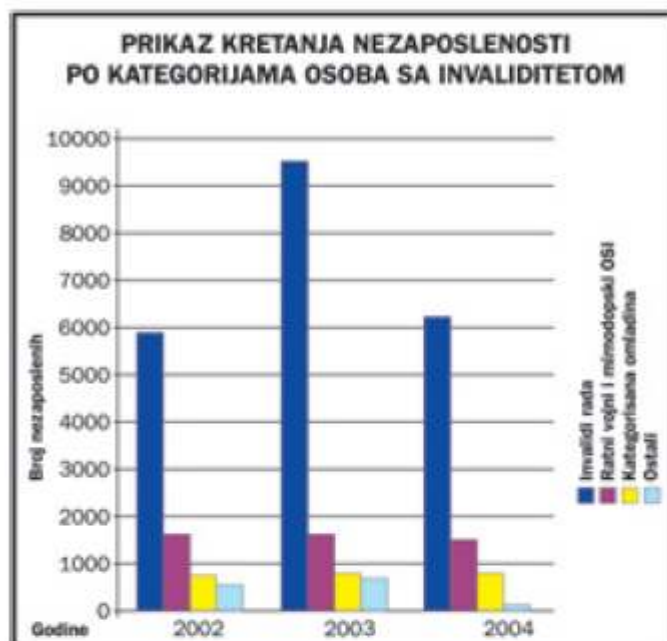
Prema podacima Pokrajinske službe za zapošljavanje, zaključno sa 30. septembrom 2004. godine, u AP Vojvodini evidentirano je 8.647 nezaposlenih osoba sa invaliditetom.

Od ukupnog broja nezaposlenih osoba sa invaliditetom, 72% su "invalidi rada", od kojih je 50% nestručnih (sa I i II stepenom stručne spreme) i 35% nisko stručnih lica (sa III stepenom stručne spreme). Prosečna starost nezaposlenih osoba sa invaliditetom stečenim na radu je preko 50 godina. Prema devetomesečnom pregledu, samo je 89 tih lica ponovo zasnovalo radni odnos, dok su ostale osobe sa invaliditetom stečenim na radu, korisnici novčane naknade iz Fonda penzijsko invalidskog osiguranja (PIO) ili su penzionisani.

Od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih osoba sa invaliditetom, 14% spada u ostale osobe sa invaliditetom² (osobe koja prvi put traže zaposlenje). U kvalifikacionoj strukturi, nestručna lica (sa I i II stepenom stručne spreme) učestvuju sa 78%, a prosečna starost im je do 30 godina. Za prvih devet meseci 2004. godine, iz te grupe zaposlilo se 95 osoba.

Ratne, vojne i mirnodopske OSI³ u ukupnoj nezaposlenosti osoba sa invaliditetom učestvuju sa 14%. Pregled kvalifikacione strukture, ukazuje na to da su i kod ove kategorije osoba sa invaliditetom najzastupljenija nestručna lica (sa I i II stepenom stručne spreme), što procentualno iznosi 65%. Od januara do septembra 2004. godine, iz te kategorije zaposlenje je dobilo 14 osoba.

kraja septembra 2004. godine, u odnosu na prethodnu, opala za 1%. Iz ove kategorije se do 30. septembra 2004. godine, zaposlilo 57 osoba.

STANJE I KRETANJE NEZAPOSLENOSTI OSOBA SA INVALIDITETOM U AP VOJVODINI U PERIODU 2002 - 2004. GODINE (do 30. septembra 2004. godine)

Kategorije osoba sa invaliditetom	2002		2003		2004*		2003 / 2002		*2004 / 2003	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Razlika	%	Razlika	%
Osoba sa invaliditetom stečenim na radu	5.879	66,5%	9.471	75,3%	6.204	71,7%	+3.592	+61,1%	-3.267	-34,5%
Ratne vojne osobe sa invaliditetom	1.549	17,5%	1.542	12,3%	1.448	16,7%	-7	-0,5%	-94	-6,1%
Vojne i mirnodopske OSI	50	0,6%	70	0,6%	58	0,7%	+20	+40,0%	-12	-17,1%
Kategorisana omladina	780	8,8%	810	6,4%	803	9,3%	+30	+3,8%	-7	-0,9%
Ostali	568	6,4%	676	5,4%	131	1,5%	+108	+19,0%	-545	-80,6%
Civilne žrtve rata	9	0,1%	10	0,1%	3	0,0%	+1	+11,1%	-7	-70,0%
UKUPNO	8.835	100,0%	12.579	100,0%	8.647	100,0%	+3.744	+42,4%	-3.932	-31,3%

* Stanje na 30. septembar 2004. godine.

- Nezaposlenost kod svih kategorija osoba sa invaliditetom, u poslednje tri godine, pokazuje sličan trend. Godine 2003., u odnosu na prethodnu, zabeležen je porast (osim kod kategorije ratnih vojnih osoba sa invaliditetom), da bi za prvih devet meseci 2004. godine nezaposlenost opala. Ukupan pad nezaposlenosti osoba sa invaliditetom, do kraja septembra, iznosi 31,3%.

- Pad nezaposlenosti osoba koje su invaliditet stekle na radu, od 34,5%, ne odražava stvarno stanje stvari. Ovde se radi o prividnom smanjenju nezaposlenosti (korisnici Fonda PIO do penzionisanja i penzionisane osobe sa invaliditetom koje su skinute sa evidencije nezaposlenih lica).

- U kategoriji "kategorisana omladina" nezaposlenost je do

12 preduzeća na teritoriji AP Vojvodine

Na teritoriji Republike Srbije radi 70 preduzeća za profesionalno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, od kojih se 12 nalazi u AP Vojvodini. Ona se mogu svrstati u dve različite grupacije:

- preduzeća koja zapošljavaju osobe sa invaliditetom sa kompleksnijim zahtevima po pitanju organizovanja procesa rada (osobe sa smanjenom sposobnošću vida ili sluha, osobe sa smanjenim motornim ili intelektualnim sposobnostima i one sa višestrukim invaliditetom) i

- "Zaštitne radionice", koje zapošljavaju osobe koje su invaliditet stekle na radu (koji su tu uglavnom prešli iz matičnih preduzeća-osnivača).

**AP VOJVODINA - BROJ NEZAPOSLENIH OSOBA SA INVALIDITETOM I TERITORIJALNA POKRIVENOST
PREDUZEĆIMA ZA ZAPOSŁJAVANJE I OSPOSOBLJAVANJE OSOBA SA INVALIDITETOM**

Okrug	Broj prijavljenih nezaposlenih osoba sa invaliditetom	Preduzeća za osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom
Južno-bački	3.061	DP "DES" Novi Sad AD "POBEDA ZARA" Novi Sad
Sremski	1.436	DOO "MIR" Sremska Mitrovica ⁴
Južno-banatski	571	DOO "SPECIJALNA STAKLA" Pančevo DOO "AZOTIN" Pančevo DOO "SILOIN" Kovin
Severno-banatski	1.242	DOO "LIRA" Kikinda
Srednje-banatski	2.208	DP "STIL" Zrenjanin
Severno-bački	471	AD "DES" Subotica DOO "ČIKOŠ STAMPA" Subotica MP "KOZARA" Subotica DP "ŽELEZNIČAR" Subotica
Zapadno-bački	1.553	Nema registrovanih preduzeća koja se na organizovan način bave osposobljavanjem i zapošljavanjem osoba sa invaliditetom

Kako osnovati preduzeće

Preduzeće za radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom može se osnovati i obavljati delatnost pod uslovom da:

1. među zaposlenima ima najmanje 40% osoba sa invaliditetom (u odnosu na ukupan broj zaposlenih),
2. raspolaže odgovarajućim prostorom,
3. obezbedi neophodnu tehničku i drugu opremu za radno osposobljavanje i rad osoba sa invaliditetom,
4. zaposli određena stručna lica za radno osposobljavanje osoba sa invaliditetom (psiholog, sociolog, defektolog i dr.), u zavisnosti od njihovog broja i vrste njihovog invaliditeta.

Da bi se registrovalo za radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, preduzeće je u obavezi da Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike dostavi:

- 1) opšti akt preduzeća,
- 2) spisak svih zaposlenih lica,
- 3) spisak svih zaposlenih osoba sa invaliditetom,
- 4) ugovore o radu svih zaposlenih lica,
- 5) potvrde o podnetoj prijavi na osiguranje za sva zaposlena lica,
- 6) dopunska rešenja Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje zaposlenih, za sve zaposlene osobe sa invaliditetom (osobe koje su invaliditet stekle na radu),
- 7) Rešenje opštinske uprave ili Uverenje zdravstvene organizacije, za sve zaposlene osobe sa invaliditetom.

Sastavni deo opšteg akta preduzeća jeste program radnog osposobljavanja osoba sa invaliditetom koji sadrži:

- opis poslova i pojedinih operacija, način praktičnog i radnog osposobljavanja,
- uslove za praktično radno osposobljavanje,
- trajanje radnog osposobljavanja.

Za navedeni program saglasnost daje Ministarstvo nadležno za poslove obrazovanja.

Rešenje o upisu u sudski registar i Rešenje o razvrstavanju Republičkog zavoda za statistiku, preduzeće za radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom dostavlja Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike.

Preduzeće koje je ispunilo prethodne uslove ostvaruje pravo na sledeće olakšice:

- sredstva iz Republičkog budžeta u visini od 50% prosečne zarade u Republici, po svakoj zaposlenoj osobi sa invaliditetom - Zakon o radnom osposobljavanju i zapošljavanju invalida ("Sl. glasnik RS" br. 25/96);
- oslobođanje od plaćanja poreza na zaradu od 14% za svaku zaposlenu osobu sa invaliditetom - Zakon o porezu na dohodak građana ("Sl. glasnik RS" br. 24/01).

1. U AP Vojvodini trenutno radi 12 preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, od kojih je jedna zaštitna radionica privatizovana.

2. Sremski i Severno-bački okrug nisu pokriveni organizovanim oblikom profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba sa invaliditetom.

3. Raspoloživi podaci o broju evidentiranih nezaposlenih osoba sa invaliditetom ukazuju na to da ni okruž u kojima postoje preduzeća za zapošljavanje i osposobljavanje osoba sa invaliditetom, nisu u mogućnosti da zadovolje potrebe rastućeg broja nezaposlenih, koji čekaju na proces profesionalne rehabilitacije i zaposlenje.

4. Tokom 2003. i 2004. godine (period pripreme i planiranja privatizacije) osnovane su četiri zaštitne radionice koje su do tada postojale kao radne jedinice matičnih preduzeća ("Siloil" Kovin, "Lira" Kikinda, "Azotin" Pančevo i "Železničar" Subotica).

5. Preduzeća sa najdužom tradicijom u zapošljavanju osoba sa invaliditetom su DP "DES" Novi Sad, osnovano 1948. godine (od ukupno 203 radnika, njih 111 ima neku vrstu invaliditeta), AD "DES" Subotica, osnovano 1961. godine (sa 74 zaposlena radnika od kojih je 31 osoba sa invaliditetom) i "STIL" Zrenjanin, osnovan 1964. godine (ima 106 radnika, među kojima je 50 osoba sa invaliditetom).

6. Zaštitne radionice, čiji su osnivači postojeća preduzeća, uglavnom su orijentisane na pružanje usluga osnivaču, sa tendencijom da sopstvene proizvode i usluge plasiraju na otvoreno tržište ("Lira" Kikinda, "Siloil" Kovin, "Azotin" Pančevo, "Specijalna stakla" Pančevo, "Pobeda - Zara" Novi Sad).

7. Preduzeća, čiji su osnivači Savezi organizacija osoba sa invaliditetom I/III fizička lica, u potpunosti su prepuštena poslovanju po čisto ekonomskim principima.

8. U 12 preduzeća za profesionalno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom ukupno je zaposleno 887 lica, od kojih je 561 osoba sa invaliditetom, što iznosi 63% u odnosu na ukupan broj zaposlenih.

9. Među zaposlenim osobama sa invaliditetom najviše je onih koji su invaliditet stekli na radu - 62%.

10. Osobe muškog pola sa invaliditetom zaposlene u tim preduzećima zastupljeni su sa 80%, dok su žene zastupljene sa samo 20%.

11. U kvalifikacionoj strukturi zaposlenih osoba sa invaliditetom, nestručna lica (NK i PKV) učestvuju sa 53%, dok su 47% stručna lica (KV i VKV).

12. Starosna struktura zaposlenih osoba sa invaliditetom je raznolika. Međutim, kod kategorije onih koji su invaliditet stekli na radu 80% osoba sa invaliditetom je starosti preko 50 godina.

13. Ključni problemi u poslovanju preduzeća su:

- ljudski faktor, tj. invaliditet koji može uslovljavati česta

odsustvovanja sa posla, nefleksibilnost u radu, organizacione teškoće i teškoće socijalizacije,

- zastarela i dotrajala oprema (prosečno preko 30 godina) nepovoljno se odražava na konkurentnost proizvoda i usluga na otvorenom tržištu, kako u kvantitativnom, tako i u kvalitativnom smislu, što dovodi do niza negativnih posledica na poslovanje preduzeća,

- kao spoljni faktor, navodi se nedovoljna podrška preduzećima od strane državnih institucija (poreske olakšice, povoljniji krediti, ugovori o poslovno-tehničkoj saradnji, namenske subvencije za profesionalno osposobljavanje, koje moraju biti unapred planirane i nisko profilisane), jer je ovakva vrsta preduzeća višestruko opterećena novim privrednim trendovima i borbom za opstanak na tržištu.

Šta uraditi u narednom periodu?

1. Redefinisati oblik i obim državne pomoći preduzećima koja se bave profesionalnom rehabilitacijom i zapošljavanjem osoba sa invaliditetom. Sada istu subvenciju zarade imaju osobe sa invaliditetom preuzete iz rada/preduzeća (osobe sa lakšim funkcionalnim oštećenjima, sa invaliditetom stečenim tokom života, lica sa određenim radnim iskustvom), kao i osobe sa težim oštećenjem funkcije/preduzeća (osobe sa oštećenjem vida, sluha, osobe sa smanjenim intelektualnim ili motornim sposobnostima i sl.). Ovo vodi ka tome da će preduzeća sa statusom, pre svega, iz komercijalnih razloga, imati veći interes da zaposle osobe sa lakšim funkcionalnim oštećenjima, koje se mogu osposobiti za rad u otvorenoj privredi. Time se dovodi u pitanje cilj, uloga i svrha postojanja takvih preduzeća.

2. S obzirom na to da je intencija nadležnih državnih organa da ova preduzeća postanu briga države u budućnosti, neophodno je planirati sredstva za nabavku savremenije opreme za rad, kako bi postala konkurentnija na tržištu usluga i proizvoda, i to delom iz kreditnih sredstava pod povoljnijim uslovima, a delom iz nepovratnih sredstava.

3. U očekivanju rešavanja konačnog statusa ovih preduzeća, naročito je važno sačuvati i podržati preduzeća za radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom u narednom periodu.

4. Neophodno je raditi na objedinjavanju nastupa preduzeća za zapošljavanje i osposobljavanje osoba sa invaliditetom na domaće i inostrano tržište, uključujući i kooperativne odnose (pokrenuta je inicijativa da sva preduzeća na području AP Vojvodine, koja zapošljavaju osobe sa invaliditetom, formiraju konzorcijum, radi lakšeg i organizovanijeg nastupa na tržištu).

5. Inicirati veće učešće javnih ustanova i preduzeća u kupovini i korišćenju proizvoda i usluga pomenutih proizvodnih i uslužnih jedinica u kojima se osposobljavaju i zapošljavaju osobe sa invaliditetom.

6. U pripremi je novi Zakon o profesionalnom osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom, koji će biti u skladu sa evropskim zakonodavstvom i međunarodnim trendovima. U periodu do donošenja Zakona, treba insistirati na logističkoj podršci društvene zajednice, koja je neophodan preduslov za primenu novih zakonskih rešenja iz ove oblasti.

Kako se snaći među pojmovima?

Lice sa invaliditetom jeste lice čiji su izgledi da obezbedi i zadrži zaposlenje, kao i da u njemu napreduje, znatno smanjeni zbog propisano priznate (od strane nadležnog organa) fizičke ili mentalne mane (preporuka Međunarodne organizacije rada - MOR).

Radna sposobnost podrazumeva stepen usklađenosti između čovekovih sposobnosti i znanja prema zahtevima određenog rada u uslovima radne sredine. To je uspešna adaptacija izvršioca specifičnim uslovima rada na određenom radnom mestu.

Preostala sposobnost definiše se kao preostala funkcionalna sposobnost. Pod tim se podrazumeva i mogućnost njene restitucije i kompenzacije.

Preostala radna sposobnost podrazumeva umanjenje radne sposobnosti za posao koji je osoba sa invaliditetom do tada radila (ona je posedovala određenu radnu sposobnost, koju je, zbog oštećenja funkcija delimično ili potpuno izgubila). Ukoliko bolest, odnosno povreda nije bitno oštetila funkcije neophodne za obavljanje toga rada, onda je radna sposobnost očuvana. Ako je bolest ili povreda oštetila upravo te funkcije, tada je radna sposobnost umanjena do određenog stepena, zavisno od stepena oštećenja funkcije.

Radna sposobnost osoba sa invaliditetom određuje se stepenom usklađenosti preostalih sposobnosti osoba sa invaliditetom i njegovih znanja sa zahtevima određenog rada u uslovima radne sredine. To je uspešna adaptacija osoba sa invaliditetom specifičnim uslovima rada na određenom radnom mestu.

Rehabilitacija je kompleksan proces čvrsto povezanih faza medicinske i profesionalne rehabilitacije koja u sebe uključuje ocenu radne sposobnosti, profesionalnu orijentaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, odnosno, njihovo aktivno uključivanje u život i rad zajednice. Uspešno izvedena rehabilitacija osoba sa invaliditetom podrazumeva kompletnu resocijalizaciju ličnosti.

Profesionalna rehabilitacija predstavlja složeni proces postupaka i mera preduzetih u cilju osposobljavanja osoba sa invaliditetom za odgovarajuće izabrano zanimanje, odnosno posao koji treba da obavlja.

Profesionalna orijentacija osoba sa invaliditetom predstavlja kontinuirani proces pružanja pomoći izvršiocima rada, u ovom slučaju osobama sa invaliditetom, pri izboru budućeg poziva ili zaposlenja. Profesionalna orijentacija osoba sa invaliditetom predstavlja deo kontinuiranog procesa procene koji prethodi obuci. Ona sadrži ispitivanja sposobnosti i sklonosti kandidata, informisanje i savetovanje pri izboru zanimanja ili zaposlenja.

Prekvalifikacija jeste profesionalna orijentacija osoba sa invaliditetom, odnosno preorijentacija na istom nivou kvalifikacije, ali u drugo zanimanje.

Promena radnog mesta jeste promena u istom zanimanju i istom nivou kvalifikacije, sa profesionalnom rehabilitacijom ili bez nje.

Zapošljavanje osoba sa invaliditetom predstavlja uključivanje u proces rada, bilo u uslovima otvorene privrede, bilo pod specijalnim, zaštitnim uslovima u zaštitnim radionicama.

Jasmina Stanić, diplomirani defektolog - somatoped, savetnica za zapošljavanje osoba sa invaliditetom u Sekretarijatu za rad zapošljavanje i ravnopravnost polova AP Vojvodine;
Bulevar Mihajla Pupina 16, 21000 Novi Sad;
tel. 021/4874312;
imejl: jasminka.stanic@metrohive.net

1. Termin je neadekvatan i zastareo, stoga će se u daljem tekstu koristiti termin "osobe sa invaliditetom stečenim na radu". Inače, termin se odnosi na participante socijalnog osiguranja na bazi vlastitog ulaganja, koji su korisnici prava po osnovu preostale radne sposobnosti.
2. Osobe koje nisu nikada radile, a invaliditet su stekle po rođenju, ili u ranom periodu života (osobe sa smanjenom sposobnošću vida i sluha, sa smanjenim motornim sposobnostima, osobe sa smanjenim intelektualnim sposobnostima, te osobe sa teškim hroničnim oboljenjima).
3. Obuhvata ratne vojne, vojne mimodopske i civilne žrtve rata.
4. Preduzeće Saveza invalida mda "Mir" iz Sremske Mitrovice radi već dve godine, ali nema status preduzeća za zapošljavanje i osposobljavanje osoba sa invaliditetom, zbog neispunjenih kriterijuma za dobijanje tog statusa. Trenutno je zaposleno 7 "invalida rada" preuzetih sa tržišta rada, dok je u prethodnoj godini 240 osoba radilo na osnovu ugovora o delu. Ostvaruju prihode od sopstvene delatnosti. Uglavnom su to stolarski poslovi, popravke i tekuća održavanja (škole, vrtići).

Poslovna integracija osoba sa invaliditetom

procap

Zbog loše integracije, u poslovnom svetu ne pate samo osobe sa invaliditetom. To je takođe razlog zašto Osiguranje za osobe sa invaliditetom (*Invaliddätversicherung - IV*) puca po svim šavovima. Tako se za pitanja zapošljavanja osoba sa invaliditetom polako počinje starati i politika.

Poziv na posao izazvao je kod Sandre Messmer veliko iznenađenje: "Stvar je u tome što je, sa istim kvalifikacijama jedna osoba sa invaliditetom dobila prednost. Ja sam sigurna da je to u celoj Švajcarskoj bio prvi takav slučaj."

Prethodno je 23-ogodišnja apsolutkinja srednje ekonomske škole puno puta aplirala i pritom sticala sva iskustva, koja su moguća kada čovek zbog spinalne mišićne distrofije sedi u električnim kolicima.

Godinu dana bez posla iskoristila je za jezičke kurseve i dalje obrazovanje. Od februara radi parcijalno kao predavač jezika u Klubskoj školi *Mingosa* u St. Gallenu. Dobila je poludnevni posao u *Sommerl TG*, gde je pri istim kvalifikacijama prednost dobila kao osoba sa invaliditetom. Nema ni govora o tome da je preduzeće imalo poseban senzibilitet za probleme osoba sa invaliditetom

Procap - udruženje osoba sa invaliditetom iz Švajcarske

Udruženje osoba sa invaliditetom "Procap", najveća je organizacija za samopomoć za osobe sa invaliditetom u Švajcarskoj. Osnovan je 1930. godine i danas broji oko 20 000 članova u 54 regionalna ogranka.

Polu miliona osoba sa invaliditetom živi u Švajcarskoj i bez obzira na invaliditet oni žele mogućnost za samostalan i ravnopravan život. Procap sledi tu viziju i za nju se zalaže na svim političkim nivoima. Njegovim članovima se nudi prvoklasno pravno savetovanje i kompetentno informisanje, kada se npr. radi o gradnji arhitektonski prilagođene kuće za osobu sa invaliditetom. "Procap sport" i "Procap putovanja" su specijalizovani za ponudu zabavnih sadržaja i za organizovanje slobodnog vremena ljudi sa invaliditetom.

U regionalnim ograncima angažovano je preko hiljadu volontera, od kojih je većina i sama ima neku vrstu invaliditeta. Oni savetuju članove Procap-a i pomažu im kadgod i gdegod je to potrebno.

Kao udruženje, Procap je zavisao od finansijske pomoći. Oko 100 000 ljudi redovno finansijski pomaže organizaciju i time pokazuje svoje razumevanje za ljude sa invaliditetom.

Procap, Schweizerischer

Invaliden-Verband; Froburgstrasse 4,
Postfach 4601 Olten; tel. 062 206 88 88,
vebsajt: www.procap.ch

radi se o obrazovanju i radionici za osobe sa invaliditetom.

Produktivnost je individualna

Većina osoba sa invaliditetom nema takvu sreću. Radna mesta za osobe sa invaliditetom postoje samo u svakom dvanaestom preduzeću, kako stoji u istraživanju Ministarstva za socijalno osiguranje (*Bundesamts für Sozialversicherungen*).

"U pozadini stoji predstava o tome kako osobe sa invaliditetom nisu produktivne", kaže *Bruno Schnellmann*, rukovodilac za profesionalnu orijentaciju pri *Pro Infirmis* u St. Gallenu, koji od 2001. godine podržava osobe sa invaliditetom prilikom traženja posla. Tri godine unazad *Schnellmann* propoveda, pre svega, da tvrdnja da su osobe sa invaliditetom jednako neproduktivne nije tačna, čak i manje nego tvrdnja da su osobe bez invaliditeta jednako efikasne na poslu. Potreba da se nešto promeni je neodložna. Svake godine osiguranje za osobe sa invaliditetom (IV) beleži deficit od oko jedne milijarde franaka zbog toga. Broj penzionera se u istom vremenskom periodu povećao sa 140 000 na preko 270 000.

Jedan od poznatih kritičara penzione politike osiguranja za osobe sa invaliditetom je *Hans Schmidt*, advokat u *Küsnachtu*. Kao specijalista za socijalno pravo, tokom 20 godina, stara se o tome da "osobe sa invaliditetom postanu IV penzioneri, dok nisam primetio da na taj način nisu kompenzovani, nego da žele da se tu svrstaju. IV penzija znači novac umesto života."

Schmidt predlaže jedan sistem u kome će svi zaposleni raditi zajedno i slučaj će na taj način biti rešen, doduše, unutar udruženja osoba sa invaliditetom. *Case Management*, kako se u poslovnom svetu naziva, treba za još nešto da se pobrine, a rešavanje slučaja treba brzo i iz prve ruke da se dogodi.

Državni sekretarijat za ekonomiju (*Staatssekretariat für Wirtschaft Seco*) će sa konceptom Interinstitucionalne kooperacije (IIC) poboljšati koordinaciju poslova u okviru socijalnog osiguranja. Direktor Udruženja poslodavaca *Peter Hasler* zalaže se za dnevnu isplatu novca u "uvodnoj" fazi, slično kao u slučaju osiguranja za nezaposlene.

Plata ili procenat od vrednosti?

Angažovanje poslodavaca ima smisla. Engleske studije pokazuju da jedna od četiri osobe ima neku vrstu invaliditeta, ili se brine o osobi sa invaliditetom. Svi oni će se ponuditi da pomognu pri zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Činjenica da osobe sa invaliditetom takođe imaju svoje tržište, do sada jedva da je bila tražena.

Mišljenja, oko toga kako problem treba da bude rešen, se razlikuju. *Peter Hasler* traži da bude bez troškova. Plata mora da

ide prema učinku, od poslodavaca se ne sme nikakav "dodatak" očekivati.

Za predsednika Sindikata radnika *Paula Rechsteiner* je naprotiv jasno, da bez zaštite korisnika neće moći i, shodno tome, one, koji su prethodnih godina zaposleni, a koji više ne obavljaju svoje obaveze na adekvatan način, neće biti moguće jednostavno i odjednom povući. Nedostatak finansijskih sredstava u IV biće nadomešćen procentom od plata, od čega bi dve trećine bilo uplaćeno od strane poslodavaca. "Pošto su oni glavni krivci za finansijsku katastrofu u IV".

Po *Hasleru*, preduzetnici ne bi imali, u skladu sa globalizacijom, nikakvu drugu mogućnost, nego da one zaposlene ranije, u okviru rekonstrukcije, otpuste.

Za *Haslera* je jasno da "peta revizija IV sistema treba da da signal ili na strani dobitaka ili izdataka". Međutim, on odbija procenat za platu kao oslonac razvoja. Finansiranje preko procenata za vrednost, prema njemu, dolazi u obzir, ali se od strane radnika smatra neosocijalnim. Konflikt je neizbežan.

Zadovoljan radnik

Srećan zbog toga što može da radi, *Franz Reichmuth* je od 1974. godine, zaposlen u Tehnološkom koncernu *Büchler u Uzwilu SG* kao pronalazač. Multipla skleroza se javila iznenada, pre skoro 30 godina, dok je studirao na Tehničkoj višoj školi. Više od 13 godina *Reichmuth* je u invalidskim kolicima.

Do pre dve godine radio je stoprocentno. Danas ovaj pedesetogodišnjak savetuje one koji održavaju mašine i jos uvek je aktivan u oblasti razvoja. Poslovni odnos ne znači istinsku delatnost. Firmi je potrebno *Reichmuth*-ovo veliko iskustvo: "Nije za diskusiju da ja više ne mogu da radim"

"Zaposliti osobu sa invaliditetom nije nikakav veliki rizik"

BSV Ministarstvo za socijalno osiguranje (*Bundesamts für Sozialversicherung*) je istraživao profesionalnu integraciju.

Edgar Baumgartner je docent na Visokoj školi *Solothurn* u severozapadnom delu Švajcarske. On je na zahtev BSV-a, istraživao položaj osoba sa invaliditetom u odnosu na zaposlenje.

Da li osobe sa invaliditetom uopšte mogu da rade? Oni su ipak "invalidi"?

Bilo bi jako teško pronaći jedinstven kriterijum po kome bi se osobe sa invaliditetom uopšteno isključile sa radnog tržišta. I osobe sa teškim invaliditetom imaju šansu u parcijalnom radnom vremenu, ili u jednostavnijim delatnostima.

Da li su osobe sa invaliditetom čak bolji radnici?

Odnos prema poslu je sličan kod osoba sa invaliditetom kao i kod onih bez invaliditeta. U pogledu fluktuacije, nisu utvrđene nikakve velike razlike. Onaj ko zaposli osobu sa invaliditetom ne povećava time rizik.

Veliki preduzetnici radije zapošljavaju osobe sa invaliditetom. Zbog čega?

Oni imaju veće kapacitete da obezbede adekvatan tretman i više mogućnosti za prilagođavanje radnih mesta osobama sa invaliditetom, jer je dijapazon poslova širi. Takođe, oni su pre izloženi društvenom pritisku, tako da problem nedovoljnog zapošljavanja osoba sa invaliditetom može biti posmatran kao manje loš u odnosu na nezapošljavanje.

Osobe sa invaliditetom najpre nađu posao u javnim/državnim delatnostima. Najlošije su mogućnosti kad su u pitanju građevinska zanimanja. Postoji li još branil kod kojih sloboda/mogućnost kretanja nije primarna?

U uslužnom sektoru - pri osiguranjima, u bankama u oblasti informatike - postoji rascep između onog što bi moglo da bude i onog što je u stvarnosti prisutno u najvećoj meri u pogledu ponude poslova, kako proizilazi na osnovu podataka preduzeća obuhvaćenih ispitivanjem.

INTERINSTITUCIONALNA KOOPERACIJA

Pomoć u džungli institucija

Državni sekretarijat za ekonomiju (Das Staatssekretariat für Wirtschaft - Seco) želi, sa konceptom "Interinstitucionalnog zajedničkog rada" (IJZ), da postigne koordinaciju poslova u socijalnom osiguranju i kroz to poboljša integraciju. Pri sprovođenju pilot projekata u Aargau pod nazivom "Mrežni rad" (Netzwerk), IJZ se oslanja na metode Case Managements-a.

Eva Gruner godinama pati od bolova u leđima. Nezaposlena je i nakon dugo vremena prijavila se kod Osiguranja za osobe sa invaliditetom (IV). Slučajno je ova dvadesetpetogodišnjakinja saznala od njene RAV-savetnice (RAV - Regionale Arbeitslosenversicherung - Regionalno osiguranje za nezaposlene) za Netzwerk IJZ pilot projekat "Interinstitucionalni kooperacija za nezaposlene za kanton Aargau". Eva Gruner je imala osećaj da je to njena poslednja šansa i rado je pristala.

Efikasni odgovori na potrebe klijenata

Pilot projekat Netzwerk IJZ ispituje mogućnosti i uslove za efikasnu saradnju pri zbiranju nezaposlenih između RAV-a (Regionalno osiguranje za nezaposlene), IV (osiguranje za osobe sa invaliditetom) i socijalne pomoći, sa jedne strane, kao i savetovališta za profesionalnu orijentaciju i smernice na tržištu rada, s druge strane. Cilj jeste efikasni odgovori na različite potrebe klijenata. Pilot projekat finansijski je podržan od Sekretarijata za ekonomiju, a sprovodi ga HEKS Lemwerk, Udruženje za zapošljavanje, savetovanje i obrazovanje za nezaposlene u Turgu. Realizacija projekta počela je početkom aprila 2003. godine.

Da li je moguće da preduzeća, takođe zbog spoljašnjih razloga, nisu zaposlile osobu sa invaliditetom, npr. u oblasti kontakta sa kupcima?

Ovaj aspekt je značajan, iako se pri našem ispitivanju nije jasno ispoljilo. Kada firme zapaze da kontakt kupaca sa osobama sa invaliditetom nije doveo do pada prometa i strah će se umanjiti.

Da li je potrebno pokušati da se nagradama i kaznama poslodavci prinude da zapošljavaju više osoba sa invaliditetom?

To je mač sa dve oštrice. U zemljama, u kojima postoje sankcije firme klasifikuju zaposlene, koji do sada nisu bili upadljivi, kao osobe sa invaliditetom, kako bi tako ispunili kvotu.

Za dalju reintegraciju osiguranje za osobe sa invaliditetom je loše usmereno, za razliku od osiguranja za nezaposlene, koje raspolaze ljudima koji pronalaze posao drugima.

IV radna mesta, koja specijalizovane grupe za posredovanje ostvaruju - na primer Luzern - ispunjavaju naloge dobro. IV može sigurno svoju pomoć i drugačije organizovati. Mnogo novca se daje za informacije o penziji, ali malo za informacije o poslodavcima.

Samo jedna osoba je zadužena

Savetovanje za nezaposlene klijente počiva na metodama Case Management-a. Predviđa se da osobe bez zaposlenja u džungli institucija imaju samo jednu profesionalnu osobu zaduženu za razgovor. Za svakog klijenta i klijentkinju biće organizovan jedan tzv. Case Management tim, sastavljen od saradnika iz raznih institucija. Klijenti sede zajedno sa Anna-om Schütz oko jednog okruglog stola: "Radi se o tome da se sa klijentom podeli njegova priča i da se posmatra šta unutra može biti skriveno", kaže Anna Schütz. "Sledeći korak je zajednički razgovor sa klijentom oko ciljeva i zahteva". Jedan saradnik i jedna saradnica iz tima će se baviti Case Management-om. Tu se održavaju konsultacije sa članovima tima, razgovara se o promenama i novim merama.

Biti ozbiljno shvaćen

U slučaju Eve Gruner brzo su se usaglasili - svi članovi tima su za brzu integraciju na prvom radnom tržištu. Pri tome je jasno, da joj je potrebna svakodnevica bogata promenama, kako bi njena leđa mogla da se opuste. Tim se opredelio za dalja lećnička ispitivanja. Lekar je, nakon različitih pregleda, predložio da bi puno zaposlene zahtevalo paralelno redovno sprovođenje treninga za leđa i raznovrsnu svakodnevnicu.

Eva Gruner se osećala prihvaćeno od strane Case Management - tima i lekara i sama se aktivirala. Pronašla je "parcijalan", vremenski ograničen posao pri jednoj radionici. Pošto je jedina u radionici privremeno

Kritičari kažu da poslodavci jednostavno prebacuju odgovornost za zaposlene sa umanjnim sposobnostima na osiguranja. Zar nije neophodno nešto promeniti?

Tačno je da osobe sa invaliditetom nisu na teretu preduzetnika, jer nestaju sa spiska njihovih troškova. Međutim, ako se osobe sa ograničenim radnim sposobnostima na poslovnom tržištu još više zaštite, poslodavci će još više oklevati da ih uopšte zaposle. Organizacije osoba sa invaliditetom, država i osiguravajući zavodi mogu sebi da predstavljaju - kada preduzeća ne žele da zaposle osobe sa invaliditetom, to ne koristi ničemu. Da bi oni to činili, potrebni su ustupci, pri čemu su posredovanje i informacije odlučujući.

Intervju: Michael Walther

Podaci o istraživanju: Edgar

Baumgartner, Stephanie Greiwe, Thomas

Schwarz, Viša škola Solothurn,

Severozapadna Švajcarska: "Profesionalna

integracija osoba sa invaliditetom u

Švajcarskoj", Olten, mart 2004.

Istraživanje se može pronaći na

[www.bsv.admin.ch/forschung/publikationen/d](http://www.bsv.admin.ch/forschung/publikationen/d/index.htm)

/index.htm

zaposlena osoba dala otkaz, Case Management tim je posredovao pri zaposlenju. Eva Gruner je dobila posao i danas tamo radi naizmenično u radionici i birou. Dobro joj ide.

Nedostaju odgovarajuća radna mesta

Očekivanja klijenata su velika: "Procenat uspeha pri uključivanju u prvo radno tržište nije, na žalost, tako visok", smatra Anna Schütz, "jer nedostaju odgovarajuća radna mesta". Većina klijenata su ljudi sa višestrukim problemima, koji se teško svrstavaju. Gotovo svima je potrebno nešto poput zaštićenog početnog radnog mesta. Visok porast kvote uspešnosti prisutan je u odnosu na efikasnost saradnje među institucijama.

Za Anna Schütz je jasno da projekat "funkcioniše prvenstveno na pragmatičnom polju". Za one sa velikim željama mnogo toga čemu se nadaju neće biti ostvarivo. Kada za nekog ne može da se nađe radno mesto, tada se ispituju mogućnosti za specijalne programe, zaštićena radna mesta, osposobljavanje za drugi posao ili prijava za IV penziju. Anna Schütz ponekad teško može da prihvati ovakva "rešenja": "Kod mene ostane osećaj ličnog neuspeha".

Krajem aprila 2005. godine projekat će biti realizovan/završen. Institucije uključene u projekat odlučile su da će njegova realizacija biti dalje nastavljena.

Sabine Zellinger, koordinatorka

za osiguranje kvaliteta,

Koordinatorica projekta: Anna Schütz,

Prevod i adaptacija: Božana Injac - Vereš

OD NAŠIH SARADNIKA IZ DIJAKONIJE AUSTRIJE

Koncept "normalizacije" i radionice za OSI u Austriji

Rad za sve je zahtev koji sve više dobija na relevantnosti u sociopolitičkoj diskusiji na evropskoj sceni. Iako se u aktuelnoj situaciji na evropskom tržištu rada osobe sa invaliditetom sve više pominju, njihove stvarne šanse za profesionalnu integraciju se smanjuju. Postoje određeni naponi od strane političara na ovom planu, na primer program "Evropski socijalni fond" na nivou Evropske unije (EU), ili pak EU uputstva koja su dizajnirana tako da se preporučuje njihova primena i u nacionalnim zakonima, kao što je to slučaj sa austrijskim Zakonom o izjednačavanju mogućnosti koji je trenutno u izradi.

Međutim, koncept inkluzije osoba sa invaliditetom mora se razlikovati od ostalih. Usluge koje se u tom smislu pružaju osobama sa invaliditetom moraju se razlikovati od onoga što nazivamo klasičnim "radionicama" za osobe sa invaliditetom. Uopšte nije predmet diskusije činjenica da je rad kojim se ostvaruju prihodi od centralnog društvenog značaja. Pored ekonomske dobiti koja obezbeđuje zadovoljavanje osnovnih potreba, značajna su i socijalna prava koja proističu iz rada (osiguranje u slučaju nezaposlenosti, nezgoda, bolesti ili starosti). Svakako da, i pored ovih pitanja, postoji još jedno, opštije, a to je pitanje doprinosa društvenoj zajednici kroz aktivnost individue, što je daleko izvan okvira prostog strukturisanja vremena. Sa ovog aspekta jasno se uočava kritična tačka: ključna prava i dobiti povezane su, ustvari, sa činjenicom posedovanja posla, odnosno, zaposlenja, ali nisu zakonski potvrđena odnosno garantovana. Navode se kao osnovna ljudska prava, ali u postojećim, opšte važećim uslovima, ne mogu biti dostignuta. Sa jedne strane, ranjive grupe, kao što su osobe sa invaliditetom, pritisnute su nedostatkom posla u kombinaciji sa sve većim socijalnim davanjima, a, sa druge strane postoji rastuća tendencija "precenjivanja rada kao sadržaja ljudskog samoostvarenja i razvoja". To utiče na šanse individue za razvoj, kao i na uspostavljanje njenog socijalnog statusa.

Osobe sa invaliditetom na tržištu rada

Model prelaska sa integracije na inkluziju proizilazi iz potrebe potpune participacije osoba sa invaliditetom u društvenom životu. Eller-Rüttgardt (2000.) ističe esencijalnu tezu: "Rad je više nego individualni napor koji donosi ekonomsku

dobit. Rad je istovremeno i individualna i društvena aktivnost i time i osnovna ljudska potreba. Stoga i osobe sa invaliditetom imaju pravo na rad."

Međutim, perspektive osoba sa smanjenim intelektualnim sposobnostima i osoba sa višestrukim invaliditetom u stvarnosti nisu sjajne.

- Klasično radno okruženje za osobe sa invaliditetom svodi se na rad koji podrazumeva niske kvalifikacije i nudi sve manje sigurnosti za budućnost. Pored ovoga, prisutno je i izmeštanje poslova u susedne zemlje sa jeftinijom radnom snagom.

- Zahtevi prema zaposlenima se, u skladu sa dinamikom tržišta, uvećavaju. Zaposleni danas treba da imaju visoku autonomiju, da su snalažljivi, da izvršavaju radne zadatke, rešavaju teškoće i da stalno rade na sebi, svojoj fleksibilnosti i usavršavanju.

- Za osobe sa invaliditetom, na tržištu rada, postoje objektivna i subjektivna ograničenja. Objektivna, stoga što osobe sa invaliditetom ne mogu uvek da ispune sve standarde u punoj meri ili mogu uz asistenciju, ali i zbog zakonskih regulativa (kao što je zaštićenost od dobijanja otkaza u Austriji na pr.). Subjektivne barijere su svakako predrasude poslodavaca.

Klauß (2004.) navodi da je tržište rada otvoreno za samo 5% osoba iz zaštitnih radionica, što znači da samo 5% njih ima stvarne šanse. Neke od osoba sa smanjenim intelektualnim sposobnostima moraju za to da plate visoku cenu - da rade u "normalnom" radnom okruženju, ali da pri tom obavljaju monotone radne zadatke, u lošim uslovima i bez mogućnosti za lični razvoj.

Koncept radionica² za OSI u Austriji

Osnovni zadatak radionice za zapošljavanje i radno angažovanje osoba sa invaliditetom jeste da ih snabde poslom na način i u meri koji su njima prilagođeni.

Radionica treba da integriše dva cilja:

- Da garantuje privremeno angažovanje sa mogućnošću prelaska na otvoreno tržište i to u dva moguća vida: potpuno uključeno (što je ređe) i delimično koji je kombinacija rada u radionici i rada u otvorenim uslovima pola radnog vremena uz podršku nekog od osoblja

- Da garantuje kontinuirano angažovanje sa varirajućim stepenom asistencije i različitim stepenom uključenosti u otvoreno tržište (npr. uslužne delatnosti). U smislu inkluzije, to znači stvaranje okupacionih

mogućnosti za osobe sa invaliditetom koje imaju višestruka oštećenja.

Osnovne karakteristike radionica u Gornjoj Austriji

Vrhovni propisi koji tretiraju osobe sa smanjenim intelektualnim sposobnostima u Austriji jesu federalni zakoni, kao što je Zakon o zapošljavanju osoba sa invaliditetom. U (još uvek) važećem zakonu o osobama sa invaliditetom u Gornjoj Austriji (regionalni zakon) pored drugih mogućnosti podrške (finansijske i ostale), predviđena je i mogućnost zaposlenja uz podršku. Dakle, u Austriji su pitanja zapošljavanja osoba sa invaliditetom regulisana na dva različita zakonodavna nivoa, a time imaju i različite sisteme finansiranja u pozadini.

Radionice spadaju u oblast koju regulišu federalni zakoni Republike Austrije i finansiraju se kroz tzv. Tagsätze sistem (ustanova odnosno radionica dobija dnevnicu/per diem/džeparac, t.j. određen iznos za svakog korisnika). Stoga, za osobe sa invaliditetom angažovane u tim radionicama nisu obezbeđeni osiguranje za slučaj nezaposlenosti, ili penzijsko osiguranje ili isplata koja prelazi određeni iznos dnevnice. U svakom slučaju, radionica može imati funkciju veze između zaštićenih i otvorenih profesionalnih oblasti, odnosno, uslova rada.

Pravci i usmerenja radionica za osobe sa invaliditetom

Radionica za osobe sa invaliditetom bila je predviđena kao prelazna karika ka "normalnom" svetu rada. Međutim, ona više nije ono što je bila prema prvobitnoj zamisli, priprema za kasniju karijeru u otvorenim uslovima. Još uvek se u nekim federalnim propisima može naći podatak da se rezultat radionica definiše kao "podrška u integraciji", iako se orijentacija takvih ustanova odavno promenila i stvarna integracija u tržište rada retko se postiže na taj način.

Ipak, mnogi aspekti "zaposlenja koje podrazumeva dobit" mogu se naći i u okviru ovih radionica. Theo Klauß (2004.) navodi rezultate ispitivanja osoba sa invaliditetom. Za njih se vrednost rada sastoji u sledećim kriterijumima:

- Strukturisanje vremena tokom dana (smeњivanje odmora sa aktivnošću)
- Samopouzdanje proizašlo iz pružanja usluga i izrade produkata koji imaju vrednost na tržištu

- Veštine i znanja u vezi sa procesom rada i njegovim kontekstom, kao i mogućnost za kontinuiranu edukaciju
- Finansijska vrednost rada izražena u nekom od oblika kao što je džeparac/dnevnica
- Timski rad, komunikacija, integracija sa grupom saradnika

Savremeni model upravljanja

"Radionica za osobe sa invaliditetom je ustanova koja mora imati visok stepen fleksibilnosti, dinamike i kompetentnosti" (Elger-Rüttgardt 2000). To su zahtevi savremenog tržišta i usmeravaju menadžment radionice da prilagođava način upravljanja savremenim tokovima i trendovima. Ključna pitanja kojima menadžment radionice danas treba da se bavi jesu razvijanje misija radionice, razvijanje ljudskih resursa, kontinuirana profesionalna edukacija zaposlenih sa invaliditetom i zadovoljstvo korisnika usluga radionice (mušterija/kupaca). Od njih se zahteva prilagođavanje potrebama i zahtevima korisnika usluga, orijentacija ka zahtevima tržišta i, u skladu sa tim, razvijanje proizvoda i dizajniranje specijalnih proizvodnih linija. Menadžment radionice mora, u mnogo većoj meri nego druge profitne organizacije/preduzeća, da balansira između tržišno vođenih zahteva i onih koji su diktrani strukturom radne snage u radionici.

Zadaci menadžmenta su i organizovanje procedura rada, koje bi obezbedile diferencirano upošljavanje osoba sa invaliditetom (prilagođeno svakom ponaosob, koje omogućava varijabilnost radnih zadataka) i poznavanje tržišta, odnosno, osposobljavanje i pripremanje zaposlenih da prihvate različite porudžbine korisnika usluga ili kupaca. U radionicama za osobe sa invaliditetom, standardi za uposlene/angažovane osobe sa invaliditetom ne

razlikuju se od onih u otvorenim uslovima rada:

- Aktivnost u skladu sa postavljenim ciljevima i planovima za budući period, koji su često vođeni spoljnim porudžbinama
- Rad u skladu sa standardima kvaliteta, kada je u pitanju proizvodnja visoko kvalitetnih proizvoda
- Fizički i mentalni napor
- Koordinacija ljudi, sredstava za rad i interesa kupaca i zaposlenih
- Voljnost da se kontinuirano radi na sopstvenom usavršavanju i razvoju

Radionica kao mesto gde se uči

Radionica treba da bude mesto koje omogućava učenje i razvoj. Postoje određeni preduslovi za to:

- Optimalni opšti uslovi:
- Sadržaj rada i radno mesto i okruženje treba da budu adekvatni u socijalnom, intelektualnom, fizičkom i mentalnom smislu. Okupacija, odnosno, posao treba da nudi dovoljno slobodnih opcija koje obezbeđuju i sticanje i razvijanje sposobnosti i znanja.

Proizvodi i rezultati:

- Postignuća u učenju i radu treba odmah da budu vidljiva
- Proces proizvodnje treba da bude izdvojen na segmente odnosno jedinice koje osoba sa invaliditetom može da izvede što je moguće samostalnije, odnosno, da njima ovlada. Prilagođenost alata i načina upotrebe uređaja i sredstava za rad mora-ju biti zagarantovani.
- Ravnoteža između lakih i zahtevnih radnih zadataka takođe mora da postoji, posebno u uslovima koji su opterećeni vremenskim rokovima.
- Potrebno je imati u vidu, odnosno, posebno razumeti i produktivne mogućnosti osoba sa teškim ili višestrukim invaliditetom. U tom smislu, nije produktivan samo onaj rad sa vidljivim rezultatom ili proizvodom, nego i sam proces doživljavanja, opažanja i uspostavljanja veza i bazične komunikacije ove osobe (zvuci, pokreti, gestovi i interakcija jedan-najedan).

Ograničenja ovog pristupa

Naličje, ili oprečnosti, pristupa, koji autorka naziva "Normalizacija"², ne vide se samo u pojedinostima. Generalno, funkcija zarade za život ne može biti ostvarena u radionici. Takođe, rad u radionici ne podrazumeva odgovarajuća osiguranja (već pomenuta u tekstu) - bar ne u Austriji.

Dalje, u većini radionica, raznolikost poslova prilično je ograničena i ne korespondira sa obiljem tzv. regularnog tržišta. Razvijanje raznovrsnosti poslova u radionici je otežano, posebno kada broj radnih mesta mora ostati mali, a ekonomski aspekt je važan kao i mnogostrukost, odnosno raznolikost kvalifikacija pratećeg osoblja u radionici. Na primer, u malo

radionici sa 18-20 osoba sa invaliditetom radi 3-5 stručnjaka, koji imaju kvalifikacije u najmanje 3-5 oblasti. Raznolikost ponude poslova je, stoga, dosta siromašna: grupa za stolariju, grupa za obradu papira i osnovna grupa za osobe sa teškim oštećenjima. Tu onda nema odgovarajuće ponude za one koji su zainteresovani za, na primer, vrtlarstvo, ili rad sa metalom. Veće radionice, sa 50 radnih mesta ili više mogu obezbediti i veću raznovrsnost, kao i specijalizaciju u okviru pojedinih oblasti. Primer za to je radionica Dija-konije Austrije u *Gallneukirchen-u* (Gornja Austrija), koja postoji oko 20 godina sa oko 160 radnih mesta. Iz nje je, 2000. godine, specijalizovana i geografski izmeštena radionica koja se zove *Kulinarium*, koja nudi i dostavlja hranu i užinu za "spoljne" korisnike, a 2005. godine i radionica za informacione tehnologije.

U celini, čitav sistem radionica snažno zavisi od toga koliko se vešto njima upravlja. Na taj način, radionica ima tendenciju da postane samoodrživ sistem bez previše kontakta sa spoljnim okruženjem.

Druga, "regularna" preduzeća i organizacije samo naizgled otvaraju svoje radionice, kao što i teško dozvoljavaju kontakt sa kupcima i korisnicima usluga, a izlaze u susret samo malom broju osoba sa invaliditetom, odnosno, njihovim interesima i mogućnostima.

Trenutno primenjeni koncepti u radu radionica koje vodi Dija-konija Austrije

Dija-konija Austrije (koja u Gornjoj Austriji obezbeđuje oko 400 radnih mesta za osobe sa invaliditetom) vodi dve moderne radionice koje predstavljaju pokušaj da se formira snabdevanje osoba sa invaliditetom radnim mestima sa varirajućim stepenom otvorenosti ka spolja. Jedna od njih je potpuno nova - IT radionica u *Hagenbergu*, a druga je, već pomenuta, *Kulinarium* i dokazala je svoju vrednost kroz petogodišnje iskustvo. O njima će verovatno biti reči i u sledećem broju našeg časopisa, a tekst u originalu možete pogledati i na web sajtu EHO Resursnog centra.

Mag. Dr. Saskia Dyk, Evangelisches Diakoniewerk Gallneukirchen;
s.dyk@diakoniewerk.at

Prevod i adaptacija: **Tatjana Lazor**

Dija-konija Austrija

Dija-konija Austrija je partner Eku-menske Humanitarne organizacije i zahvaljujući njima je 2002. godine formiran Resursni centar za OSI u Novom Sadu. Dija-konija Austrija već mnogo godina uspešno radi na području invaliditeta, i vodi velike ustanove, poput Dija-konijskog centra u Gallneukirchenu (Gallneukirchen). Relativno nova dija-konijska institucija je udruženje "Life Tool", koje na osnovu dugogodišnjih praktičnih iskustava, u saradnji sa Istraživačkim centrom Seibersdorf Soft- und Hardware, kreira radna mesta za osobe sa invaliditetom.

Diakonie

Korak ka Evropi 2005.

Od 14. do 17. marta ove godine, u organizaciji Informativnog centra za osobe sa invaliditetom "Lotos" iz Tuzle, Centra za samostalni život invalida Srbije, Francuske humanitarne nevladine organizacije Hendicap International i Katoličke službe pomoći u Sarajevu, održana je prva regionalna konferencija o politici u oblasti invalidnosti i procesu pridruživanja Evropskoj uniji u Jugoistočnoj Evropi "Korak ka Evropi 2005."

Konferencija je okupila predstavnike nacionalnih organizacija i vlada iz 9 zemalja, predstavnike evropskih institucija i međunarodnih nevladinih organizacija, u cilju razmene iskustava u politici u oblasti invalidnosti i procesu pridruživanja Evropskoj uniji i donošenja zajedničke platforme koja bi trebalo da da smernice vladama i civilnom društvu u Jugoistočnoj Evropi za dalji razvoj politike koja će doprineti izgradnji društva za sve.

S obzirom na različite okolnosti u zemljama u regionu i na tekući proces tranzicije, skup se bazirao na sledećim oblastima: donošenju nacionalnih strategija u oblasti invalidnosti, reformama zakonodavstva, koje će pratiti strategiju, zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti, kao uslovi za prihvatljivo žmjenje, obrazovanju i službama podrške, bez čije reforme i reorganizacije se ne može govoriti o ravno-pravnom i punom učešću osoba sa invaliditetom u društvu. Nacionalne strategije bazirale se na vrednostima i standardima Evropske unije i, do 2007. godine, trebalo bi da ih imaju sve zemlje učesnice i da započnu sa njenim sprovođenjem. Za 2007. godinu planirana je druga konferencija na istu temu, na kojoj će biti sumirani rezultati urađenog i donete smernice za dalji rad.

Svečano otvaranje konferencije

Invalidnost je prepoznata kao oblast ljudskih prava, kao tema kojom se bave sve evropske institucije. Osobe sa invaliditetom, članovi njihovih porodica, kada

Konferencija je okupila predstavnike nacionalnih organizacija i vlada iz 9 zemalja, predstavnike evropskih institucija i međunarodnih nevladinih organizacija, u cilju razmene iskustava u politici u oblasti invalidnosti i procesu pridruživanja Evropskoj uniji

osobe sa invaliditetom nisu u situaciji same da zastupaju svoje interese, i organizacije osoba sa invaliditetom prepoznati su kao jedini relevantni zastupnici interesa osoba sa invaliditetom, bez čijeg se učešća ne može odlučivati o pravima i

položaju osoba sa invaliditetom i njihov rad na postizanju jedinstvenog glasa.

Srbiju su na skupu predstavljali Mihajlo Pajević, Ljubinka Borizovski i Milica Mima Ružičić, u ime Zajednice invalidskih organizacija Srbije, Slađana Marković, pomoćnica republičkog ministra za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, Vladan Jovanović koordinator programa Fonda za socijalne inovacije pri Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike i Ivana Aleksić iz Odeljenja za evropske integracije i socijalnu politiku Vlade Republike Srbije. Uspostavljeni su kontakti sa predstavnicima nacionalne Međunarodne organizacije osoba sa invaliditetom (DIPI-A), Evropskog invalidskog foruma, Međunarodne organizacije rada, Instituta za samostalni život u Štokholmu, centara za samostalni život u Helsinkiju, Dublinu i Sofiji, predstavnicima nacionalnih organizacija osoba sa invaliditetom u zemljama učesnicama Konferencije i predstavnicima Evropske komisije za region Jugoistočne Evrope. Predstavnici Zajednice razgovarali su sa predsednikom Međunarodne organizacije osoba sa invaliditetom, Dam Pjerom Grifom, o ponovnom oživljavanju ogranka DIPI-Aja u Srbiji i Crnoj Gori i mogućnostima saradnje u edukaciji i jačanju kapaciteta domaćih organizacija.

U skladu sa zaključcima konferencije i tokovima u susednim zemljama i Evropskoj uniji, domaće organizacije osoba sa invaliditetom u narednom periodu trebalo bi da postignu dogovor o zajedničkim interesima i koracima. Čeka nas intenzivan rad na strategiji i uspostavljanje konkretne međunarodne saradnje.

Milica Mima Ružičić,
Centar Živeti uspravno - Novi Sad

Izlaganja predavača

Grupa učesnika konferencije iz Srbije i Crne Gore

Učesnici konferencije

ZAKLJUČCI KONFERENCIJE: "POLITIKA U OBLASTI INVALIDNOSTI I PROCES PRIDRUŽIVANJA EVROPSKOJ UNIJI U JUGOISTOČNOJ EVROPI"

Platforma za akciju

Mi, učesnici Prve regionalne konferencije "KORAK KA EVROPI 2005", uključujući predstavnike organizacija osoba sa invaliditetom, predstavnike Vlada 8 zemalja Jugoistočne Evrope, zajedno sa predstavnicima evropskih institucija, međunarodnih nevladinih organizacija i evropskog pokreta osoba sa invaliditetom, okupili smo se u Sarajevu sa željom i u nastojanju da podijelimo naše znanje, iskustva i poglede o politici u oblasti invalidnosti i procesu pridruživanja Evropskoj Uniji u Jugoistočnoj Evropi.

Na Konferenciji smo dogovorili i usvojili zajedničku Platformu za akciju koja bi trebala dati šire upute vladama i civilnim društvima u zemljama Jugoistočne Evrope za daljnji razvoj politika u oblasti invalidnosti, a koji će doprinijeti izgradnji društva za sve.

Svi zajedno prihvatamo i dijelimo osnovne vrijednosti Evropske Unije i Savjeta Evrope kako je pomenuto u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i ostalim evropskim dokumentima. Svi zajedno potvrđujemo da je pitanje invalidnosti pitanje ljudskih prava, a da osobe sa invaliditetom kao građani trebaju imati jednake prilike za aktivno učestvovanje u svojim zajednicama i društvima.

Svi učesnici su prepoznali potrebu za borbom protiv diskriminacije i barijera koje onemogućuju osobama sa invaliditetom potpuno uživanje njihovih temeljnih prava i sloboda. Svi učesnici pozivaju javnost na obavezu otklanjanja tih barijera i omogućavanja učestvovanja osoba sa invaliditetom u svojim zajednicama i društvima jednako na međunarodnom, državnom i lokalnom nivou. Svi zajedno potvrđujemo da se bilo koja državna politika mora razvijati na način kojim će biti spriječena diskriminacija po osnovu invalidnosti i koja će omogućivati uključivanje osoba sa invaliditetom. Mi pozivamo na snažan dijalog i partnerstvo između predstavnika javnih vlasti i predstavnika osoba sa invaliditetom, na bilo kom nivou i bilo kom stepenu u procesu kreiranja politike.

Uzimajući u obzir trenutni proces tranzicije, reforme i pridruživanja Evropskoj uniji u zemljama Jugoistočne Evrope, mi, učesnici ove Konferencije pozivamo sve zainteresovane, koji su uključeni u ove procese, da snažno podrže aktivnosti i rad u slijedećim područjima:

Državne strategije u oblasti invalidnosti i zakonodavne reforme statusa osoba sa invaliditetom u Jugoistočnoj Evropi u

kontekstu procesa pridruživanja Evropskoj Uniji.

Svi učesnici naglašavaju potrebu razvijanja prikladne Državne strategije u oblasti invalidnosti koja bi svim zainteresiranim stranama omogućila usmjeravanje ka inkluzivnom društvu. Ove strategije bi trebale biti sveobuhvatne, definirane u okviru međunarodnih i evropskih standarda i instrumenata, i bazirane na kritičkoj analizi situacije unutar svake zemlje. Strategije bi trebale definirati konkretne korake koji bi se trebali preduzeti u otklanjanju barijera koje sprječavaju učestvovanje osoba sa invaliditetom.

Učesnici su dali slijedeće prijedloge:

- Do 2007. sve zemlje u regiji trebaju kreirati, usvojiti i započeti implementaciju Državnih strategija u oblasti invalidnosti.
- Državne strategije u oblasti invalidnosti treba da budu jedinstvene i da definišu prioritete i implementatore Strategija (izvršioce ili osobe i odbore koji su odgovorni).
- Akcioni planovi za implementaciju Strategija trebaju biti razvijeni uz odgovarajući vremenski okvir.
- Resursi koji su određeni za implementaciju ovih strategija i akcioni planovi trebaju biti jasno definirani i identifikovani.
- Procesi kreacije, implementacije i monitoringa Državnih strategija u oblasti invalidnosti trebaju biti participativni i osiguravati punu uključenost osoba sa invaliditetom i njihovih organizacija.

Svi učesnici Konferencije složili su se da je neophodno da pokret osoba sa invaliditetom i institucije vlasti u zemljama Jugoistočne Evrope nastave zajednički rad na usvajanju i implementaciji zakona koji promovisu punu socijalnu uključenost i ravnopravnost osoba sa invaliditetom. Ovo će prvenstveno biti postignuto kroz zakone koji zabranjuju diskriminaciju po osnovu invaliditeta i obezbjeđuju garancije za pristup servisima, edukaciji, zapošljavanju, fizičkoj okolini, informacijama, komunikaciji i političkim pravima na temelju ravnopravnosti sa ostalim građanima.

Učesnici su dali slijedeće prijedloge:

- Državna strategija u oblasti invalidnosti u svakoj od zemalja u regiji treba definirati zakone koji se trebaju usvojiti kao prioriteti i vremenski okvir unutar kojeg ti zakoni trebaju biti usvojeni (3-5 godina).
- Zakoni trebaju uključivati mehanizme koji će omogućiti njihovu implementaciju, a što će biti osigurano kroz:

- a) Upoznavanje sa sankcijama svih onih koji naruše te zakone i prikladne pro-

cedure za realizaciju prava koja su garantovana zakonom.

b) Usvajanjem podzakonskih akata koja su neophodna za implementaciju zakona.

c) Obezbeđivanjem fondova i resursa za implementaciju zakona.

• Učestvovanje organizacija osoba sa invaliditetom u procesu kreacije, usvajanja i implementacije zakona bit će osigurano, između ostalog:

a) uspostavljanjem Tijela koje će institucijama vlasti obezbjeđiti savjetodavno mišljenje za nacrt svih akata kojima se uređuje status osoba sa invaliditetom;

b) upoznavanjem sa principom "prazne stolice" u tijelima institucija vlasti koja je rezervisana za predstavnike osoba sa invaliditetom;

c) kontinuiranim monitoringom implementacije zakonodavstva od strane organizacija osoba sa invaliditetom;

d) pokretanjem sudskih procedura ili procedura posredovanja u slučajevima narušavanja ili neimplementacije zakona;

Preduslovi za održive uslove života: obrazovanje i pomoćni servisi

Svi učesnici su se složili da je obrazovanje jedno od osnovnih ljudskih prava - uslov kojim se osnažuje i pomaže društveno uključivanje osoba sa invaliditetom. U tom smislu, potpuni pristup obrazovanju za osobe sa invaliditetom treba biti prioritet u bilo kojoj Državnoj strategiji u oblasti invalidnosti. Učesnici potvrđuju da osobe sa invaliditetom u regiji osjećaju posljedice isključenosti iz redovnog obrazovnog sistema. Učesnici se slažu da je neophodno da se obrazovni model transformira iz segregirajućeg modela u inkluzivni model, kako bi se obezbjeđila jednaka prava i kontinuitet u edukaciji osoba sa invaliditetom. Kako bi se vlade i civilni sektor mogli suočavati sa izazovom takve transformacije, konkretni koraci koji se trebaju preduzeti u slijedećim godinama podrazumijevaju:

• Organizovanje i pomaganje održavanja konferencija, razmjena i studijskih posjeta zainteresovanih strana uključenih u proces, kako bi se omogućilo dijeljenje dobrih iskustava i praksi;

• Razvijanje mehanizama prikupljanja relevantnih podataka i prikupljanje relevantnih podataka koji se tiču uključivanja osoba sa invaliditetom u obrazovanje;

• Organizovanje treninga za roditelje i starije djece i odraslih sa invaliditetom i za roditelje djece i odraslih koji nemaju in-

validitet, kako bi se pomoglo uključivanje roditelja i staratelja u proces inkluzivnog obrazovanja. Takvi treninzi trebaju uključivati tematiku zagovaranja i pitanja ljudskih prava i trebaju biti vođeni od strane organizacija osoba sa invaliditetom.

- Razvijanje pilot projekata u različitim područjima, kako bi se inkluzivni model obrazovanja predstavio i praktično primjenio. Ovakvi projekti trebaju uključivati:

- a) Koordinaciju svih zainteresovanih strana: institucija vlasti, privatnog sektora, civilnog društva.

- b) Trening o pristupu pitanjima invalidnosti s aspekta ljudskih prava za sve zainteresovane strane.

- c) Predstavljanje novih metodologija baziranih na procjeni individualnih obrazovnih potreba.

- d) Personalizovani obrazovni plan baziran na: fleksibilnom nastavnom programu, progresivnim ciljevima, procedurama koje usmjeravaju pažnju na posebne potrebe.

Održivi uslovi života: zapošljavanje i socijalna sigurnost

Učesnici su se složili da je zapošljavanje jedan od glavnih načina da se postigne puno učešće osoba sa invaliditetom u društvu. Svi učesnici su prepoznali izazove sa kojima se osobe sa invaliditetom suočavaju u nastojanjima da se integrišu u tržište rada širom Evrope, i složili su se da je situacija osoba sa invaliditetom vezano za zapošljavanje i socijalnu sigurnost u Jugoistočnoj Evropi izuzetno teška. Nedostatak prilika za zapošljavanje i nepostojanje prikladnog sistema socijalne sigurnosti onemogućava osobama sa invaliditetom vođenje dostojanstvenog života. Ovakva pitanja zahtijevaju komplementaran rad sa istinskim uključenjem institucija vlasti, osoba sa invaliditetom i nevladinog sektora kako bi se odredile prikladne politike. Ključna pitanja koja su specifična za regiju, a koja se bez odlaganja trebaju rješavati uključuju:

- Obaveze država u regiji da osiguraju jednake prilike za zapošljavanje osoba sa invaliditetom prema standardima Evropske Unije i Vijeća Evrope kroz usvajanje adekvatnog i pravosnažnog zakonodavstva.
- Obaveze država u regiji da obezbijede minimum standarda socijalne sigurnosti za sve osobe sa invaliditetom omogućavajući im dostojanstven život.
- Organiziranje kampanja za podizanje svijesti koje bi modifikovale stavove prema invalidnosti populacije uopšte, a što je jedna od glavnih prepreka za uključivanje osoba sa invaliditetom u tržište rada.

zovne potrebe, i personalizovanim ispitivanjima.

- e) Obezbeđivanje specifičnih servisa i pomagala kojima bi se prevladala diskriminacija i odstranile prepreke i barijere;

- f) Stvaranje zakonskog okvira unutar kojeg bi se dobre prakse prenosile na postojeće zakone, regulacije i prakse.

Svi učesnici su se složili da je za punu participaciju i ravnopravnost osoba sa invaliditetom neophodno obezbijediti potpuni i ravnopravni pristup stanovanju, radnim mjestima, infrastrukturi i medijima, a koji bi bio zagarantovan implementacijom univerzalnog dizajna.

Učesnici potvrđuju da u mnogo slučajeva osobe sa invaliditetom trebaju dodatne personalizovane pomoćne servise, kao što je asistivna tehnologija i lična asistencija. Imajući u vidu proces deinstitucionalizacije, svi učesnici se slažu da bi nezavisni život trebao biti izbor za osobe sa invaliditetom, a koji bi se omogućio obezbjeđivanjem adekvatnog smještaja i servisa.

Učesnici su se složili da se iskustva i znanja o pilot projektima pomoćnih servisa, koji su se implementirali u regionu, sakupe i da se na osnovu njihove evaluacije istraže mogućnosti nadogradnje ili ponavljanja uspješnih iskustava u svim zemljama regije.

U skladu sa principima nezavisnog života, trebala bi se razmotriti mogućnost revizije kriterija procjene i procedura unutar programa socijalne sigurnosti, pomičući se sa medicinskog modela na socijalni kako bi se što bolje prikazale individualne i porodične potrebe.

Proces konsultacija u kreiranju politika u oblasti invalidnosti i monitoring implementacije politika u oblasti invalidnosti.

Učesnici potvrđuju da su osobe sa invaliditetom građani kao i svi drugi i da žele biti aktivni građani u zemljama Jugoistočne Evrope i doprinijeti političkim procesima koji će ići u korist cijelog društva.

Učesnici smatraju da bilo koji proces političkog odlučivanja treba biti pojačan principom "Ništa u osobama sa invaliditetom bez osoba sa invaliditetom". Iako je pravilo 18 UN Standardnih pravila o organizacijama osoba sa invaliditetom¹ prepoznato od strane vlada u regiji, potrebno je da se ono još više promoviše i podiže svijest o tome među osobama sa invaliditetom i nosiocima političkih odluka, kako bi se u potpunosti razumjelo i implementiralo.

Svi učesnici potvrđuju da su organizacije osoba sa invaliditetom i organizacije roditelja osoba sa invaliditetom koje nisu u stanju same sebe predstavljati, jedine organizacije ovlaštene da predstavljaju interese osoba sa invaliditetom.

Svi učesnici pozivaju organizacije osoba sa invaliditetom i organizacije roditelja

osoba sa invaliditetom koje nisu u stanju same sebe predstavljati, na stvaranje jedinstvenog glasa kako bi se stekla legitimna i snažna pozicija.

Učesnici potvrđuju postojanje potrebe za ojačavanjem strukturiranog dijaloga između institucija vlasti i predstavnika osoba sa invaliditetom kako je preporučeno u UN Standardnim pravilima, a kojima se traži:

- Jasno pristajanje vlada i institucija vlasti na bilo kojem nivou na potpuno konsultovanje sa predstavnicima osoba sa invaliditetom.

- Razvijanje procedura kako bi se osiguralo učestvovanje i uključivanje u konsultativni proces na svim nivoima, u svim politikama, a koje utiču na uključivanje osoba sa invaliditetom u sve aspekte života (civilne, političke, socijalne, ekonomske i kulturne)

- Razvijanje adekvatnog i transparentnog javnog finansiranja konsultativnog procesa kojim se omogućuje istinski i kvalitetan doprinos predstavnika osoba sa invaliditetom;

- Konsultacije tokom cijelog procesa donošenja odluka (dizajn, implementacija, monitoring, evaluacija i ponovni dizajn).

Učesnici potvrđuju postojanje potrebe za poboljšanjem kvantitativnih i kvalitativnih podataka o situaciji osoba sa invaliditetom u zemljama regije. Kako bi se dobile relevantne informacije koje omogućuju pravilan monitoring situacije osoba sa invaliditetom i razvoj relevantnih politika, učesnici pozivaju države da uključe pitanja invalidnosti u bilo koje instrumente zvanične statistike, konsultujući se sa organizacijama osoba sa invaliditetom.

Kao dodatak tome, organizacije osoba sa invaliditetom trebaju razviti svoje vlastite indikatore, kako bi vršile monitoring implementacije vladinih politika.

Svi učesnici se slažu da bi Platforma za Akciju trebala biti distribuirana svim relevantnim zainteresovanim stranama, i u zemljama Jugoistočne Evrope i relevantnim zvaničnicima unutar institucija Evropske Unije. Ovaj dokument će poslužiti i kao uputstvo i kao alat za monitoring i evaluaciju progressa u određenim područjima djelovanja i pokazati dostignuća na slijedećoj Regionalnoj Konferenciji o Invalidnosti 2007.

Učesnici Prve regionalne konferencije o Politikama u oblasti invalidnosti i procesu pridruživanja EU u Jugoistočnoj Evropi "Korak ka Evropi 2005", Sarajevo, Bosna i Hercegovina

1. Države trebaju prepoznati pravo organizacija osoba sa invaliditetom da predstavljaju osobe sa invaliditetom na državnim, regionalnim i lokalnim nivoima. Države također trebaju prepoznati savjetodavnu ulogu organizacija osoba sa invaliditetom u procesima donošenja odluka o pitanjima invalidnosti.

Tolerancija na različitost

Potrebe i prava dece i osoba sa invaliditetom u našoj zemlji su, uglavnom, bila marginalizovana, zapostavljena i nepoznata široj javnosti, a nakon više od decenije političke, društvene i ekonomske deprivacije, kao i poremećaja vrednosti, prava ove populacije su u potpunosti minimalizovana. Postojeće zvanične ustanove u velikoj meri, su, bile apsorbovane u centralizovan i trom sistem, a proces reformi je veoma dugotrajan.

U želji da doprinesemo unapređenju ličnog i društvenog života dece sa invaliditetom i njihovih porodica, ali i radi profesionalne ostvarenosti i izazova, započeli smo sa radom 1999. godine u Opštini Pančevo, a 12. aprila 2000. godine i registrovali organizaciju "VelikiMali" Inicijativu stručnjaka za pomoć ovoj deci.

Naš rad, misiju i ciljeve bazirali smo na kulturi mira i toleranciji na različitost, razvoju građanskog društva i poštovanju ljudskih prava. Ulaskom u porodice (u početku smo radili sa sedam porodica u Pančevu) i direktnim upoznavanjem sa potrebama dece, kao i skeniranjem mogućnosti i prepreka u lokalnoj zajednici i ostvarivanjem saradnje, počeli smo da kreiramo različite programske aktivnosti.

Metodologija rada

Sve aktivnosti organizacije "VelikiMali" imaju za cilj zaštitu i promovisanje prava dece sa smetnjama u razvoju u skladu sa Konvencijom o pravima deteta.

Naše programske aktivnosti zasniavaju se na holističkom (celovitom) pristupu potrebama porodica, individualnim programima podrške i uključivanju dece sa ometenostima u život lokalne zajednice (pristup potpune inkluzije). Takođe, opredelili smo se za terenski rad, koji je podrazumevao izlazak iz malih kabineta i ulazak u porodice, jer ukoliko želimo da sagledamo potrebe deteta, moramo učestvovati u svakodnevnom životu porodice i detetovom prirodnom okruženju. Sagledavanjem porodičnog i društvenog okruženja deteta, kao i svih važnih razvojnih aspekata (socijalni, obrazovni, pravni, medicinski itd.), kreiramo i sprovodimo programe podrške za svako dete i porodicu. Smatramo da je igra najvažniji metod u funkciji razvoja, jer se kroz spontanu dečju igru usvajaju sva potrebna znanja u skladu sa uzrasnim i razvojnim mogućnostima deteta.

Iako je danas pravo značenje reči "inkluzija" uključivanje u obrazovno-vaspitni sistem, mi smatramo da inkluzija podrazumeva uključivanje deteta sa invaliditetom u društveni život zajednice na svim

Drugačiji, pa šta?

nivoima, počevši od prihvatanja deteta u okviru porodice, prihvatanja porodice u okviru lokalne zajednice, do uključivanja deteta u obrazovni sistem i usvajanja znanja i veština za samostalan život i rad u zajednici.

U skladu sa ciljevima, vrednostima i misijom organizacije, započeli smo sa realizacijom različitih programa podrške deci sa invaliditetom i njihovim porodicama.

Individualni rad u porodici je osnova našeg rada od 1999. godine i kroz njega kreiramo i realizujemo program podrške u odnosu na specifične potrebe deteta i porodice. Raznovrsnost potreba odredila je i raznovrsnost naših aktivnosti, od druženja u porodici i aktivnosti u društvenoj sredini (šetnje, odlasci u bioskop, prodavnice, pijace itd.), preko opšteg stimulativnog programa rada do časova muzike, logopedskog tretmana i masaže. Danas individualni rad podrazumeva podršku deci sa invaliditetom koja pohađaju redovne obrazovne ustanove (vrtiće i škole), u cilju podrške savladavanja obrazovnih programa i uspešnog završavanja škole.

Godine 2000. pokrenuli smo program fizičkih aktivnosti na gradskom bazenu i u sali. Važno je napomenuti da se sve naše aktivnosti odvijaju u prostorima namenjenim širem građanstvu, a ne na izolovanim mestima posebno namenjenim deci sa invaliditetom.

U saradnji sa Predškolskom ustanovom "Dečja radost" u Pančevu, započeli smo 2000. godine program uključivanja dece sa ometenostima u redovne grupe vrtića uz ličnu asistenciju. Kroz asistenciju pružamo podršku detetu pri potpunom uključivanju u vršnjačku grupu, kao i podršku vaspitaču i deci šire populacije u pri-

hvatanju mogućnosti dece sa invaliditetom. Cilj asistencije je potpun i samostalan boravak deteta sa invaliditetom u vršnjačkoj grupi, a tome prethode različite edukacije, saradnja sa vaspitačima i stručnom službom vrtića, saradnja sa roditeljima, kreiranje programa podrške za svako dete pojedinačno i posredovanje u grupi, kako bi mogućnosti deteta bile prihvaćene od vršnjaka i vaspitača. Do sada je oko dvadesetoro dece prošlo kroz ovaj program i veliki broj njih je, ili samostalno uključen u vrtiće, ili pohađa redovne osnovne škole. Kroz različite aktivnosti zastupanja inkluzivnog obrazovanja, kao i direktnu podršku učiteljima i deci sa invaliditetom koji pohađaju redovne škole, ostvarili smo dobru saradnju sa nekoliko osnovnih škola u Opštini Pančevo. Saradnja neće samo doprineti kvalitetnijem obrazovanju dece sa invaliditetom, već će uticati i na trend reformi obrazovnog sistema i stvaranja tima za podršku inkluzivnom obrazovanju u lokalnoj zajednici. Organizacija "VelikiMali" zastupa ideju o inkluzivnom obrazovanju dece sa invaliditetom, kroz individualne programe rada i asistenciju, kao mogućim modelima podrške, ali bez stvarnih sistemskih rešenja, inkluzivno obrazovanje, u velikoj meri, zavisi od dobre volje škola, odnosno učitelja.

Kako bi se što brže i efektivnije sprovele neophodne reforme obrazovnog sistema i socijalne politike i time odredio ravnopravan status dece sa ometenostima u društvenom životu, radimo i na organizovanju i sprovođenju javnih kampanja, zastupanju i istraživačkom radu. Javne kampanje su kontinuirana aktivnost i usmerene su na ublažavanje predrasuda i stvaranju prihvatajućeg stava javnosti prema

potrebama i pravima dece sa invaliditetom. Pravna služba organizacije "VelikiMali", koja je odgovorna za pružanje besplatnih pravnih saveta i konsultacija porodicama, tesno sarađuje sa timom za organizovanje javnih kampanja na aktivnostima promovisanja i zastupanja prava dece sa smetnjama u razvoju u cilju unapređenja njihovog statusa i društvenog života.

Istraživanja i izdavački rad su veoma važni za analiziranje potreba dece sa ometenostima na terenu, razmenu profesionalnog iskustva i znanja i promovisanju ideje o transparentnosti rada sa decom sa invaliditetom. Do sada, organizacija "VelikiMali" je objavila više publikacija: "Drugečiji među vršnjacima" Istraživanje stavova učitelja i vaspitača prema uključivanju dece sa ometenostima u redovne vrtiće i škole u Pančevu, Pravni vodič za roditelje dece sa ometenostima kroz oblasti prava, zdravstvene i socijalne zaštite, obrazovanja i društvene brige o detetu, brošuru "Budi volonter!" o mogućnostima volontiranja u organizaciji "VelikiMali", strip izdanje "Kuhinja - Poseban Prijatelj", i publikaciju "AntiDefekt" o celovitom pristupu detetu sa invaliditetom, individualnom programu podrške, inkluziji, kroz terensko iskustvo NVO VelikiMali iz Pančeva.

Aktivnosti u 2005. godini

Osim aktivnosti sa decom, koje su kontinuirane, trenutno sprovodimo dva veoma važna projekta. Jedan je projekat javne kampanje "Kvalitetno obrazovanje za sve" koji podržava Ambasada SAD u Srbiji i Crnoj Gori i za cilj ima pokretanje javnih rasprava o mogućnostima i pravima dece sa invaliditetom na kvalitetno obrazovanje. U okviru tog projekta sprovedi smo istraživanje stavova šire i stručne javnosti i donosioca odluka u Opštini Pančevo, a očekujemo da dobljemo rezultate o nivou informisanosti o pravima dece sa ometenostima, kao i o interesovanju za sprovođenje programa podrške deci sa ometenostima.

Drugi projekat je "Mreža za promovisanje prava dece sa invaliditetom", podržan od strane Švedskog Helsinškog Komiteta za ljudska prava (SHCHR), koji za cilj ima izgradnju kapaciteta lokalnih organizacija kako bi se stvorila mreža organizacija i pojedinaca, koji bi aktivno i uspešno radili na programima podrške deci sa invaliditetom u Srbiji.

Ukoliko želite više da saznate o našim programima i aktivnostima, kao i o akcijama koje trenutno sprovodimo, možete nas kontaktirati svakog radnog dana.

Biljana Janjić, koordinatorka fundraising aktivnosti, NVO VelikiMali, Vojvode Mišića 6, 26000 Pančevo; tel. 013/332-730; imejt: velikimall@panet.co.yu; vebisajt: www.velikimall.org

Life Tool računarski centar

Life Tool

Computer aided Communication

U zadnjih deset godina računari su se pojavili u masovnoj upotrebi, kako u domaćinstvima, tako i u poslovnim i obrazovnim ustanovama. I, dok većina osoba uzima zdravo za gotovo mogućnosti koje računari pružaju, osobe sa invaliditetom ne bi mogle iskoristiti te mogućnosti da ne postoji adaptivna elektronička oprema.

Zato, u okviru Resursnog centra za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije, funkcioniše računarski centar koji raspolaže računarima opremljenim takvom opremom, koja osobama sa invaliditetom omogućava nove načine komunikacije i stvaranje novih mogućnosti za zapošljavanje.

Oprema je proizvod austrijske firme "Life Tool", i nastala je na osnovu dugogodišnjih praktičnih iskustava u radu sa osobama sa invaliditetom i istraživanjem njihovog rada i potreba pri korišćenju računara. Tom opremom je, pre svega, omogućeno lakše i jednostavnije rukovanje računarima, bez obzira na vrstu i stepen invalidnosti. Takođe, njom je omogućeno svim ljudima da dobiju osnovno znanje o računarima, kao i potrebnu obuku za sam rad na njima.

Oprema se sastoji, pre svega, od uređaja koji zamenjuju standardnu tastaturu i standardni miš.

Standardnu tastaturu zamenjuju slične tastature se odlikuju većim, vidljivijim i pristupačnijim tasterima, dok miš zamenjuju uređaji kao što su mehanički i senzorski džojstici i razni tasteri preko kojih se može upravljati kursorom na ekranu.

Ova oprema, u kombinaciji sa određenim softverskim rešenjima, kao što su virtuelna On-Screen tastatura, predikcija reči, podešavanje brzine kretanja kursora i podešavanje funkcija levog i desnog ključa miša, omogućuje osobama sa smanjenim motornim sposobnostima potpuni pristup računarima i njegovu maksimalnu upotrebljivost.

Program rada računarskih kurseva ne razlikuje se od standardnih kurseva u ostalim školama računara, tako da se polaznici kurseva mogu obučiti za posao poslovnog sekretara (*windows, word, excel, internet i mail*), grafičkog dizajnera (*corel i photoshop*), web dizajnera (*Dreamweaver, Flash*).

Kursevi se odvijaju u grupama od po pet polaznika koji imaju približno istu brzinu rada na računaru, da bi se izbegla mogućnost da predavanje za neke polaznike bude suviše brzo, a za druge suviše sporo.

Zbog toga se grupe polaznika određuju po kriterijumu brzine rada na računaru koja je uslovljena samom vrstom invaliditeta i vrstom dodatne opreme koju će svaki polaznik koristiti u savladavanju zadataka.

Osobe sa oštećenjem sluha prate tumača, koji im prenosi instrukcije predavača, a, uz tumača, polaznicima se pojedinačne instrukcije pokazuju prvo na projektoru, a zatim na njihovom računaru. Program rada se ne razlikuje od standardnog kursa na računarima, s tim što se mora

"Kada sam saznala za kurs, nisam mogla verovati da ću i ja moći da koristim računar, jer su mi više od 20 godina ruke nepokretne. Budući da radim u udruženju osoba sa invaliditetom "Multis" i u Centru "Živeti uspravno", organizujem književne, glumačke i muzičke večeri, dosad sam stalno morala da molim prijatelje i rodbinu da pišu za mene. Uređaj koji mi omogućuje rad na računaru je savršen, lako se koristi, čak lakše nego miš. Nemoguće je opisati koliko mi pomaže ovaj uređaj, sada ne mogu da zamislim život bez njega."

Ljiljana Čakmak, korisnica Resursnog centra za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije

računati da ovakvi kursevi traju duže, tj. zavise od brzine tumača i mogućnosti polaznika (čitanje sa usana).

Kod osoba sa oštećenjem vida koristi se čitač ekrana *Jaws* zajedno sa govornim programom na srpskom jeziku *AnReader*. Kursevi se odvijaju individualno, zbog raznolikosti njihovog prethodnog znanja iz oblasti informatike, kao i poznavanja rasporeda tastera na tastaturi. Program i način predavanja se prilagođava samom polazniku, na osnovu obavljenog intervjua pre početka kursa.

Do danas je, kroz različite vidove obuke na računarima, prošlo više od 200 korisnika, kojima su, na taj način, povećane mogućnosti zapošljavanja, komunikacije, ali i pristup neophodnim informacijama.

Alen Šajfar, inženjer informatike, asistent koordinatorka EHO Resursnog centra za osobe sa invaliditetom

JEDINSTVENI METODOLOŠKI PRISTUP U UČENJU GESTA

Hoću da ti kažem

Novosadsko udruženje studenata sa invaliditetom (NSUSI) i Klub studenata psihologije TraNSfer, uz podršku Univerziteta u Novom Sadu i Gradskog i Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje i kulturu, po treći put su organizovali Školu gestovnog govora pod nazivom "Hoću da ti kažem!", koja se održavala u periodu od marta do juna 2005. godine, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu.

Polaznici škole, koji su tokom prva dva kursa uspešno završili obuku osnovama gestovnog govora, ovoga puta imali su priliku da pohađaju produžni nivo obuke i na taj način obnove i dopune svoja znanja i veštine komuniciranja gestovnim govorom. Pored osnovnog programa kursa, koji podrazumeva 23 predavanja i radionice, polaznici Škole su se dva puta mesečno, u toku trajanja kursa, susretali sa svojim vršnjacima, članovima Omladinske sekcije Organizacije gluvih i nagluvih Novog Sada, na zajedničkim radionicama gde su imali priliku da, kroz druženje i kreativni rad sa osobama oštećenog sluha, praktično primene stečeno znanje. Takav vid saradnje dveju organizacija se pokazao kao veoma uspešan i veoma koristan, što je obe strane motivisalo na pregovore o budućoj saradnji. Na poslednjoj radionici bili su predstavljeni seminarski radovi polaznika i polaznika Škole u kojima su na interesantan, pristupačan način kompetentno bile obrađene najraznovrsnije teme u vezi sa osobama sa oštećenjem sluha, gestovnim jezikom, oštećenjem sluha i to sa pravnog, sociološkog, lingvističkog, medicinskog aspekta i dr. Svrha izrade seminarskih radova bila je da pokaže da navedene teme mogu biti legitiman predmet naučnog interesovanja, kao i da pruži validnu osnovu za buduća istraživanja u akademskim okvirima. U najskorije vreme pomenuti seminarski radovi biće dostupni na veb sajtu Škole.

Takođe, ceo kurs pratili su i aktivnosti u vidu kampanje, tokom koje su, pre svega, učenici i nastavnici osnovnih i srednjih škola u Novom Sadu, bili informisani o trenutnom položaju osoba sa oštećenjem sluha i govora, te statusom gestovnog govora kod nas. Izrađeni su video priručnici za učenje gestovnog jezika sa preko 600 reči i izraza i flajeri namenjeni informisanju učenika o gestovnom govoru, njegovom statusu, osobinama, govornicima, kao i osnovama bontona u komunikaciji sa osobama oštećenog sluha. Na osnovu neposrednih iskustava volontera, može se reći da su učenici pomenuti materijal prihvatili sa velikim interesom.

vanjem. Izvršeno je i anketiranje nastavnika osnovnih i srednjih škola na teritoriji grada Novog Sada kako bi se stekao uvid u to u kojoj su meri oni informisani o položaju i uslovima obrazovanja dece sa oštećenjem sluha i govora, kao i da se ispituju njihovi stavovi u tom pogledu. U okviru projekta, realizovan je i veb sajt, koji sadrži sve potrebne informacije u vezi sa Školom, njenim programom i aktivnostima, kao i listu relevantnih domaćih i stranih veb linkova.

Cilj Škole gestovnog govora jeste stvaranje uslova za uvođenje ovog vida komunikacije na fakultete i više škole Univerziteta u Novom Sadu, kroz edukaciju studenata veštinama gestovnog govora i podsticanje personalne asistencije studentima sa smanjenom sposobnošću sluha i govora. Pored toga, teži se i ka podsticanju naučnog i sistemskog pristupa komunikaciji ljudi sa oštećenjima sluha i govora, u pravcu standardizacije i promovisanja gestovnog govora kao jezika sredine.

Škola omogućava interaktivno usvajanje veština i teorijskih znanja iz oblasti neverbalne komunikacije i načina funkcionisanja ovog fenomena. Program podstiče razmenu iskustava učesnika, omogućava uzajamno učenje i podrazumeva aktivno učešće polaznika u svim fazama rada. Na kraju Škole organizovan je ispit pred stručnom komisijom, a polaznicima koji su uspešno položili završni ispitodeljene su diplome. Kraj Škole je, po treći put, bio obeležen pesničkom večeri na gestovnom govoru.

Sam projekat pokrenut je na osnovu uvida u potrebu studenata sa oštećenjem sluha i govora za personalnom asistencijom, poboljšanjem komunikacije između njih i institucija zaduženih za obrazovanje, kao i podataka dobijenih istraživanjem o zainteresovanosti ostalih studenata Univerziteta u Novom Sadu da se uključe u

aktivnosti koje se tiču poboljšanja integracije osoba sa oštećenim sluhom u društvene tokove, te je, kao takav, isključivo namenjen studentima svih fakulteta i viših škola u Novom Sadu, studentima sa oštećenjem sluha ili bez njega.

Kroz školu je, do sada, prošlo više od 60 studenata, od kojih je 58 završilo početni nivo obuke, a 24 produžni. Realizacija prethodna dva projekta, pored nastavnog dela, podrazumevala je i održavanje otvorenih susreta u vidu tribina, predavanja, promocije rečnika gestovnog govora, projekcije filmova i sl. Neke od tema predavanja i tribina bile su "Otkrivanje čoveka kroz govor i gestove", "Gestovni jezički izraz", "Obrazovanje i zapošljavanje osoba sa oštećenjem sluha", "Umetnost i pokret" itd. Gosti susreta bili su razni stručnjaci iz oblasti lingvistike, psihologije, defektologije, novinari, predstavnici organizacija gluvih i nagluvih na gradskom i državnom nivou, glumci, ljudi sa ličnim iskustvom i/ili iskustvom u radu sa osobama oštećenog sluha i/ili govora.

Projekat je do sada podržan od strane Ekumenske humanitarne organizacije, Hemofarma, Fonda za otvoreno društvo, Gradskog i Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje i kulturu, Univerziteta u Novom Sadu i Saveza gluvih i nagluvih Srbije i Crne Gore.

Pozivamo sve zainteresovane da nam se pridruže u daljem radu na učenju, izučavanju i promovisanju gestovnog jezika kao jezika sredine, tako što će se uključiti u aktivnosti Škole, ili da nas posete na sajtu www.hocudatikazem.ns.ac.yu

Svetlana Nešić, koordinatorka škole. U

pisanju teksta pomogli: Ivana Marković i Srdan Nikolić; Novosadsko udruženje studenata sa invaliditetom, Trg Dositeja Obradovića 1, 21000 Novi Sad; tel/fax. 021/6350-377
lokal: 374; imejl nsusi@pf.ns.ac.yu;
vebsajt www.nsusi.org

KAKO DO SREDSTAVA ZA RAD?

Aktuelni konkursi

Poštovani čitaoci, u ovom broju prenosimo Vam konkurse
Fonda za otvoreno društvo, Soroš fondacije i Handicap International-a.
Želimo Vam uspešno apliciranje!

Fond za otvoreno društvo:

<http://www.fosyu.org/programi/obrazovni.asp>

Obrazovni programi:

Polazeći od pretpostavke da obrazovanje predstavlja snažan instrument ekonomskog, demokratskog i kulturnog razvoja i jačanja socijalne kohezije, kao i preduslov za razvoj društva znanja, obrazovni programi Fonda - program podrške opštem i program podrške visokom obrazovanju imaju sledeće ciljeve:

- sistemsku reformu obrazovanja na način koji podstiče razvoj aktivnog, participativnog, kompetentnog i odgovornog građanina, osposobljenog da se kritički odnosi prema svetu i spremnog da učestvuje u javnim poslovima;
- razvoj decentralizovanog, profesionalizovanog, depolitizovanog i kvalitetnog obrazovnog sistema koji obezbeđuje ostvarivanje jednakih prava na obrazovanje za sve, naročito za na decu i mlade koji su zbog svog etničkog porekla, socijalne deprivacije ili dodatnih potreba marginalizovani, diskriminirani ili izolovani (inkluzivne obrazovne politike);
- stvaranje uslova i pretpostavki za efikasno uključivanje obrazovnog prostora Srbije u Evropski obrazovni prostor;
- razvijanje politika prema mladima koje će omogućiti participaciju mladih u javnom životu i ostvarivanje njihovih obrazovnih, ekonomskih, kulturnih i socijalnih potreba.

U 2005. godini **Program opšteg obrazovanja** podržava i razvija projekte koji:

- podstiču i zalažu se za razvijanje i sprovođenje reformskih obrazovnih politika kojima se povećava dostupnost kvalitetnog obrazovanja za sve i doprinosi desegregaciji i demarginalizaciji (inkluzivne obrazovne politike);
- doprinose aktivnom učešću stručnih, nevladinih organizacija i javnosti u reformisanju, razvoju i praćenju funkcionisanja obrazovnog sistema, uz poseban akcenat na stručnom radu na definisanju i operacionalizaciji reforme školskog programa (kurikuluma);

- doprinose postizanju konsenzusa u stručnoj javnosti o sadržajima i ciljevima inkluzivnih obrazovnih politika, jačanju kapaciteta sistema i stručnjaka za njihovo razvijanje i sprovođenje;

- utiču na podizanje svesti građana o potrebi i značaju reforme obrazovanja i produbljuju razumevanje značaja sprovođenja principa inkluzivnosti u obrazovnom sistemu, principa koji doprinosi razvoju multikulturalizma, uvažavanja svih vrsta različitosti i stalnom širenju interkulturalnih i intergrupnih kompetencija za komunikaciju i saradnju;

- doprinose unapređivanju institucionalnog okvira i prakse za ostvarivanje prava na obrazovanje na jezicima manjina radi očuvanja i razvijanja kulturnog identiteta etničkih manjina;

- proširuju dostupnost kvalitetnog obrazovanja za Rome, kao posebno ranjive, socijalno marginalizovane etničke manjine i doprinose razvijanju i sprovođenju dugoročnih politika afirmativne akcije i desegregacije;

- doprinose efikasnom ostvarivanju Nacionalne strategije obrazovanja Roma i ciljeva utvrđenih u Akcionom planu Republike Srbije za Dekadu Roma (2005-2015) u oblasti obrazovanja;

- razvijaju pilot programe i modele obrazovanja koji promovišu princip inkluzije, istražuju i analiziraju iskustva, ili na druge načine doprinose efikasnom ostvarivanju principa inkluzivnosti na svim nivoima - od razvijanja nacionalnih strategija i javnih politika do neposrednog testiranja pojedinih modela i pilot programa;

- doprinose širenju upotrebe novih informacionih i drugih tehnologija u funkciji podizanja kvaliteta obrazovanja i sprovođenja principa inkluzije u sistemu obrazovanja;

- promovišu društvo znanja i kulture stalnog obrazovanja.

Programski ciljevi se realizuju podrškom projektima organizacija i institucija, kao i razvijanjem sopstvenih projekata samostalno ili u partnerstvu sa drugim organizacijama i institucijama uključujući i državne organe i organe lokalne vlasti; pokretanjem ili učestvovanjem u stručnim javnim raspravama o razvoju obrazovanja; koordinacijom i stalnom razmenom informacija i stavova sa donatorima u oblasti obrazovanja; saradnjom sa nastavničkim udruženjima, mrežama škola i nevladinim organizacijama koje učestvuju u procesi-

ma reforme obrazovanja i zalažu se za razvijanje reformskih obrazovnih politika.

Programska oblast:

Opšte obrazovanje: Koordinator programa: Tatjana Stojić; imejl: tstojic@fosserbia.org

Romsko obrazovanje: Jadranka Stojanović; imejl: jstojanovic@fosserbia.org

U 2005. godini **Program visokog obrazovanja** podržava i razvija projekte koji:

- podstiču razvijanje i sprovođenje reformskih politika i aktivnosti u sistemu visokog obrazovanja, koji doprinose usklađivanju razvoja sistema visokog obrazovanja sa principima i ciljevima Bolonjskog procesa i koji doprinose bržoj i efikasnijoj integraciji visokog obrazovanja u Evropski visoko-obrazovni prostor;

- doprinose uvođenju novih disciplina i studija u visoko-obrazovne institucije, kao što su: studije roda, romološke i slične studije; specijalističke kurseve posvećene izučavanju savremenih društvenih fenomena, kao organizovani kriminal, ljudska bezbednost, globalizacija, terorizam i sl;

- podstiču reformu i unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za razvoj visokog obrazovanja i sistematsko stručno usavršavanje mlađeg nastavnog kadra na univerzitetu;

- omogućavaju širenje dostupnosti visokog obrazovanja na državnim i privatnim univerzitetima kroz zalaganje za razvijanje podsticajnih šema stipendiranja, promociju principa društveno odgovornog poslovanja, a u funkciji širenja dostupnosti visokog obrazovanja, sprovođenja afirmativnih akcija za dostupnost visokog obrazovanja socijalno marginalizovanim grupama - pre svega Romima;

- doprinose većoj dostupnosti visokog obrazovanja i poboljšanju uslova studiranja studenata sa svim vrstama invaliditeta;

- doprinose širenju upotrebe novih informacionih i drugih tehnologija u funkciji podizanja kvaliteta obrazovanja, demokratizaciju pristupa obrazovnim sadržajima i sprovođenja principa inkluzije u sistemu visokog obrazovanja;

- podstiču i podržavaju aktivno učešće studenata u reformskim procesima kroz afirmaciju studenata kao ravnopravnih partnera u kreiranju reformskih

politika, kao i podizanje kapaciteta studentskih organizacija koje se sistemski bave reformom visokog obrazovanja.

Programski ciljevi se ostvaruju kroz partnersku saradnju i podršku projektima fakulteta, univerziteta, alternativnih visokoškolskih institucija, nevladinih, studentskih i drugih organizacija i institucija uključujući i državne organe; kao i pokretanjem ili učestvovanjem u stručnim javnim raspravama o razvoju visokog obrazovanja.

Programska oblast:

Visoko obrazovanje, Koordinatorica programa: Radmila Maslovarić;
Imejl: rmaslovari@fossersbia.org

Za više informacija, molimo Vas da se obratite na navedene adrese!

Soroš fondacija:

**Poziv za predloge projekata koji podrazumevaju učešće korisnika
Februar 15, 2005.**

http://www.soros.org/initiatives/mhi/news/user_20050215

Inicijativa za mentalno zdravlje (The Mental Health Initiative MHI) poziva organizacije da apliciraju za njene grantove koji podrazumevaju učešće korisnika i promišljanje učešće osoba sa problemima mentalnog zdravlja u kreiranju politike i pružanju usluga u centralnoj i istočnoj Evropi, Južistočnoj Evropi i zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza.

MHI podržava aktivnu i značajnu participaciju osoba sa problemima mentalnog zdravlja u uobličavanju politika i usluga koje su njima namenjene i koje poštuju njihova ljudska prava. Podrška ovoj participaciji dizajnirana je tako da osigura da osobe sa problemima mentalnog zdravlja mogu da žive kao ravnopravni građani sa punim ljudskim pravima i realnim mogućnostima da budu što je moguće samostalniji i aktivni učesnici u svojim zajednicama. Značajna participacija osoba sa problemima mentalnog zdravlja može imati mnogo oblika.

Ovaj konkurs usmeren je na:

- Uključivanje osoba sa problemima mentalnog zdravlja u rad organizacija koje se bave pružanjem usluga i to kao osoblja ili kao rukovodilaca (bilo da se organizacija bavi samo pružanjem usluga ovoj populaciji ili i drugim vrstama aktivnosti: pravnom pomoći, pomoći u kući, zaštitom od nasilja, zapošljavanjem itd.);
- Uključivanje sa problemima mentalnog zdravlja u rad organizacija koje se

bave javnim zagovaranjem i to kao osoblja ili kao rukovodilaca.

Za više informacija pogledati link:

http://www.soros.org/initiatives/mhi/focus_areas/involvement/guidelines

Uputstvo za konkurisanje:

Inicijativa za mentalno zdravlje (The Mental Health Initiative MHI) podržava inicijative koje su usmerene na masivnu preinstitucionalizaciju i nedostatak službi podrške baziranih na zajednici, kao i na opštu isključenost osoba sa problemima u mentalnom zdravlju i/ili intelektualnim invaliditetom u Centralnoj i Istočnoj Evropi, Južistočnoj Evropi i bivšem Sovjetskom Savezu.

Kako aplicirati:

Organizacije zainteresovane da konkuriraju u ovaj fond treba prvo da pošalju kratak koncept predloga projekta (najviše dve strane) na engleskom ili ruskom jeziku, sa opisom i to elektronskom poštom na mhi@osi.hu. Ukoliko se koncept uklapa u prioritete fonda i postoje sredstva na raspolaganje, može se od organizacije zatražiti kompletni predlog projekta.

Napomene:

MHI ne daje sredstva pojedincima.

MHI ne podržava nikakve inicijative koje imaju za cilj da poboljšaju uslove u/ili renoviraju, ili se odvijaju u okviru bilo kojeg izdvojenog sistema odnosno institucije uključujući psihijatrijske ustanove, ustanove socijalne zaštite, specijalne škole ili domove za nezhinutu decu.

MHI se ne obavezuje na pružanje višegodišnje/ponavljane podrške.

Svim organizacijama koje apliciraju odgovor će stići u roku od dva meseca od dana apliciranja.

Za sve dodatne informacije obratite se na:

Mental Health Initiative, Open Society Institute, Oktobar 6. ut. 12, H-1051 Budapest, Hungary; Tel.: 36-1-327-3100, Fax: 36-1-327-3101; e-mail: mhi@osi.hu

Handicap International

Handicap International ima u Južistočnoj Evropi misiju da podržava osobe sa invaliditetom i ostale učesnike u procesu promjena u smislu jednakih mogućnosti i punog učešća osoba sa invaliditetom u društvu. Da bi se ostvarili uslovi za ovo objavljujemo drugu godišnju nagradu

za servise na lokalnom nivou koji se tiču osoba sa invaliditetom.

Cilj nagrade je da podigne svijest i da akcenat na postojanje dobrih praksi i održivih dostignuća na polju servisa na lokalnom nivou.

Proces selekcije valorizuje inicijative koje:

- Imaju opipljiv i dokaziv uticaj na poboljšanje kvaliteta života i prava osoba sa invaliditetom na punu participaciju i uključivanje u društvo,
- Podržavaju nezavistan život osoba sa invaliditetom u skladu sa njihovim mogućnostima i željama
- Rezultat su efektnog partnerstva između vladinog i nevladinog sektora u pružanju servisa na lokalnom nivou,
- Pružaju servise na bazi aktivnog uključivanja korisnika i/ili njihovih predstavnika kao i roditelja osoba sa intelektualnim ograničenjima ili djece sa omeštenošću.

U obzir dolaze kandidati iz sledećih zemalja - Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Rumunija, Srbija i Crna Gora, UN administrativna provincija Kosovo:

• Nvladine organizacije (NVO) koje pružaju servise osobama sa invaliditetom

- OSI koje pružaju servise osobama sa invaliditetom
- Ostale vladine uslužne djelatnosti koje na lokalnom nivou pružaju usluge osobama sa invaliditetom (lokalni Centri za socijalni rad, škole, patronažne službe itd.)

Ukupni nagradni fond iznosi **10 000 EURA** (Deset hiljada Eura). Ovaj iznos biće podeljen na sledeći način:

4000 EURA za prvonagrađenog pobednika koji pokazuje odličnu praksu u svim poljima koje smo naveli u uvodu

3x2000 EURA za tri naredna dobitnika koji osim što pokazuju dobra postignuća u navedenim kriterijumima, pokazuju specifičan uspeh u sledećem: (1) praktikuju dobru saradnju sa ostalim partnerima u zajednici (vladinim i privatnim tijelima, OSI, drugim pružaocima usluga itd.),

(2) podržavaju neovistan život osoba sa invaliditetom u zajednici sa konkretnim uspešnim primerima, (3) praktikuju dobro uključivanje korisnika i/ili njihovih predstavnika u upravljanje, planiranje i evaluaciju servisa.

Više informacija skupa sa Uputstvima i Aplikacionim formularom naći ćete na

vebsajtu: www.cbs.hi-see.org

Zadnji rok za prijavu je 30. avgust 2005. u 17.00 časova.

Ekumenska humanitarna organizacija - EHO projekti

Direkcija EHO:

direktor: Karolj Bereš; tel. 021/466-588, 469-616, 466-911; adresa: Cara Dušana 31, 21000 Novi Sad; imejl: office@ehons.org

Odnosi sa javnošću:

tel. 021/466-588, 469-616, 466-911; adresa: Cara Dušana 31, 21000 Novi Sad; koordinatorka: Anika Dragin; imejl: anika@ehons.org

Fond za male projekte:

Radi na jačanju kapaciteta nevladinih organizacija i lokalnih grupa iz Vojvodine kroz dodelu grantova (ukupno podeljeno 260 grantova) i edukaciju (preko 700 učesnika na seminarima o pisanju predloga projekata, prikupljanju sredstava i upravljanju projektnim ciklusima).

tel/fax. 021/469-616; koordinatorka projekta: Anna Bur; imejl: annabu@ehons.org ili ehofmp@sunet.yu

Projekat "Duga" - most među generacijama:

Obezbeđuje širok spektar pomoći i podrške starijima i osobama sa invaliditetom kroz angažovanje mladih neposrednih ljudi, kao volontera.

tel/fax. 021/466-304; adresa: Rudera Boškovića 13, 21000 Novi Sad; koordinatorka projekta: Jasmila Bujak Stanko; imejl: jasmilabs@ehons.org

Dijakonijski centar:

Pružila podršku lokalnim inicijativama, samooorganizovanju i solidarnosti građana, kroz afirmaciju i jačanje dijakonijskog i volonterskog rada u Vojvodini.

Razvoj dijakonijskih grupa i njihove mreže, kroz edukaciju, razmenu infor-

macija i konsultacije, kako bi se one osposobile za samostalni rad u budućnosti. Pomoć za lokalne ranjive i marginalizovane grupe, izbeglice, raseljena lica i Rome. U okviru projekta je i vešerica Marta centar.

tel/fax. 021/469-683, 466-619; adresa: Cara Dušana 29/1, 21000 Novi Sad; koordinatorka projekta: Robert Bu; imejl: robert@ehons.org

Vešerica - Marta centar: Rodoljuba Čolakovića 4, 21000 Novi Sad; tel. 021/397-626

Centar za volontere:

Vrši promociju volonterizma, kao oblika građanskog angažovanja i načina izgradnje solidarnosti u društvu. Radi na osnaživanju lokalnih NVO i državnih institucija povezivanjem sa potencijalnim volonterima. Radi na osnaživanju lokalnih NVO i državnih institucija, kroz treninge o volonterskom menadžmentu i razvoj kapaciteta EHO, mobilizacijom volontera i organizovanjem njihovog rada.

tel/fax. 021/469-683, 466-911; adresa: Cara Dušana 29/1, 21000 Novi Sad; koordinatorka projekta: Ivana Koprivica; imejl: ivana@ehons.org

Romski resursni centar:

Primarna ciljna grupa projekta je romska populacija (domicilna i raseljena), ali i druge marginalizovane grupe. Romski resursni centar objedinjuje više aktivnosti, kao što su promocija jednakih prava svih građana, vrednosti tolerancije i razumevanja, osnaživanje obespravljenih, prevazilaženje predrasuda o marginalizovanim grupama, informisanje, savetovanje i konsultacije, zagovaranje i lobiranje, edukacija, radno osposobljavanje i dr.

tel/fax. 021/469-683, 469-619;

adresa: Cara Dušana 29, 21000 Novi Sad; koordinatorka projekta: Robert Bu; imejl: robert@ehons.org

Centar "Crvena linija":

Centar za HIV, pđno prenosive infekcije, hepatitis i reproduktivno zdravlje obezbeđuje širok spektar pomoći i podrške inficiranim i obolelim, radi na edukaciji i promociji nediskriminativnog pristupa kod najšire javnosti.

tel/fax. 021/466-304, 6360-299; adresa: Rudera Boškovića 13, 21000 Novi Sad; koordinatorka projekta: Jasmila Bujak Stanko;

imejl: redline@sunet.yu; vebaj: www.crvenalinija.co.yu

Znanjem protiv AIDS-a:

Realizuje program edukacije (originalan i autorizovan) učenika osmih razreda svih redovnih i specijalnih škola u Vojvodini, pomoću preventivnih radionica i štampanog materijala, kao i formiranje prvih timova AIDS edukatora u Vojvodini.

tel/fax. 021/466-304, adresa: Rudera Boškovića 13, 21000 Novi Sad; koordinatorka projekta: Jasmila Bujak Stanko; imejl: jasmilabs@ehons.org

Resursni centar za osobe sa invaliditetom:

Radi na poboljšanju kvaliteta života i povećanju stepena samostalnosti osoba sa invaliditetom i njihovih porodica, na umrežavanju sa ustanovama i organizacijama koje se bave osobama sa invaliditetom, kao i na izgradnji tolerancije i većeg razumevanja prema osobi sa invaliditetom.

tel. 021/400-204, 47-900-72, 47-900-73; adresa: Bate Brkića 12, 21000 Novi Sad; koordinatorka projekta:

ta: Tatjana Lazor;

imejl: ehores@ehons.org; vebaj: www.resursnicentar.ehons.org

Informativni centar "Rakinfo" - služba podrške obolelima od raka:

Pružila informacije i emocionalnu podršku obolelima od raka, njihovim porodicama i prijateljima preko telefona (svakog radnog dana, u letnjem periodu 16-20 časova, u zimskom 15-19 časova) ili lične posete korisnika Centru.

tel. 021/50-60-07; fax. 021/469-588; adresa: Jožefa Atle 26 (privremena adresa), 21000 Novi Sad; koordinatorka projekta: Eva Berenji

Druženje mladih - bez granica:

Radi na uspostavljanju regionalne saradnje, podizanju nivoa svesti o potrebi za mimim suživotom i učenjem o susjednim zemljama, kao i rušenju prepreka, predrasuda i nepoverenja.

tel/fax. 021/469-683, 466-619; adresa: Cara Dušana 29/1, 21000 Novi Sad; koordinatorka projekta: Robert Bu; imejl: robert@ehons.org

Zelene dame:

Projekat se bavi posedičanjem bolesnih u bolnicama i pružanjem pomoći od strane obučanih volontera/ki.

tel. 021/466-588, 469-616, 466-911; adresa: Cara Dušana 31, 21000 Novi Sad; imejl: office@ehons.org

Dnevni boravak za stare:

tel. 021/372-572; adresa: Jožefa Atle 26, 21000 Novi Sad

Lojmerički dom Feketić - konferencijski centar:

tel. 024/738-999; adresa: Bratstva 29-31, 24323 Feketić

Ekumenska humanitarna organizacija svoje aktivnosti sprovodi uz pomoć donacija pojedinaca i drugih organizacija, koji se zalažu za iste ili slične ciljeve.

Ukoliko želite da nas podržite u ostvarenju ciljeva, možete to učiniti uplatom novčanog iznosa, u skladu sa svojim mogućnostima, na žiro račun Ekumenske humanitarne organizacije, Novi Sad broj: 335-743-60

Linker - časopis Resursnog centra za osobe sa invaliditetom Ekumenske humanitarne organizacije prihvata ponude za tekstove i radove za drugi broj, koji će biti posvećen temi **obrazovanja osoba sa invaliditetom**.

Pod pojmom obrazovanja osoba sa invaliditetom podrazumeva se:

- Obrazovanje osoba sa invaliditetom u našoj zemlji i inostranstvu (redovni - formalni školski sistem, obrazovni programi i sl.)
- Neformalno obrazovanje pojedinaca i organizacija osoba sa invaliditetom
- Obrazovanje šire populacije - senzibilizacija javnosti
- Javno zastupanje, kao oblik

Poziv čitaocima:

kontinuiranog obrazovanja onih na koje utičemo

- Profesionalna rehabilitacija, kao vid obrazovanja
- Doživotno učenje (*life-long learning*)

Tema obrazovanja osoba sa invaliditetom i njihovih organizacija konkretno (ali ne i primarno) može biti u vezi sa oblastima kao što su ljudska prava (pravo na obrazovanje), zapošljavanje (obrazovanje u funkciji zapošljavanja), pristupačnost (obrazovanje iz oblasti fizičke i komunikacijske pristupačnosti).

Tekstove na gore navedene teme potrebno je poslati

najkasnije do **15. novembra 2005. godine!**

Poslati tekstovi treba da budu autentični i do sada neobjavljani, a konačnu odluku o objavljivanju nekog teksta doneće redakcija časopisa.

Uz tekst bi trebalo dati odgovarajući naslov i na kraju navesti ime i prezime autora teksta kao i titulu/zvanje, kontakt telefon i imejl adresu.

Poslati tekstovi treba da budu rađeni na srpskom ili engleskom jeziku, u *Microsoft Word* formatu (font *Arial*, veličina 12), i ne bi trebalo da imaju više od 20.000 karaktera! Takođe, poželjno je da se

pošalje i odgovarajuća fotografija koja prati tekst (jpeg formata, rezolucije 300 dpi).

Molimo sve zainteresovane da tekstove i radove šalju na imejl adresu infores@ehons.org, ili na floppy disk-u, ili CD medij-u, putem obične pošte na adresu EHO - Resursni centar za osobe sa invaliditetom, Bate Brkića br. 12, 21000 Novi Sad.

Izlaženje drugog broja Linkera planira se za kraj 2005. ili početak 2006. godine, u zavisnosti od tehničkih mogućnosti realizacije.

Za sve dodatne informacije kontaktirajte nas preko našeg vebajta: www.resursnicentar.ehons.org

* korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese *

Novosadsko udruženje studenata sa invaliditetom

Adresa: Trg Dositeja Obradovića 1,
21000 Novi Sad
Tel. 021/ 6350-377 lokal 374;
Imejl: nsusi@pf.ns.ac.yu

Društvo za cerebralnu i dečju paralizu južnobanatskog okruga

Adresa: Bul. Cara Lazara 35;
21000 Novi Sad, Tel. 021/466643;
Imejl: opans@eunet.yu

Udruženje paraplegičara i kvadruplegičara GZ Novi sad

Adresa: Narodnog fronta 16;
21000 Novi Sad
Tel. 021/363150;
Imejl: parapleg@eunet.yu

Udruženje distrofičara južnobanatskog okruga

Adresa: Ilje Ogrjanovića 3;
21000 Novi Sad, Tel. 021/524-781;
Imejl: udfvoj@eunet.yu

Udruženje obolelih od multiple skleroze Multis

Adresa: Majevička 2b;
21000 Novi Sad, Tel. 021/527-799;
Imejl: multis@neobee.net

Savez distrofičara Vojvodine

Adresa: Bul. Oslobođenja 6-8;
21000 Novi Sad, Tel. 021/444-243;
Imejl: sdvns@eunet.yu

Savez paraplegičara Vojvodine

Adresa: Bul. Oslobođenja 6-8;
21000 Novi Sad
Tel. 021/444-217,
Imejl: spkw@eunet.yu

Društvo multiple skleroze Vojvodine

Adresa: Bul. Oslobođenja 6-8;
21000 Novi Sad
Tel. 021/444-256, Imejl: dmsv@ptt.yu

Savez gluvih i nagluhiv Vojvodine

Adresa: Miletiova 18;
21000 Novi Sad
Tel. 021/528510, Imejl: sgrw@ptt.yu

Organizacija gluvih i nagluhiv Novi Sad

Miletiova 18; 21000 Novi Sad
Tel. 021/528526, Imejl: ogns@ptt.yu

Savez slepih i slabovidih Vojvodine

Adresa: Miletiova 28;
21000 Novi Sad
Tel. 021/528460, 451-532,
Imejl: sossv@nspoint.net

Udruženje za cerebralnu i dečju paralizu srednjobanatskog okruga

Adresa: Sindelićeva 70;
23000 Zrenjanin, Tel. 023/63-251

Udruženje invalida za kulturu Kulturni klub Vojvodina

Adresa: Narodnog fronta 40;
21000 Novi Sad, Tel. 021/6366-807

Udruženje invalida za sport i rekreaciju "Boji Život"

Adresa: Bulevar Vojvode Stepe 89;
21000 Novi Sad
Tel. 021/6366-807, 496-390

Pokrajinska organizacija civilnih invalida rata Vojvodine

Adresa: Bulevar oslobođenja 6-8;
21000 Novi Sad,
Tel. 021/444-218

Društvo za pomoć osobama sa autizmom grada Novog Sada

Adresa: Temerinska 61;
21000 Novi Sad
Tel. 021/444-261, 490-094,
Imejl: autizam.mp@neobee.net

Društvo za pomoć obolelima od astme

Adresa: Doža Đerđa 18;
21000 Novi Sad, Tel. 021/612-930,
Imejl: asthma@eunet.yu

Stonoteniski klub invalida "SPIN"

Adresa: Zmaj Jovina 3;
21000 Novi Sad, Tel. 021/614-215,
Imejl: tango@neobee.net

Udruženje roditelja dece oštećenog sluha

Adresa: Poštanski fah 45;
21000 Novi Sad, Tel. 021/450-225,
Imejl: gmlenko@neobee.net

Gradska organizacija slepih i slabovidih Novi Sad

Adresa: Miletiova 28;
21000 Novi Sad
Tel. 021/451-532, 528-460,
Imejl: gosns@neobee.net

Savez društava Vojvodine za borbu protiv šećerne bolesti

Adresa: Bulevar oslobođenja 6-8,
21000 Novi Sad, Tel. 021/444-235

Savez društava za pomoć MNRO u AP Vojvodini

Adresa: Bulevar oslobođenja 6-8,
21000 Novi Sad, Tel. 021/444-219,
Imejl: mnro_voj@neobee.net

Udruženje boraca rata od 1990 godine Novi Sad

Adresa: Vojvode Putnika 2,
21000 Novi Sad
Tel. 021/457-888, 457-521

Društvo za pomoć MNRO Novi Sad

Adresa: Seljačkih buna 83,
21000 Novi Sad
Tel. 021/444-219,
Imejl: mnrons@neobee.net

Sunčica

Adresa: Petra Kočića 6, 24430 Ada
Tel. 024/852532,
Imejl: tasimark@tipnet.co.yu

Klub hendikepiranih (u okviru Crvenog Krsta)

Adresa: 21460 Vbas,
Tel. 021/707-702

Opštinski savez invalida rada

Adresa: 28. marta 17,
22000 Sremska Mitrovica
Tel. 022/221-736

Izida, društvo za zaštitu majke i dece

Adresa: Adresa: Bratstva 20,
24323 Feketić
Tel. 024/738042,
Imejl: izidafeketics@freemail.hu

Međuopštinska organizacija saveza slepih Pančevo

Adresa: Žarka Zrenjanina 5,
26000 Pančevo
Tel. 013/353-600

Međuopštinska organizacija gluvih i nagluhiv Pančevo

Adresa: Cara Lazara 23,
26000 Pančevo, Tel. 013/348-367

Udruženje paraplegičara Južnog Banata

Adresa: Raška 14, 26000 Pančevo
Tel. 013/522-264, 370-431

Udruženje distrofičara južnobanatskog okruga

Adresa: Kraljevića Marka 34e,
26000 Pančevo, Tel. 013/353-577,
Imejl: udfpvo@panet.co.yu

Udruženje za cerebralnu paralizu

Adresa: Đure Đakovića 19,
26000 Pančevo
Tel. 013/519-135

Društvo za pomoć MNRO Pančevo

Adresa: Kralja Petra I 10,
26000 Pančevo
Tel. 013/351-143,
Imejl: mnro@panet.co.yu

Humanitarni dom Betešda

Adresa: 29 novembra 2,
24300 Bačka Topola
Tel. 024/712-964,
Imejl: bethesda@stcable.co.yu

Udruženje paraplegičara Banat Zrenjanin

Adresa: Kralja Aleksandra bb,
23000 Zrenjanin
Tel. 023/36-789, 534-610
Imejl: upbanat@mgnet.co.yu

Inicijativa stručnjaka za pomoć ometenoj deci VelikiMali

Adresa: Narodnog fronta 6,
26000 Pančevo
Tel. 013/332-730,
Imejl: velikimali@panet.co.yu

Udruženje obolelih od multiple skleroze Zapadna Bačka

Adresa: Vlaha Bukovca 16,
25000 Sombor
Tel. 025/460-665, Imejl: rha@ptt.yu

Društvo za pomoć MNRO Subotica

Adresa: Đure Đakovića,
24000 Subotica
Tel. 024/558-425,
Imejl: nanazo@eunet.yu

Savez invalida rada Subotica

Adresa: Braće Radića 3,
24000 Subotica
Tel. 024/27-324

Udruženje za dečju i cerebralnu paralizu Južno banatskog okruga

Adresa: Savska 4,
26000 Pančevo
Tel. 013/512-041

Društvo za borbu protiv šećerne bolesti Pančevo

Adresa: Gundulićeva 3 ili Prosek
proletarskih brigada 2-A,
26000 Pančevo
Tel. 013/319-291,
Imejl: silvanametic@yahoo.co.uk

Udruženje obolelih od multiple skleroze Južni banat

Adresa: Banjska 87, 26000 Pančevo
Tel. 013/519-147, 314-710

Udruženje za cerebralnu paralizu i dečju paralizu Južno banatskog okruga

Adresa: Braće Jovanovića 104/31,
26000 Pačevo
Tel. 013/519-379, 44-035, 512-041,
Imejl: udrcgpb@panet.co.yu

Savez invalida rada Opštine Pančevo

Adresa: JNA 19, 26000 Pančevo
Tel. 013/345-549

Međuopštinska organizacija invalida rada ST Đurđevo Temerin

Adresa: Novosadska 142,
21235 Temerin
Tel. 021/846-123

Centar Žvoti uspravno Novi Sad

Adresa: Ise Bajlića 6a,
21000 Novi Sad
Tel. 021/424-291,
Imejl: uspravns@eunet.yu

Društvo za afirmaciju invalida Fenike

Adresa: Gradski park bb,
22300 Stara Pazova
Tel. 022/312-300, 310-408,
Imejl: emcbako@yahoo.com

Opštinsko društvo paraplegičara i kvadruplegičara Subotice

Adresa: Marije Kir 1, 24000 Subotica
Tel. 024/547-254,
Imejl: charing@eunet.yu

Organizacija gluvih i nagluhiv Bečej

Adresa: Hunjadi Janoš 20,
23272 Bečej
Tel. 064/130-6126

Udruženje dijaliziranih transplantiranih bubregnih invalida Vojvodine

Adresa: Bulevar oslobođenja 6-8,
21000 Novi Sad
Tel. 021/333-866, 364-489,
Imejl: sdtblv@ptt.yu

Udruženje paraplegičara i kvadruplegičara Bačke

Adresa: Sončanski put 24,
25000 Sombor
Tel. 025/422-178,
Imejl: nikolash@sombor.com

Udruženje paraplegičara Srema Ruma

Adresa: JNA 121, 22400 Ruma
Tel. 022/422-725,
Imejl: parasesremuma@ptt.yu

Udruženje saradnika časopisa za slepe i slabovide Glas slepih

Adresa: Dušana Jerkovića 17b,
22320 Indija, Tel. 022/55-698

Međuopštinska organizacija slepih i slabovidih Kikinda, Čoka i Novi Knaževac

Adresa: Trg srpskih dobrovoljaca 10,
23300 Kikinda
Tel. 0230/22-447,
Imejl: mosskikinda@ptt.yu

Društvo za pomoć MNRO Sremska Mitrovica

Adresa: Njegoševa bb,
22000 Sremska Mitrovica
Tel. 022/223-418, 223-864,
Imejl: sm.mnrosm@neobee.net

Eho Klub hendikepiranih osoba

Adresa: JO Lajoša 9, 24342 Pačir
Tel. 024/744-057

Društvo za pomoć MNRO Bela Crkva

Adresa: Partizanska 31,
26340 Bela Crkva
Tel. 013/851-170,
Imejl: angelman@hemo.net

Međuopštinska organizacija gluvih i nagluhiv Senta

Adresa: Glavna ulica 15,

* korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese * korisne adrese *			
24400 Senta Tel. 024/812-263	Tel. 024/553-210, Imejl: mogluvi@suonline.net	Omladinska organizacija gluvih i nagluvih Novog Sada Adresa: Ribnjak Donji put 16, Petrovaradin, 21000 Novi Sad Tel. 021/435-091, Imejl: rosegree@eunet.yu	Klub multiple skleroze Zrenjanin Adresa: -, 23000 Zrenjanin Tel. 023/737-716
Društvo za pomoć MNRO - Opština Sombor i Odžaci Adresa: Beogradska 31, 25000 Sombor Tel. 025/27-969, Imejl: mnroso@ott.yu	Međuopštinska organizacija gluvih i nagluvih Vršac Adresa: Zmaj Jovina 9, 26000 Vršac Tel. 013/822-040	Udruženje distrofičara Sombor Adresa: Miloša Čavica 8, 25000 Sombor Tel. 025/840-631, Imejl: dragisa1504@eunet.yu	Međuopštinska organizacija slepih i slabovidnih Bačka Palanka Adresa: Kralja Petra I 7, 21400 Bačka Palanka Tel. 021/751-661
Društvo za borbu protiv šeečne bolesti Kikinda Adresa: Trg srpskih dobrovoljaca 30, 23300 Kikinda Tel. 0230/811-138, 34-017	Međuopštinska organizacija gluvih i nagluvih Kikinda, Čoka, Novi Kneževac Adresa: Trg srpskih dobrovoljaca 10, 23300 Kikinda Tel. 0230/24-211	Udruženje roditelja osoba sa posebnim potrebama My Adresa: Svatoplukova 14, 21470 Bački Petrovac Tel. 021/780-285, Imejl: martinko@eunet.yu	Međuopštinska organizacija slepih i slabovidnih Indija Adresa: Lanjnova 34; 22320 Indija
Košarkaški klub u kolicima Vojvodina Adresa: Bulevar Oslobođenja 6-8, 21000 Novi Sad, Tel. 021/432-540, Imejl: kkvovodina@yahoo.co.uk	Međuopštinska organizacija gluvih i nagluvih Sremska Mitrovica Adresa: Parobrodska 10, 22000 Sremska Mitrovica Tel. 022/226-148	Udruženje roditelja osoba sa posebnim potrebama My Adresa: Svatoplukova 14, 21470 Bački Petrovac Tel. 021/780-285, Imejl: martinko@eunet.yu	Međuopštinska organizacija slepih i slabovidnih Kula Adresa: Maršala Tita 19, 25230 Kula
Udruženje distrofičara Srednjeg i Severnobanatskog okruga Adresa: Cara Dušana 1, 23300 Kikinda Tel. 0230/32-224, Imejl: udfkik@sezampro.yu	Međuopštinska organizacija gluvih i nagluvih Sombor Adresa: Apetinski put 6, 25000 Sombor Tel. 025/23-070, Imejl: sgnso@ott.yu	Društvo invalida za cerebralnu i dečju paralizu Sombor Adresa: Svetog save 35a, 25000 Sombor Tel. 025/27-752, Imejl: dnzecevic@ddor.co.yu	Međuopštinska organizacija slepih i slabovidnih Ruma Adresa: JNA 121; 22400 Ruma
Udruženje distrofičara Sremskog okruga Adresa: JNA 121, 22400 Ruma Tel. 022/422-725, 461-877, Imejl: udruzdistskrie@neobee.net	Međuopštinska organizacija gluvih i nagluvih Senta Adresa: Narodne revolucije 15, 24400 Senta Tel. 024/812-263	Društvo za pomoć MNRO Biser Srbobran Adresa: Hajduk Veljkova 85, Srbobran Tel. 021/731-814, 730-825, Imejl: preferans@neobee.net	Međuopštinska organizacija slepih i slabovidnih Sremska Mitrovica Adresa: Trg Svetog Dimitrija 15; 22000 Sremska Mitrovica
Udruženje distrofičara Zapadnobanatskog okruga Adresa: Miloša Čavica 8, 25263 Priština Tel. 025/822-973	Savez slepih i slabovidnih Subotica Adresa: 24000 Subotica Tel. 024/559-065	Društvo za pomoć MNRO Kikinda Adresa: Kralja Petra 142, 23300 Kikinda Tel. 0230/31-457, Imejl: mnroki@panline.net	Međuopštinska organizacija slepih i slabovidnih Vršac Adresa: Zmaj Jovina 9; 26300 Vršac
Opštinsko društvo MNRO Kula Adresa: Lanjnova 28, 25230 Kula Tel. 025/724-177	Dom za decu i omladinu ometenu u razvoju Vetemik Adresa: Kninska 157, 21209 Vetemik Tel. 021/823-518, 821-034, 821-262, Imejl: office@vetemik.org.yu	Društvo za pomoć MNRO Šid Tel. 022/712-713, 710-602; Imejl: zmajski@ott.yu	Međuopštinska organizacija slepih i slabovidnih Zrenjanin Adresa: Mletičeva 43; 23000 Zrenjanin, Tel. 023/548440
Društvo za pomoć MNRO Ruma Adresa: Glavna 270, 22400 Ruma Tel. 022/421-313, 429-137	Udruženje distrofičara Severno bačkog okruga Subotica Adresa: Trg Lazara Nešića 1, 24000 Subotica Tel. 024/31-565, Imejl: p.edith@eunet.yu	Društvo za pomoć MNRO Vršac Adresa: Žarka Zrenjanina 22, 26300 Vršac Tel. 013/839-832, Imejl: jvsa@hemo.net	Udruženje distrofičara Zapadnobanatskog okruga Svetožar Mletić Adresa: Ivana Meštrovića 16, 25211 Svetožar Mletić Tel. 025/823-106; Imejl: mzeljko1@eunet.yu
Društvo za pomoć MNRO Kikinda Adresa: Kralja Petra 42, 23300 Kikinda Tel. 0230/32-979, 22-844	Udruženje dijaliziranih, transplantiranih bubrežnih invalida opštine Novi Sad Adresa: Bate Bikića 14, 21000 Novi Sad Tel. 021/403-899, Imejl: oodbins@neobee.net	Društvo za pomoć MNRO Zrenjanin Adresa: Kralja Petra I 10, 23000 Zrenjanin Tel. 023/511-068, Imejl: mnrozr@ott.yu	Udruženje multiple skleroze Bečej Adresa: Trg Bratstva Jedinstva 16, Bečej Tel. 021/814-278
Društvo za pomoć MNRO Bečej Adresa: Dositejeva 11, 23272 Bečej Tel. 021/916-363	Adonaj - Ada Adresa: 7. jula 6, 24430 Ada	Društvo za zaštitu mentalno i fizički oštećenih lica "Ruka ruci" Senta Adresa: Ratarska 21, Senta	Udruženje multiple skleroze Novi Sad Bulevar Oslobođenja 6-8, 21000 Novi Sad
Društvo za pomoć MNRO Stara Pazova Adresa: 22300, Stara Pazova Tel. 022/312-004, 314-949	Savez invalida rada Vojvodine - Organizacija za Novi Sad Adresa: Bulevar oslobođenja 6-8; 21000 Novi Sad Tel. 021/444-605, 338-034	Klub multiple skleroze Bačka Palanka Adresa: Kralja Petra I 35, 21400 Bačka Palanka Tel. 021/750-955, 768-097	Udruženje multiple skleroze Subotica Adresa: -, 24000 Subotica Tel. 024/562-182
Organizacija gluvih i nagluvih Zrenjanin Adresa: Brigadira Višnjica 12, 23000 Zrenjanin Tel. 023/61-156, Imejl: ogznz@beotel.yu	Savez za sport i rekreaciju invalida grada Novog Sada Adresa: Zmaj Jovina 3, 21000 Novi Sad Imejl: atbs@neobee.net	Klub multiple skleroze "Srem" Stara Pazova Adresa: -; 22300 Stara Pazova Tel. 022/311-039, Imejl: msklubsrem@yahoo.com	Udruženje multiple skleroze Vršac Adresa: Žarka Zrenjanina 13, 26300 Vršac Tel. 013/839-696; Imejl: csnvrsac@neobee.net
Međuopštinska organizacija gluvih i nagluvih Subotica Adresa: Žarka Zrenjanina 19, 24000 Subotica			Udruženje paraplegičara Fruška Gora Stara Pazova Adresa: Trg Zomna Bendića, 22300 Stara Pazova Tel. 022/310-170 lokal 128; 315-134

Podaci o organizacijama koje okupljaju i/ili se bave osobama sa invaliditetom na teritoriji Vojvodine, a koji su objavljeni u ovom broju, preuzeti su iz baze podataka Resursnog centra za osobe sa invaliditetom. Baza podataka se može pogledati na veb-sajtu www.resursnicentar.ehons.org

U cilju što boljeg ažuriranja postojećih podataka mole se čitaoci koji primete eventualne greške, nedostatke u podacima ili organizaciju koja je neopravdano izostavljena, da nam to jave putem imejla na info@ehons.org ili na neki od telefona 021/400-204, 47-900-72 ili 47-900-73

Hvala!

НАЦИОНАЛНА СЛУЖБА ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ

Београд, Краља Милутина 8

Потражите нас на интернету!

Ако сте послодавац,
тражите посао или желите
да промените радно место,
интернет сајт:

www.rztr.co.yu

ПРАВА АДРЕСА ЗА ВАС!

ПОСЛОВИ

Огласне новине Националне службе за запошљавање

Сваког уторка, највећа понуда слободних радних места
на територији целе Србије,
могућност бесплатног оглашавања,
прави водич за проналажење посла!

e-mail: novine@rztr.co.yu

ВАШ
ПОСАО
ЈЕ
НАШ
ПОСАО!